

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

IV. Conclusie

Op grond van al het vorenstaande concluderen appellanten dat de bestreden besluitvorming in redelijkheid niet in stand kan blijven en vragen om vernietiging, kosten rechtens:

- Het berust op onderzoeken die overwegend onzekerheden en aannames bevatten; het is gegrond op onevenwichtige belangenafweging die niet kenbaar en deugdelijk kan zijn; het gestelde belang van de leveringszekerheid heeft geprevaleerd boven de belangen van inwoners van het gebied.
- Hierom heeft de minister niet voldoende zorgvuldig voorbereid en gemotiveerd, waarbij hij heeft nagelaten in tijdig overleg MER-plan/project te ontwikkelen ter invulling van draagvlak eis;
- Het besluit geeft geen blijk van wezenlijke eerbiediging van grond- en mensenrechten, evenmin van de juiste invulling en nakoming van Europees recht zoals EVRM en Europese richtlijnen;
- Het besluit verhoudt zich niet met de natuurconditionering als bepaald en voortvloeiend uit het MER en de algemene en bijzondere wetgeving zoals Wet Natuurbescherming, Habitat/Vogel richtlijn.
- Alle onlosmakelijke activiteiten binnen het betrokken project, dus ook de ontwerp-omgevingsvergunningen uit de tweede fase die betrekking hebben op werkzaamheden ten behoeve van de aanleg en exploitatie van het Windpark N33, hadden ook ten grondslag moeten liggen aan de bestreden omgevingsvergunningen uit de eerste fase.

Appellanten verzoeken Uw hoog E.A. Afdeling:

Primair

- i. Dit beroep ontvankelijk en gegrond te verklaren en daarmee het bestreden besluit te vernietigen, zo nodig ook in primo (lees: ontwerp in eerste aanleg) bij dit alles te bepalen zo nodig dat uw uitspraak in de plaats treedt van het op/na zienswijze gehandhaafd of - tot nauwelijks feitelijk en juridisch nihil weerlegd - ongewijzigd besluit van de minister,
- ii. de minister te veroordelen in de proceskosten waaronder de advocaat kosten met de deskundigen kosten en griffierechten ingevolge artikel 8:73/75 Awb en deze uitvoerbaar bij voorraad te verklaren;
- iii. te gelasten dat de minister voor de verdere behandeling van dit beroep betaalt de (STAB) deskundigen en dat die op kosten van de minister worden benoemd onder gelasting tot het nader onderzoeken van de Wind op Land inpassing in dit gebied op de wijze die daarvoor wettelijk is verlangd;
- iv. meer bepaald opdracht over (laagfrequent)geluidhinder/slagschaduw te formuleren aan deskundigen om een schriftelijk gemotiveerd bericht uit te brengen ter beantwoording van de voor appellanten relevante vragen;
- v. dat concreet wordt verzocht aan de deskundigen om te onderzoeken of de aanwezigheid van via vergunningen toegelaten grootschalige turbine opstelling schade (heeft) veroorzaakt aan eigendom en/of bezit van appellante; dit zowel op korte als lange termijn en in het geval er wordt vastgesteld dat er

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

- schade is, die deskundigen te verzoeken om te onderzoeken of dit een risico vormt dan wel kan vormen voor de volksgezondheid;
- vi. daarnaast dat de gronden nog kunnen en mogen worden gebruikt als landbouwgronden en woningen die zogenaamd als sfeerwoningen en/of binnen wettelijke beklommende contouren voor geluid, slagschaduw en ruimtelijke relevante normen vallen, worden omschreven nog wel normaal bewoonbaar zijn blijkens de geldende geluidnormen voor gevoelige bestemmingen;
  - vii. alsook te onderzoeken hoe en in welke mate de aanwezigheid van zodanige schade aan omgeving, bodem en/of gewassen, naast blijvend nadeel bij bewoners, hersteld kan worden;
  - viii. zulks onder opgave van de kosten en de duur van de uit te voeren werkzaamheden verbonden aan deze deskundigen;
  - ix. te onderzoeken of bij aanwezigheid van schade dit tot gevolgen heeft dat de gronden, eigendommen, het vastgoed in de regio in waarde zijn of zullen worden verminderd, en zo ja wat de omvang van die schade is;
  - x. hierbij te verzoeken een deskundigen onderzoek te gelasten omtrent voormelde vraag en tevens een dag en uur te bepalen waarop het deskundigenbericht althans dat van de Stichting advisering Bestuursrecht Raad van State zal plaatsvinden en een termijn te bepalen waarbinnen appellanten een kopie van het verzoek om deskundigen uittaling en deskundigen benoeming en de daartoe te maken afweging althans te geven uitspraak aan appellanten te doen toekomen;
  - xi. zulks onder de eenduidige instructie van Uw Afdeling via een afschrift en van, de conceptuele vragen - waaraan vanzelfsprekend voorafgaat dat appellanten met de minister in de gelegenheid zullen zijn om opmerkingen te maken en verzoeken te doen, alsmede dat van het een en ander uit het schriftelijk bericht zal blijken en hen de gelegenheid dient te geven tot het leveren van een eerste en definitief commentaar op de conceptuittaling waarbij deskundigen in het definitief bericht moet ingaan op dit eventueel commentaar - te zenden aan appellanten en het eventueel commentaar van betrokken minister;
  - xii. hierbij te bepalen dat de minister de deskundige alle wenselijke, nuttige en noodzakelijke informatie dient te verschaffen die deze benodigt voor uitbrenging van het deskundigenrapport;
  - xiii. hierbij eender te bepalen dat kosten verbonden aan het uitbrengen van deze expertise zullen worden gedaan in een bedrag van een door U te bepalen omvang bij wijze van voorschot op de uiteindelijke kosten van de deskundigen, door het deponeren daarvan via overmaking op het rekeningnummer van de Raad van State onder vermelding van zaaknummer en naam van betrokkenen;
  - xiv. en als daaruit voortvloeiend te bepalen dat deskundige het werk eerst behoeft aan te vangen na storting van vorenvermeld voorschot en dat het schriftelijk, ondertekend bericht aan de griffier moet worden ingeleverd binnen twee maanden nadat deze van de griffier bericht heeft ontvangen dat het voorschot is gestort, en vaststaat dat omtrent de kosten van die procedure in de bodemzaak zal finaal worden beslist;
  - xv. gelet op dit alles als aangegeven en onderbouwd bij dit beroep en wat ervan deel uitmaakt, de Europese Commissie - European Court of Justice - te verzoeken om te onderzoeken of en hoe bij deze bestreden besluit/planvorming sprake is van handelen in strijd met de EU-wetgeving.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Subsidiair

De minister op te dragen binnen een door Uw Afdeling te bepalen termijn met inachtneming van uw uitspraak inbegrepen de rechtsoverwegingen een nieuw besluit te nemen met een zodanige wijziging dan wel waardering van de diverse belangen van appellanten dat de veiligheid, vermogen, gezondheid en afspraken of opgebouwde rechten ervan van personen en meer waaronder begrepen hun vastgoed in het gebied uitdrukkelijk worden gegarandeerd.

Groningen, 26 april 2017

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

V. Inventarislijst van bijlagen

Tweede aanleg

Grief 1 Financiële uitvoerbaarheid

- Bijlage 20 Nationale Ombudsman, rapportnummer 2016.096, 25 oktober 2016
 Bijlage 21 Mailwisseling RWE-Schmaal 7 maart 2013

Grief 2 Gezondheid

- Bijlage 22 RIVM 2013 Windturbines invloed op de beleving en gezondheid van omwonenden
 Bijlage 23 Van den Berg et al. (2008) "Project WINDFARMperception – Visual and acoustic impact of wind turbine farms on residents"
 Bijlage 24 Kennisplatform Windenergie, "Kennisbericht Geluid van windturbines", hierna: Kennisbericht
 Bijlage 25 Rb. Noord-Nederland, ECLI:NL:RBNNE:2017:715
 Bijlage 26 RIVM-rapport "Evaluatie nieuwe normstelling windturbinegeluid (680300007/2009)", hierna: RIVM-rapport 2009
 Bijlage 27 K. Stelling: 'Infrasound: Low frequency noise and Industrial Wind Turbines'
 Bijlage 28 H. Møller e.a., 'Beoordeling van laagfrequent geluid van windturbines in Maastricht', second opinion, 10 april 2012.
 Bijlage 29 HvJ EU 7 september 2004, C-127/02 (Kokkelvisserij),
 Bijlage 30 RIVM-rapport 2016-0014, 'Meldingen over een bromtoon', R. Slob et al
 Bijlage 31 LBP Sight, "Literatuuronderzoek laagfrequent geluid windturbines 2013", hierna: LBP Sight (2013)

Grief 3 Geluid, slagschaduw, lichthinder

- Bijlage 32 Kamerstukken II 2013/14, 33612, nr. 22.
 Bijlage 33 Van Grinsven Advies, Akoestisch onderzoek, onderzoek naar slagschaduwhinder en fotovisualisatie van windpark Laarakkerdijk in de gemeente Reusel-De Mierden, september 2008.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Bijlage 34	Contour Laarakkerdijk
Bijlage 35	Pondera Services, Akoestisch onderzoek windpark Laarakkerdijk in de gemeente Reusel-De Mierden, 21 december 2013.
Bijlage 36	DPA Cauberg-Huygen slagschaduw Rijksinpassingsplan DDMOM 14 november 2016
Bijlage 37	Afstandenmatrix

Grief 4 Externe Veiligheid

Bijlage 38	N33 VKA, spoorverbinding Groningen-Leer
Bijlage 39	Overzichtkaart leidingen Gasunie + Overzichtkaart leidingen Meeden
Bijlage 40	Overzichtskaart aardgasbuisleidingen en hoogspanningsmast
Bijlage 41	Risicokaarten elektriciteitsnet, gas en olievelden, seismische invloed
Bijlage 42	Seismische metingen dhr. van der Giessen Wildervank
Bijlage 43	Bijeenkomst Windpark N33 16 januari 2014 Provinciehuis Groningen

Grief 5 Sfeerwoningen

Bijlage 44	overzicht van initiatiefnemers / overzichtskaart initiatiefnemers
Bijlage 45	e-mail 8 oktober 2015 van

Grief 6 Eerlijk proces

Bijlage 46	Statuten stichting innovatief zonnepark Meeden
Bijlage 47	DNV GL rapport haalbaarheid Solar juni 2016
Bijlage 48	PNO Analyse slaagkans PV Zonneparcen SDE+ 2017-1
Bijlage 49	Productie 9c mail van 8 maart 2012
Bijlage 50	Mai 7 maart 2013

Grief 7 Locatie

Bijlage 51	Brief gemeente Menterwolde aan Provinciale Staten van Groningen, 28 mei 2014, met kenmerk 488-2014; Brief gemeente Menterwolde aan Gedeputeerde Staten van Groningen, 28 mei 2014, met kenmerk 488-2014; Brief gemeente Menterwolde aan
------------	---

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

- Ministerie van EZ, 2 juni 2014; Brief van NLVOW aan Ministerie van EZ, 23 juni 2014;
Brief van Gemeente Menterwolde aan Ministerie van EZ, 4 november 2014.; Brief van
Stichting Platform Tegenwind N33 aan Provinciale Staten van Groningen.
- Bijlage 52 Brief Gedeputeerde Staten van de Provincie Groningen aan het Ministerie van
Economische Zaken, 9 april 2014; Brief NLVOW aan Rijk, 10 april 2014.
- Bijlage 53 Brief van Alan Accountants de heer [redacted] aan Provinciehuis Groningen, t.a.v. de heer
[redacted], 29 augustus 2014.
- Bijlage 54 Brief van Alan Accountants aan Provinciehuis Groningen, t.a.v. de heer Adema, 20 juni
2014
- Bijlage 55 Intentieovereenkomst KDE en grondeigenaar, ter ontwikkeling windturbinepark
- Bijlage 56 Brief + plankaart gemeente Pekela betreffende locatie windpark Pekela, 16 juni 2014.
- Bijlage 57 Vergadering Provinciale Staten van Groningen 2-7-2014
- Bijlage 58 Pondera, Aanvullende Notitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark N33, 10 april 2015.;
Notitie RWE - aanvullingen tbv 6e variant WP N33, 24 juni 2014.
- Bijlage 59 Kaart blauwe arcering
- Bijlage 60 verslag bijeenkomst werkgroep Windpark N33 12 dec 2013, openbaar gemaakt naar
aanleiding van WOB-verzoek op 15 mei 2015.
- Bijlage 61 memo van de provincie Groningen aan het ministerie van EZ en I&M, over toepassing
MER windpark 20 jan 2011, openbaar gemaakt naar aanleiding van WOB-verzoek op 15
mei 2015.
- Bijlage 62 Gespreksoverleg provincie - RWE 23-4-2013.
- Bijlage 63 Mail CE Delft [redacted], 4 april 2017
- Bijlage 64 Bijlagebundel Vrieling
- Bijlage 65 turbine-enercon_e-126 en visualisatie-turbine
- Bijlage 66 brief Windpark Vermeer Noord B.V. incl. uittreksel en nieuwsbrief.
- Bijlage 67 brief Windpark Vermeer Noord B.V. reactie aan Stichting Platform Tegenwind N33.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Eerste aanleg (zie zienswijze)

Algemeen

- Bijlage 1 Statuten en Uittreksel Kamer van Koophandel - Stichting Tegenwind N33.
 Bijlage 2 Geactualiseerde namenlijst cliënten juridisch traject verzet Windpark N33.

Inspraak en draagvlak, locatie

- Bijlage 3 Bijlagenbundel Locatieoverwegingen.
 Bijlage 4 Kaarten

Financieel economische uitvoerbaarheid / Alternatieven

- Bijlage 5 Universiteit van Utrecht, G.M. van den Broek, Vergoeding van Schaduwschade, In het kader van de voorbereiding van de realisatie van het Windpark De Drentse Monden, 15 maart 2016.
 Bijlage 6 Statuten Stichting Innovatief Zonne-energiepark Meeden

(Laagfrequent) Geluid

- Bijlage 7 Peutz, Windmolenpark De Drentse Monden : second opinion geluid en laagfrequent geluid, 8 april 2016.
 Bijlage 8 Review M. Alves-Pereira, RIVM-rapport 2013, januari 2016.

Slagschaduw

- Bijlage 9 DPA Cauberg-Huygen, M. Blankvoort, 'Ontwerp Rijksinpassingsplan Windpark De Drentse Monden en Oostermoer', Beoordeling slagschaduw en geluid, 31 maart 2016.
 Bijlage 10 DPA Cauberg-Huygen, M. Blankvoort, 'Rijksinpassingsplan Windpark De Drentse Monden en Oostermoer', Beoordeling slagschaduw en geluid, 31 oktober 2016.
 Bijlage 11 Stcrt. 2007, 223, Regeling algemene regels voor inrichtingen milieubeheer, p. 55; ABRS 24 oktober 1996, nr. E03.95.1961.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Externe veiligheid

- Bijlage 12 Bijlagenbundel Externe Veiligheid.
- Bijlage 13 Lieveense CSO, RIP Windpark N33, second opinion technische onderzoeken, 2 november 2016.
- Bijlage 14 NRG Risk Management Consultancy, L.P.M. Duisings, Nadere beschouwing externe veiligheid en risico's Windpark Drentse Monden, 13 april 2016.

Ecologie

- Bijlage 15 Bijlagenbundel Ecologie.
- Bijlage 16 Tauw, Verdiepend onderzoek naar zesde variant Windpark N33, 28 augustus 2014.
- Bijlage 17 Tauw, Bevindingen over documentatie van het windpark De Drentse Monden, 14 april 2016.

Landschap

- Bijlage 18 Hofstra | Heersche Landschapsarchitecten, Beoordeling Inpassingsplan Windpark De Drentse Monden - Oostermoer, 24 maart 2016.
- Bijlage 19 Brief Rijksdienst Cultureel Erfgoed maart 2014.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

ZIENSWIJZE

op ontwerp inpassingsplan, inclusief alle ontwerpbesluiten en de daarop betrekking hebbende stukken, zoals het MER met vergunningen voor samengesteld Windpark N33 in de gemeenten Menterwolde, Oldambt en Veendam (Staatscourant d.d. 25 september 2016 Nr 51141)

Li & Van Wieringen
Advocaten en Belastingadviseur

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Zijne excellentie, geachte dame, heer,

Partijen:

1) Stichting Platform Tegenwind N33, gevestigd te hierna te noemen "de Stichting" waarvan de statuten en uittreksel Kamer van Koophandel als bijlage 1 zijn bijgevoegd;

2) De (rechts)personen die in het als bijlage 2 hierbij overgelegde overzicht zijn vermeld, met vertrouwelijkheidsclaim op hun NAW-gegevens;

allen aan te duiden als "reclamanten" tenzij een afzonderlijke aanduiding gewenst, nuttig of noodzakelijk is,

die woonplaats kiezen aan het Zuiderpark 15, 9724 AG Groningen ten kantore van de advocaat mr. dr
;

Reclamanten dienen een zienswijze in op het ontwerp inpassingsplan voor samengesteld windpark N33, hierna: "windpark N33", inclusief alle ontwerpbesluiten en de daarop betrekking hebbende stukken zoals het MER met vergunningen voor samengesteld windpark N33 (i.h.b. omgevingsvergunningen bouwen, milieu, natuurbescherming en ruimtelijke ordening),

hierna: voorgenomen besluit/plan, inpassingsplan, en/of: de besluitvorming/het bestreden besluit.

Deze zienswijze richt zich tegen het windpark N33, met het verzoek deze inhoudelijk en afzonderlijk te behandelen, houdende windturbines van RWE Energy Windpower Netherlands en het samenwerkingsverband Windpark N33 bestaande uit Blaaswind B.V. 'een initiatief van grondeigenaren uit Veendam en Menterwolde' en Yard Energy.

De voorgenomen besluiten liggen tot en met 10 november 2016 ter inzage en daarop kan tijdens de periode van ter visielegging worden ingesproken bij zienswijze.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

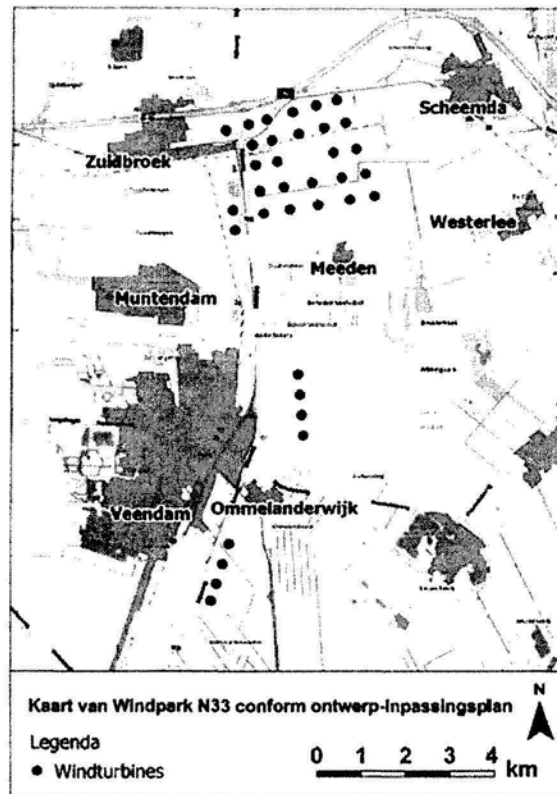
STAATSCOURANT

Nr. 51141
29 september
2016

Officiële uitgave van het Koninkrijk der Nederlanden sinds 1814.

Kennisgeving windpark N33, Ministerie van Economische Zaken

Van vrijdag 30 september 2016 tot en met donderdag 10 november 2016 liggen de ontwerpbesluiten ter inzage voer windpark N33. U bent uitgenodigd te reageren op de ontwerpbesluiten met een zienswijze.

YARD Energy en RWE Innogy Windpower Netherlands hebben het voornemen om een windpark te realiseren rondom de N33 in de provincie Groningen. Het beoogde windpark heeft een vermogen van circa 120 MW. Het windpark wordt verder aangeduid met de naam Windpark N33.

Windpark N33 levert een belangrijke bijdrage aan de doelstelling van Nederland dat minstens 14% van alle energie in 2020 duurzaam moet zijn. Rijk, provincies, de windenergiesector en natuur- en milieuorganisaties hebben met elkaar afgesproken om in 2020 6.000 MW aan windenergie op land te realiseren. De afspraak is onderdeel van het Energieakkoord. De provincies hebben in overleg met het Rijk 11 grote gebieden aangewezen die geschikt zijn voor windparken van minimaal 100 MW. De locatie van Windpark N33 is daar één van. Dit windpark zal energie leveren aan meer dan 75.000 huishoudens.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Wilt u uw zienswijze mondeling geven? Dat kan tijdens de Informatiemarkten of via het Bureau Energieprojecten op werkdagen van 9.00 uur tot 12.00 uur, T (070) 379 89 79.

U kunt niet reageren via e-mail.

Wat gebeurt hierna?

Het Bureau Energieprojecten bundelt alle zienswijzen en reacties. Zo snel mogelijk na afloop van de inspraaktermijn kunt u deze downloaden via www.bureau-energieprojecten.nl. De zienswijzen en reacties worden betrokken bij de definitieve besluiten. In een Nota van Antwoord wordt opgenomen of en op welke wijze de zienswijzen en reacties in de definitieve besluiten zijn verwerkt.

De besluiten zullen ter inzage worden gelegd. Hierop staat beroep open. Dit wordt te zijner tijd aangekondigd in onder andere de Staatscourant, huis-aan-huisbladen en op www.bureau-energieprojecten.nl.

Meer informatie

Uitgebreide informatie vindt u op: www.bureau-energieprojecten.nl. Heeft u na het bezoeken van de website nog vragen? Dan kunt u bellen met het Bureau Energieprojecten, T (070) 379 89 79. U kunt ook bellen naar nummer 14 00 (informatie rijksoverheid).

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Inhoudsopgave

- Afkortingen
- 1. Belang
- 2. Relativiteit
- 3. Bestreden besluit
- 4. Essentie en reikwijdte
- 5. Resumé
- 6. Inspraak en draagvlak
- 7. Belangenverstrengeling
- 8. Onjuiste toepassing RCR
- 9. Energieakkoord
- 10. Nut en noodzaak
- 11. Uitvoerbaarheid inpassingsplan
- 12. Mededinging
- 13. Voorzorg
- 14. Geluidshinder
- 15. Laagfrequent geluid
- 16. Slagschaduw
- 17. Lichthinder
- 18. Externe veiligheid
- 19. Locatie
- 20. Ecologie
- 21. Water
- 22. Landschap
- 23. Vergunningen
- 24. Cumulatieve hinder
- 25. Crisis en Herstelwet en houdbaarheid onderzoeksgegevens
- 26. Alternatief
- 27. Regels
- 28. Detaillering
- 29. Conclusie
- Bijlagen

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Afkortingen

Activiteitenbesluit milieubeheer	Besluit Algemene Regels voor Inrichtingen Milieubeheer
Activiteitenregeling	Activiteitenregeling Milieubeheer
Awb	Algemene wet bestuursrecht
BBT	Best Beschikbare Technieken
Bgh	Besluit Geluidshinder
Bor	Besluit Omgevingsrecht
Bro	Besluit Ruimtelijke Ordening
Chw	Crisis- en herstel wet
DDM-OM	De Drentse Monden en Oostermoer
de Afdeling/AbRs	Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State
de Stichting	Stichting PlatformTegenwind N33
ECN	Energieonderzoek Centrum Nederland
Elektriciteitswet	Elektriciteitswet 1998
Energieakkoord	Nationale Energieakkoord voor duurzame energie
Ffw	Flora- en Faunawet
Gebiedsvisie	Gebiedsvisie Windenergie Drenthe
HvJEU	Hof van Justitie van de Europese Unie
Ivb	Inrichtingen- en Vergunningenbesluit Milieubeheer
MER	Milieu effecten rapport
Minister I&M	Minister van Infrastructuur en Milieu
Minister EM	Minister van Economische Zaken
MW	Megawatt
Mw	Monumentenwet
Nbw	Natuurbeschermingswet
NEV	Nationale Energieverkenning
NRD	Notitie Reikwijdte en Detailniveau
OZB	Onroerende zaak belasting
RCR	Rijkscoördinatieregeling
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
SWOL	Structuurvisie Windenergie op Land
Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
Wm	Wet milieubeheer
Wro	Wet ruimtelijke ordening

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

1. Belang

1.1 De Stichting acht zich belanghebbende in de zin van art. 1:2 lid 3 Awb: 'ten aanzien van rechtspersonen worden als hun belangen mede beschouwd de algemene en collectieve belangen die zij krachtens hun doelstellingen en blijkens hun feitelijke werkzaamheden in het bijzonder behartigen'. Het dient bij belangen van een rechtspersoon als bedoeld in vermeld artikel 1:2, derde lid, van de Awb te gaan om: 'een aan de statutaire doelstellingen ontleend collectief belang, dat door een besluit direct wordt of dreigt te worden aangetast, waarbij het belang los kan worden gezien van dat van individuele leden, en waarvan de behartiging de trekken dient te vertonen van behartiging van bovenindividuele belangen'.¹ Deelnemers onder de Stichting zijn allen aan te merken als belanghebbenden, hierna ook wel: reclamanten. De Stichting heeft ten doel: 'het behartigen van de belangen van (rechts)personen die tegen de realisatie zijn van windmolens langs de weg de N33 ter hoogte van de gemeenten Veendam en Menterwolde, en het verrichten van al hetgeen met het vorenstaande verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn'.²

1.2 De Stichting vertegenwoordigt een substantieel aantal inwoners uit de gemeente Veendam, Menterwolde en Oldambt. Het plangebied betreft beide gemeenten, zodat dit hun inwoners treft. Degenen die in het plangebied wonen, zien door de komst van het windpark hun woon- en leefklimaat aangetast worden. Door het bestreden besluit worden deze personen rechtstreeks geraakt in hun belangen.

1.3 Daarnaast vertegenwoordigt de Stichting personen die buiten het plangebied woonachtig zijn, maar wel binnen de invloedzone van het plangebied en het inpassingsplan vallen. De effecten van het plan zullen merkbaar zijn in het woon- en leefklimaat van deze personen. Ook ten aanzien van deze omwonenden vertegenwoordigt de Stichting bovenindividuele belangen.

1.4 Reclamanten zijn mede aan te merken als belanghebbenden. Relevante rechtspraak van de Afdeling toont aan dat voldoende belang is geboden indien de woning binnen in ieder geval een straal van 2300 meter ten opzichte van de dichtstbijzijnde windturbine is gelegen.³ Reclamant hebben binnen aangegeven afstand derhalve als (rechts)personen, een voldoende objectief en actueel, eigen en persoonlijk belang dat hen in voldoende mate onderscheidt van anderen en dat rechtstreeks wordt geraakt door het inpassingsplan.

1.5 Hier is sprake van situatie waarin omwonenden zicht hebben op en hinder ondervinden van de windturbines. Hun leef- en werkomgeving bevindt zich tussen en naast een aanzienlijk aantal windturbines. De Stichting behartigt de belangen van omwonenden van het geplande windpark. In de uitspraak van 4 mei 2016 oordeelt de ABRS dat een afstand van twee kilometer en meer, naar de concrete gevalsomstandigheden, tussen omwonenden en de dichtstbijzijnde windturbine tot het belang van een rechtspersoon op grond van artikel 1:2 lid 3 Awb kan strekken.⁴ Net als in de situatie uit genoemde uitspraak is er in dit geval sprake van enorme windturbines, qua in elk geval aard, omvang,

¹ AbRS 19 oktober 2015, ECLI:NL:RVS:2005:AU4611, r.o. 2.3.

² Zie Bijlage 1: statuten Stichting Platform Tegenwind N33.

³ AbRS 4 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1228, r.o. 4.2.

⁴ AbRS 4 mei 2016, ECLI:NL:RVS:2016:1228, r.o. 4.2.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

hoogte en opstelling, die in een open gebied geplaatst gaan worden en effecten voor het milieu veroorzaken. In dezen behartigt de Stichting de algemene en collectieve belangen van omwonenden.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

2. Relativiteit

Stichting Platform Tegenwind N33

2.1 De Stichting behartigt het algemeen belang van haar deelnemers. De Stichting heeft ten doel 'het behartigen van de belangen van (rechts)personen die tegen de realisatie zijn van windmolens langs de weg de N33 ter hoogte van de gemeenten Veendam en Menterwolde, en het verrichten van al hetgeen met het vorenstaande verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn'.⁵ De Stichting behartigt een algemeen belang als bedoeld in art. 1:2 lid 3 Awb. Normen en/of regels die van toepassing zijn bij het bestreden besluit strekken mede tot de bescherming van het algemeen belang vertegenwoordigd door de Stichting. De Stichting voldoet aan het relativiteitsvereiste nu het belang van haar deelnemers die de ingeroepen norm beoogt te beschermen, is opgenomen in of zijn verweven met de belangen die de rechtspersoon blijkens statutaire doelstellingen beoogt te beschermen en worden gediend door de feitelijke werkzaamheden die zij verricht. Het bestreden besluit schendt deze normen en regels, en raakt daarmee het algemeen belang van de Stichting.

Reclamanten

2.2 Een goede ruimtelijke ordening is nodig voor het waarborgen van een goed woon- en leefklimaat. De goede ruimtelijke ordening wordt geschonden, indien de rijksinpassing van Windpark N33 doorgaat. Normen van geluid, natuur, ruimtelijke ordening en veiligheid dienen de bescherming van het individueel belang van reclamanten, namelijk de bescherming van een goed woon- en leefklimaat door een goede ruimtelijke ordening. De goede ruimtelijke ordening norm kan volgens vaste rechtspraak mede het belang van individuele personen omvatten. Deze worden hier echter geschonden, hetgeen per onderwerp in deze zienswijze zal worden behandeld en hieronder kort weergegeven.

MER

2.3 Reclamanten beroepen zich op de bepalingen die van toepassing zijn bij deze MER-beoordeling om het belang tot behoud van hun goede woon- en leefklimaat te beschermen. Ervan uitgaande dat de MER-verplichtingen zien op een ontwikkeling die deel uitmaakt van hun directe leefomgeving.

Externe veiligheid

2.4 Reclamanten moeten worden beschermd in zoverre hun perceel ligt in de invloedssfeer van de bestreden inrichting waardoor zij direct veiligheidsrisico's ondervinden. Het bestreden besluit schendt de normen waarin zij worden beschermd. De regels waarop zij zich beroepen raakt daarmee het belang van individueel betrokkenen. Aan het relativiteitsvereiste van artikel 8:69a Awb is voldaan. De normen uit het Activiteiten besluit strekken "kennelijk" tot bescherming van degene die de beroepsgrond aanvoert.

⁵ Zie Bijlage 1: statuten Stichting Platform Tegenwind N33.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Geluid / Slagschaduw

2.5 Het belang van een reclamant en bewoners in en rond het plangebied bij een goed woon- en leefklimaat is beschermd, voor zover zijn zienswijze ziet op een (laagfrequent) geluids- en slagschaduw norm, die geldt ter plaatse van de woning waarvan hij bewoner of eigenaar is.

Natuurbeschermingswet 1998

2.6 De individuele belangen van reclamanten, die in of in de onmiddellijke nabijheid van een Natura 2000-gebied wonen, bij behoud van een goede kwaliteit van hun directe leefomgeving dusdanig verweven zijn met het algemene belang dat de Nbw beoogt te beschermen, dat de normen uit de Nbw daarop zien (mede) geacht worden te strekken tot bescherming van die omwonenden. De afstand ontleend aan de relevante rechtspraak is voldoende verweven, waarbij tevens zicht is op het betreffende Natura 2000-gebied.

Flora- en Faunawet

2.7 De bepalingen uit de Ffw zijn in beginsel gericht op de bescherming van planten- en diersoorten. Deze bepalingen strekken zich echter ook uit tot de bescherming van het belang bij het behoud van een goede kwaliteit van hun directe leefomgeving voor omwonenden, gelet op het directe verband met de kwaliteit van de directe leefomgeving van reclamanten.

Algemene (bestuursrechtelijke) normen

2.8 Bepalingen in afdeling 3.2 Awb moeten door het betreffende bestuursorgaan worden nageleefd bij de totstandkoming van besluiten. De Stichting en overige reclamanten zijn belanghebbenden bij het inpassingsplan. Schending van genoemde bepalingen schaadt de belangen van reclamanten. Algemene bestuursrechtelijke normen, algemene normen voor de besluitvorming en algemene beginselen van behoorlijk bestuur bezitten geen zelfstandige betekenis. Deze normen strekken tot bescherming van de belangen die in dit geval de minister bij zijn afweging dient te betrekken. De mate van bescherming van deze normen wordt dus bepaald door de inhoudelijke norm en/of normen die voor het inpassingsplan gelden. Overeenkomstig de uitspraak van 19 januari 2011 is een bestemmingsplan niet met de vereiste zorgvuldigheid voorbereid als bepaalde afstandsnormen in het kader van de goede ruimtelijke ordening (art. 3.1 Wro) niet in acht zijn genomen en de afwijking van die afstandsnormen niet goed is onderbouwd.⁶ Voor de toepassing van het relativiteitsvereiste is niet het beschermingsbereik van het zorgvuldigheidsbeginsel bepalend, eerder de achterliggende, meer inhoudelijke norm van de goede ruimtelijke ordening.⁷ Reclamanten menen dat het inpassingsplan in strijd is met de vereiste zorgvuldigheid, omdat de inhoudelijke norm niet in acht is genomen en afwijking daarvan niet goed is onderbouwd.

⁶ AbRS 19 januari 2011, ECLI:NL:RVS:2011:BP1352.

⁷ AbRS 18 juli 2012, ECLI:NL:RVS:2012:BX1859; AbRS 27 juli 2011, ECLI:NL:RVS:2011:BR3400.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

2.9 Hierbij beroepen reclamanten zich tevens op het vertrouwensbeginsel.⁸ De minister heeft met het bestreden besluit verschillende voorschriften geschonden (zie in volgende hoofdstukken), waardoor hij bij reclamanten de concrete verwachtingen wekte, dat zij daartegen beschermd zouden worden.

---

⁸ Zie conclusie van

in AbRS 2 december 2015, ECLI:NL:RVS:2015:3680.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

3. Het bestreden besluit

3.1 Het bestreden besluit is een onderdeel van de uitvoering van het Energieakkoord c.q. dient de integrale aanpak voor deze regio ter individueel maatwerk voor de ombouw c.q. transitie van fossiele brandstoffen naar duurzame energie. Het plangebied betreft de gemeenten Menterwolde, Oldambt en Veendam. Het betreft daarmee de provincie Groningen, die beheerst wordt door een eigen Omgevingsvisie Groningen als geactualiseerd en ter inzage gelegd van 1 februari tot 14 maart 2016. Deze is op 11 juli 2016 definitief bepaald als Omgevingsverordening Provincie Groningen 2016 en de Omgevingsvisie Provincie Groningen 2016 - 2020 (vastgesteld in vergadering van Provinciale Staten van 1 juni 2016, 3c zaaknummer GS626402). En bevat de integrale lange termijnvisie van de provincie op de fysieke leefomgeving in de provincie Groningen voor de periode van vier jaar: 2016 - 2020, omvattend navolgende wettelijke plannen: ruimtelijke structuurvisie zoals bedoeld in de Wet ruimtelijke ordening; regionaal waterplan zoals bedoeld in de Waterwet; mobiliteitsplan als bedoeld in Planwet verkeer en vervoer; en milieubeleidsplan zoals bedoeld in de Wet milieubeheer.

3.2 Het windpark wordt aan de westzijde begrensd door de N33 en aan de noordzijde door de A7.

3.3 Het cluster bij Meeden vormt de kern van dit windpark N33 welk initiatief tot doel heeft de realisatie van een windpark met een vermogen van circa 120 megawatt met maximaal 35 windturbines, dit naast bijbehorende inkoopstations, transformatorstations, de elektrische infrastructuur en opstelplaatsen ten behoeve van aanleg en onderhoud. Waarbij de windturbine bestaat uit: het fundament (grondverankering en kabelverlating naar het transformatorstation); de mast (met transformator ter elektriciteitsopwekking naar het spanningsniveau van de kabel); de gondel (waarin generator en rotor bevestiging), en drie rotorbladen. In het zuiden vormt Wildervank de grens. De omgeving van het windpark is grotendeels landelijk gebied, vooral in de vorm van traditioneel verkavelde landbouwgrond. De gronden zijn overwegend in gebruik als akkerbouw, met name aardappelen-, bieten- en graanteelt en in beperkte mate als grasland. Er zijn woningen en grote industriële bedrijven zoals een RWZ, Nedmag, Kisuma, Rail Service, Gasunie en verdere energie winning.

3.4 De windturbines worden in drie deelgebieden geprojecteerd: 27 windturbines in het noordelijk deel van het plangebied, 4 windturbines in het middendeel van het plangebied en 4 windturbines in het zuidelijk deel ervan. De windturbines in midden en zuid zijn beoogd in lijnopstelling maar die in het noorden zo consistent mogelijk in grid van lijnen van 5 bij 5 windturbines met in het midden van het cluster geen windturbinepositie om de ondergrondse aardgasbuisleidingen aanwezig ter plaatse. Ten westen van het cluster gaat het om een enkele lijn van 3 windturbines in plaats van 5 wat voldoet in mindere mate aan het grid vanwege de aanwezigheid van installaties van de Gasunie en de complexe ontsluiting voor de bouw van de windturbines. De windturbines zijn voorzien naar een minimale en maximale ashoogte en rotordiameter van de wieken, d.w.z. thans voorlopig en flexibel, concreet bepaald op 115 meter respectievelijk 140 meter. Daarnaast een diameter op 110 meter en maximaal 130 meter en met een totale tiphoogte van maximaal 200 meter.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

3.5 Drie bebouwingslinten van Meeden, Zuidwending en Ommelanderwijk bevinden zich tussen deze drie deelgebieden. Ten westen van het midden en zuidelijk deelgebied ligt de bebouwde omgeving van Veendam en Wildervank en westelijk van het noordelijk deelgebied liggen de woonkernen van Muntendam, Scheemda, Westerlee en Zuidbroek. Parallel aan de Rijksweg N33 zijn diverse bedrijven gevestigd daaronder begrepen hoewel hiertoe niet beperkt grootschalige industriële inrichtingen zoals de RWZI nabij Veendam, Nedmag Industries Mining & Manufacturing B.V. ten oosten van Veendam, Kisuma Chemicals B.V. ten oosten van Veendam, Rail Service Center Groningen RSCG aan de Rijksweg N33, Gasunie Mengstation Zuidbroek en meerdere gaswinningsinstallaties in het Noorden. Qua infrastructuur vormt de Rijksweg N33 de scherpe grens tussen het besloten deel van wonen werken en het meer open agrarische gedeelte van het gebied. Bovendien bevinden zich er in de omgeving het AG Wildervanckkanaal, het Winschoterdiep, de spoorlijnen Veendam-Zuidbroek en Zuidbroek-Scheemda-Winschoten en de buisleidingen van de Gasunie en NAM. Hiernaast concreet ten oosten van Veendam, bevinden zich in het plangebied hoogspanningsleidingen die in vijf richtingen het transformatorstation aan de Veenslootweg verlaten, naast de hoogspanningslijnen ten oosten van Meeden.

3.6 Van oudsher zijn de gronden voor het windpark voornamelijk agrarische, grotendeels in de vorm van een rationeel verkavelde landbouwgrond zijn deze gronden overwegend in gebruik voor akkerbouw.

3.7 Het bestreden besluit vormt volgens de Staat der Nederlanden een passende invulling van de Europese richtlijn 2009/28 EG die Nederland verplicht om in 2020 14% van het totale bruto eindverbruik aan energie afkomstig te laten zijn uit hernieuwbare bronnen. Die ambitie is, wat eveneens volgt uit het Energierapport Transitie naar duurzaam (2016), vanwege o.a. de windrijke ligging van Nederland die goede kansen biedt voor windenergie met name op zee en in mindere mate vanwege de ruimtelijke inpassing, op land beperkt. Bij wind op land wordt een opgesteld vermogen van 8 GigaWatt als maximum inpasbaar potentieel beschouwd. Naast het nationaal Energieakkoord in voortdurende (door)ontwikkeling en evaluatie, bevat de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR 2012) het ruimtelijk beleid van het Rijk, met de energieoptie vanuit het doel om minimaal 6000 MegaWatt opgesteld productievermogen te hebben in 2020. Voor land is dit beleid vastgelegd in de Structuurvisie Windenergie op land d.d. 31 maart 2014 waarna het Rijk in overleg met Provincies locaties opneemt voor windparken groter dan 100 MegaWatt. De locatie van windpark N33 - waartoe deze zienswijze zich beperkt - in het gebied om en nabij de A7 en de Rijksweg N33 ter hoogte van Meeden, Veendam/Wildervank en Muntendam, Scheemda, Westerlee en Zuidbroek, of wel in de gemeente Menterwolde, Oldambt en Veendam, is daar als kansrijk gebied aangewezen voor grootschalige windenergie. De provinciale Omgevingsvisie Groningen in 2016-2020 met bijbehorende Omgevingsverordening, geactualiseerd op 1 juni 2016, gepubliceerd in de Staatscourant op 11 juli 2016, omvat onder meer de eis tot het daar bepaald vermogen 855,5 MW Hierbij zijn solitaire windmolens niet toegestaan. Verder moet er rekening worden gehouden met laagvliegroutes en voorts moet er aan natuur- en milieuwetgeving worden voldaan. Ook de provinciale kernkwaliteiten dienen te blijven behouden.

3.8 Het geheel van wat valt onder de gemeenschappelijke noemer van vrij uitzicht en groene landbouwzone waar de kolossale windzone moet komen, zal worden aangepakt en ingrijpend worden gewijzigd. Niet alleen worden ontsluitingen geschrapt en veranderd, infrastructuren met terpen en aan-

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

en afvoerwegen aangelegd, maar ook worden delen verdiept en bovengronds gewijzigd en aangelegd, om aldus een geheel nieuw bedrijvenpark (lees: windpark) te realiseren in en om een woongebied van een omvangrijk aantal hectare. Blijkens de bestemmingsbeschrijving is sprake van Bedrijf-Windturbinepark en zijn de aangewezen gronden bestemd voor de opwekking van windenergie door middel van windturbines, opstelplaatsen ten behoeve van de bouw en het onderhoud van windturbines, inkoopstations, tijdelijke voorzieningen ten behoeve van de aanleg van het windturbinepark, kabels en leidingen ten behoeve van het windturbinepark, kunstwerken alsmede voorzieningen ten behoeve van de bediening van kunstwerken, wegen en paden, op- en afritten en nutsvoorzieningen. Voor zover niet strijdig met de bovengenoemde belangen zijn als volgt toegestaan activiteiten van agrarische bedrijvigheid, extensieve openluchtrecreatie, watergangen, waterpartijen, oevers en taluds, waterhuishouding, instandhouding en ontwikkeling van ter plaatse voorkomende windturbines. Daarbij maken de maatregelen integraal deel uit van het windturbinepark-project, ook al worden zij met afzonderlijke procedures vergund waaronder Wabo-vergunningen aangevraagd (waartoe aanvankelijk was aangevraagd, gepubliceerd en ter inzage gelegd medio februari 2016 bij de betrokken gemeenten Menterwolde en Veendam). De maatregelen worden hierna gezamenlijk ook wel aangeduid als: het project.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

4. Essentie en reikwijdte (zienswijze)

4.1 Reclamanten verenigen zich niet met inhoud en uitkomst van het voorgenomen besluit. Zij ontkennen en betwisten de uitgangspunten, de randvoorwaarden, de onderzoeken, met conclusies en bevindingen en daarop gebaseerde maatregelen al dan niet mitigerende maatregelen van het volledige gebiedstracé en alle onderdelen van het bestreden besluit, tenzij zij expliciet aangeven zich in een bepaald onderdeel of aspect te kunnen vinden.

4.2 Reclamanten bereiden deskundigenonderzoeken voor die de onderzoeken ten grondslag liggend aan het bestreden besluit al dan niet deels ontkrachten, aldus een gedegen tegenonderzoek vormen en daarmee als contra-expertise in en buiten rechte zullen worden ingebracht. Dit ter motivering op basis van een juist feitencomplex, waarom het windpark hier niet is toegestaan en abnormaal schadelijk is. Dit windpark is ook niet gelijk aan c.q. vergelijkbaar met andere windparken.

4.3 Reclamanten ontkennen en betwisten alle stellingen bij het bestreden besluit. Niet behandeling van enig punt in die bestreden besluitvorming met stukken en bijgevoegde documenten die daarvan deel uitmaken, houdt vanzelfsprekend geen erkenning ervan in.

4.4 Reclamanten zijn bereid hun stellingen door alle middelen rechtens, in het bijzonder door het overleggen van aanvullende deskundigenbevindingen voortvloeiende uit hetgeen in deze zienswijze is vervat, te bewijzen. Dit overigens onder protest tot gehoudenheid daartoe en uitsluitend indien en voorzover op hen enige bewijslast rust. In het bijzonder om het nader raadplegen en horen van deskundigen zal gelasting en benoeming ten laste van de Staat zo nodig in rechte worden verzocht.

4.5 Aan deze zienswijze zijn gevoegd bijlagen, waaronder begrepen deskundigenberichten. Deze bijlagen behoren onlosmakelijk tot en maken integraal deel uit van deze zienswijze. Reclamanten merken op dat bij een (schijnbare) tegenstelling of tegenstrijdigheid tussen de bijlagen en de zienswijze, de tekst van deze zienswijze prevaleert. Kopjes en nummering van de (ondeelbare en niet splitsbare) delen van deze zienswijze zijn uitsluitend bedoeld om verwijzing naar die onderdelen te vergemakkelijken en zullen de interpretatie van de betreffende delen niet beïnvloeden.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

5. Resumé (zienswijze)

Procedureel

Uit het Verdrag van Aarhus vloeit voort dat de bij het Verdrag aangesloten staten waarborgen dat overheidsinstanties milieu-informatie in de zin van het Verdrag ter beschikking stellen aan het publiek. Dat is hier langdurig en tot op heden achterwege gebleven. Daartoe verwijzen reclamanten naar de aanhangige klacht die op 30 juni 2015 bij de bevoegde Commissie is ingediend.

Het voortraject waarlangs het bevoegd gezag is gekomen tot de keuze voor het huidige tracé is in strijd met de wet en algemene beginselen van behoorlijk bestuur. Reclamanten verwijzen naar openbare aanklachten, waaronder de op 28 februari 2016 ingediende en op 18 juli 2016 toegewezen klacht bij de Nationale Ombudsman betreffende de stelselmatige omissies van (énige) inspraak, in zowel dit park als aangrenzend grootschalig windenergie op land plan De Drentse Monden - Oostermoer, tussen welke parken interferentie bestaat. Reclamanten menen dat democratische legitimatie ontbreekt voor dit windpark.

Alternatieven voor dit windpark zijn niet beschouwd. Er is rechtstreeks voor het voorkeursalternatief gekozen. Zonder een alternatief onderzoek op hoofdlijnen is het bestreden besluit onvoldoende gemotiveerd. De minister miskent dat in het Meeden-gebied waar de grootste cluster windturbines is voorzien, lichtenergie de voorkeur geniet en het beste scoort in vergelijkende matrix van een realistisch gewogen wind- en zonenergie.

Hiermee is sprake van een door reclamanten volwaardig gedragen zonnepark. Met dit solarveld kan het Nationale Energieakkoord prima en zelfs beter worden ingevuld, reden waarom reclamanten stellen dat van dit windplan moet worden afgezien en ingezet moet worden op realisatie van het zonneplan.

MER

Het MER bevat procedurele omissies en inhoudelijke gebreken. Het kan niet aan het bestreden besluit ten grondslag liggen.

Ten onrechte heeft er met een beroep op de Crisis- en Herstelwet geen alternatief onderzoek plaatsgevonden. Het MER strekt zich slechts uit tot het plangebied zelf en voldoet niet volwaardig aan de eisen die daaraan worden gesteld in de Notitie Reikwijdte en Detail (NRD).

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Nut en Noodzaak

Nut en noodzaak van het project zijn onvoldoende draagkrachtig onderbouwd. Zo zijn er onjuiste parameters gehanteerd. Bij verboden belangenverstreming (ingevolge art. 2:4, 3:3 en 3:9 Awb) zijn partijdige en eenzijdige randvoorwaarden toegepast. Hiermee is sprake van een onredelijke overheidsbesluitvorming. Maatschappelijke, economische en juridische uitvoerbaarheid staat ter discussie. Er overheerst onzekerheid of dit project op deze wijze hier kan worden aangelegd, zeker nu via draagvlakervaring is aangetoond dat maatschappelijke acceptatie door de inwoners van het gebied ontbreekt.

Geluid

Het geluids- en slagschaduwonderzoek dat ten grondslag ligt aan het bestreden besluit is onvoldoende zorgvuldig uitgevoerd. Er zijn onjuiste uitgangspunten genomen. De gebruikte cijfers zijn inconsistent en de conclusies zijn niet juist. De minister stelt slechts dat dit onderzoek is uitgevoerd volgens de geldende wettelijke regelingen. De wettelijke regelingen schieten tekort, zie hierna voor de toelichting.

De Nederlandse geluidsnormen zijn het minst streng in Europa. Zij zijn aanzienlijk schadelijker voor de omgevingskwaliteit en vormen een uiterst slechte invulling van een goed woon-, werk- en leefmilieu.

Het gaat hierbij om de kale normen voor geluidsoverlast, die daarom moeten worden aangepast. Reclamanten verwijzen naar wat belangenbehartiger NLVOW op zijn minst hiertoe aandraagt. Reclamanten gaan voor de nuloptie.

De noodzaak van die aanpassing is bevestigd met de actuele overlastsituatie in Houten, waar meer maatwerk is bepleit om de gebrekkige handhaving. Dit in verband met de niet tot nauwelijks toereikende normstelling die insufficiënt is naar reeds het kleinschalige windpark daar met minder hoge molens.

Dit dient afgezet te worden tegen het buitengewoon grootschalig aantal turbines in de driehoek Menterwolde, Oldambt en Veendam, t.w. 35 stuks van meer dan 200 meter hoog, die akelig afsteken in het landschap en 24 uur per dag hinder opleveren. Daaraan doen de mitigerende maatregelen niet af, eerder omgekeerd zullen deze overlastsituatie bekrachtigen.

Zonder hinder is namelijk geen maatregel nodig. Overschrijdingen van de wettelijk toegestane normen zijn moeilijk te controleren, doordat die gebaseerd zijn op jaargemiddelden en het derhalve praktisch onmogelijk is om rechtens voldoende te handhaven. Daarnaast is overschrijding van het toegestane decibel overdag en/of 's nachts bijna nooit het geval omwille van compensatie door windarme dagen. Reeds in de kern is deze windturbine-inpassing rechtens onaanvaardbaar.

Eerder en met nodige regelmaat is door reclamanten aandacht gevraagd voor ook het navolgende.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Wezenlijk en afdwingbaar moet de minister in acht nemen het lage (agrarische) achtergrondgeluid in de veenpolders van de Meeden en omgeving, alsmede de noordzone en het midden- en zuidgebied daaronder. Dit is in de bestreden besluitvorming niet verdisconteerd.

Laagfrequent geluid

Bovendien bestaan bezwaren ten aanzien van het voor de één wel en de ander niet hoorbaar, maar wel merkbaar geluid. Dit staat bekend als laag frequent geluid. De Nederlandse Stichting Geluidshinder kent normen die zijn erkend door de rechter. Hier houdt het bestreden besluit helaas geen rekening mee. Relevante merkbare effecten worden in de doofpot gestopt met apert onjuiste rapporten, zoals het verouderd, subjectief en onvolledig RIVM-rapport uit 2013. Dit is niet langer houdbaar en getuigt van verkeerd inzicht.

In veel andere landen binnen de Europese Unie wordt windturbinegeluid erkend als zogenaamd puls-geluid. De karakteristieken ervan leveren een forse mate van ergernis voor het gehoor en/of het gevoel op. In Nederland, en met name hier in de driehoek Meeden/Zuidbroek-Veendam-Oldambt, is sprake van een uiterst unieke uitgestrekte groene zone, waar mensen bewust om de rust en de stilte wonen, leven en werken.

Deze kernkwaliteit dient in goed rekenschap terug te keren in een toereikend geluidskader van windturbines, wat nu niet zo is. Reclamanten verlangen als omwonenden te worden beschermd tegen hinder ten gevolge van die turbines, met name gelet op hun kolossale impact, omvang en onfortuinlijke opstelling, zoals hier onverhoopt voorzien. Deze bescherming kan slechts worden gewaarborgd door geen windturbines in het gebied te plaatsen.

Ecologie

Het bestreden besluit besteedt onvoldoende aandacht aan ecologische aspecten en is in strijd met de Natuurbeschermingswet en de Flora- en Faunawet.

Landschappelijke inpassing

Het bestreden besluit getuigt niet van het genoegzaam inpassen binnen de landschaps- en grenswaarden van het gebied van de driehoek Menterwolde, Oldambt en Veendam. Vereiste afstanden van turbines tot beschermde rijksmonumenten en dorpsgezichten zijn niet nageleefd. De vereiste draagkrachtige en kenbare motivering ontbreekt. Het windbelang hierbij achten reclamanten niet naar behoren onderbouwd en ondergeschikt.

Bovendien is er sprake van een onaanvaardbare interferentie tussen het windpark N33 en andere naburige geplande windparken: De Drentse Monden en Oostermoer, N34, Emmen, Delfzijl en Eemshaven.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Externe veiligheid

Het risico van falen, uitval, afval, verstoring, afbreuk van (delen van) draaiende wieken en wat meer wordt veroorzaakt door dit windpark is onontkoombaar en effectief levensgevaarlijk. Dit onderkent het bestreden besluit niet of onvoldoende.

Windturbines zijn gepositioneerd in en boven de directe nabijheid van gasleidingen, en terug naar de zoutkraters. Niet zonder risico, want bij het waterstofgas H₂S zijn de vereiste afstanden niet in acht genomen. Ook hier geldt dat de externe veiligheid niet volwaardig is geborgd naar de relevante actuele bbt-milieu-inzichten.

Die dwingen tot niet alleen kwantiteitseisen, maar ook kwaliteitsnormen als het gaat om de externe veiligheid, teneinde de vereiste goede ruimtelijke ordening en wat deze rechtens behoort te zijn, te garanderen.

Met de (laag)vliegroutes is in het bestreden besluit onvoldoende rekening gehouden. Als ook met de huidige en komende infrastructuur als het gaat om hoogspanningsleidingen/lijnen, weg- en spoornet, vervoer gevaarlijke stoffen, regionale waterkenmerken, milieubeschermingsgebieden.

Draagvlak, democratie

Er is al jarenlang een verzoek gedaan aan het ministerie van Economische Zaken om een draagvlakonderzoek uit te (laten) voeren. Dit is helaas nooit gebeurd. Dit mede gezien de onaanvaardbare interferentie als met direct aangrenzend windpark DDM-OM geprojecteerd, bij Stadskanaal, Borger, Aa en Hunze, en in verlengde ervan Emmen en Coevorden.

De minister handelt in strijd met de door hemzelf voorgeschreven eis dat bij realisatie van windenergie er sprake moet zijn van afdoende draagvlak bij de omwonenden. Recent gaven ondertekenaars al aan zich van het Energie-akkoord terug te trekken bij gebrek aan duurzaamheid, draagvlak en om de aanzienlijke omgevingsaantasting. Ontoelaatbaar zet de minister zijn zware eisenpakket aan de kant uit eigen belang.

Deze draagvlak-eis mag niet achteraf zonder goede reden overboord worden gegooid, omdat de minister daarin geen heil meer ziet. Die gedraging is niet overeenkomstig art. 3:3 Awb.

Ook is er geen draagvlak voor dit commercieel plan van vermeend hogere hiërarchische orde. Het hoger algemeen nationaal belang om op landelijk en lidstaatniveau uitvoering te geven aan een Energieakkoord is in essentie achterhaald. Dit akkoord dient deskundig, onpartijdig en onafhankelijk te worden geëvalueerd in plaats van zonder objectieve rechtvaardiging en democratische legitimatie ongewijzigd door te worden gezet. Anders gezegd reclamanten vragen erom dat dit geëvalueerd zal worden naar best practices, volgens toepasbare / best beschikbare technieken naar minst schadelijke uitstraling en minst nadelig effect op de omgeving, in de meest ruime zin van het woord vanuit het voorzorgsbeginsel.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Dit akkoord is niet in gewapend beton gegoten. Het kunst- en vliegwerk waarmee het in elkaar is gezet kan eenvoudig worden geconverteerd naar een volkomen uitvoering ervan, die in redelijkheid en in rechte, naar reclamanten menen, wel houdbaar is op korte en lange(re) termijn.

Uitvoerbaarheid ruimtelijk plan en economisch effect op korte/lange termijn

De marktwerking wordt kunstmatig in stand gehouden door de grootschalige subsidiëring voor dit soort turbines wat in feite de schijn heeft van staatssteun. Dit komt neer op oneerlijke concurrentie als die aan de wettelijke randvoorwaarden wordt getoetst. Reclamanten hechten daarentegen aan de realisatie wat echt duurzaam is en gaan uit van lichtenergie die nu al beter leverbaar is dan ouderwetse windenergie.

Het doorslaggevend en onontkoombaar afhankelijk zijn van de SDE+ subsidie kan weliswaar aanvaardbaar zijn als Stimuleringsinnovatie, d.w.z. tijdelijk als aanjager van gezonde nieuwe economie. Maar het merkwaardig door de Staat financieren en daarmee inefficiënt in stand houden en bevoordelen van een verouderde, niet meer vernieuwende commerciële windbedrijvigheid, schaadt een gezonde (regionale) economie ter plaatse.

Het alternatief voor de driehoek Menterwolde, Oldambt en Veendam, te weten het algemeen bekende solar-initiatief, biedt de markt een realistisch perspectief, waarbij sprake kan zijn van het zelf voorzien in energie en het daadwerkelijk creëren van directe en indirecte werkgelegenheid voor de regio. De regio is op korte en lange termijn effectief hierbij gebaat. Dit alternatief van stichting (Innovatie) Zonnepark Meeden⁹ moet serieus aandacht krijgen. De stichting heeft een doel, het verrichten van onderzoek naar het ontwikkelen van een zonne-energiepark in de gemeente Menterwolde, voorts al wat met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn in de ruimste zin van het woord, het stimuleren van de werkgelegenheid, het regionaal versterken van de economie, naast de landschappelijke inpassing met draagvlak in de regio van duurzame energie.

Jarenlang is een windplan N33 in voorbereiding, waaraan zoveel gemeenschapsgeld gespendeerd is dat dit durf, lef en moed vergt om dit nog terug te draaien. Dit geeft direct aan waarom het windplan geen doorgang kan vinden, want het kent in oorzaak een fout vertrekpunt. Het excessief doorgaan op dit pad is in redelijkheid tegen te houden, dit om de zich nu en binnen afzienbare tijd sterk door ontwikkelende en al fundamenteel gewijzigde gunstiger grond- en energieposities. Reclamanten verlangen deze hernieuwde duurzaamheid. Ten eerste om de actuele planinzichten, hoe we met elkaar een gebied naar beste inzicht willen inrichten ná een crisis en krimp van de bevolking. Ten tweede om de nieuwste technologische inzichten, die vandaag de dag excessief sneller gaan dan toen (meer dan tien jaar terug) windenergie op land werd geïntroduceerd. Destijds was nog sprake van kleine molens en niet van die megaturbines nu, die wel "ijzeren bomen" worden genoemd, wat weergeeft de onwaarde voor de omgeving ervan. Aan welstandseisen en landschapstechnische normen voldoet het Rijks voornemen niet, nu sprake is van van 35, 200 meter hoge "ijzeren bomen" met draaiende delen, alles ter grootte van voetbalvelden.

⁹ Zie bijlage: oprichtingsstatuten Stichting Innovatief Zonne-energiepark Meeden.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

In dit opzicht dient de minister van EZ te worden gehouden aan zijn eigen uitspraken over planologie en technologie in de Provincie Groningen, waar hij in het gebied bij Meeden voor Windpark N33 sinds medio 2015 spreekt van een tijdelijke termijnstelling voor turbines.

Onzorgvuldig is dat hij in het midden laat of dit tijdelijk dan 3 maanden, 3 jaar of 30 jaar behelst, zodat de vereiste motivering ontbreekt.

Die optie is rechte onhoudbaar, omdat deze tijdelijk is. Reclamanten weten zeker dat tijdelijk niet een duur van 30 jaar is. Het recent Raad van State advies van 22 januari 2016/ 15 juli 2016 bevestigt dat het concrete gebrek hier van art. 1.2 CHW onjuist is "Artikel 2.4 van de Chw geeft de grondslag om bij wege van experiment af te wijken van het bij de wet, waaronder de Wet ruimtelijke ordening (hierna: Wro), bepaalde. Voorgesteld wordt voor windenergie een tijdelijke bestemming te introduceren van 30 jaar. Ziet de Afdeling het goed, dan wordt met dit experiment, zonder dat de toelichting hieraan aandacht besteedt, voor de eerste keer op basis van artikel 2.4 van de Chw fundamenteel afgeweken van de systematiek van de Wro, die is gebaseerd op een periodieke verplichting tot actualisering (planhorizon). Uit de geschiedenis van de Chw blijkt niet dat ook dergelijke systeeminbreuken zijn beoogd. Daar komt bij dat met deze tijdelijke bestemming van 30 jaar de beleidsvrijheid van de planwetgever op dit punt wordt ingeperkt, alsmede het aantal momenten waarop bezwaar- en beroep kan worden ingesteld. De Afdeling acht een dergelijke systeembreuk op grond van de Chw ontoelaatbaar." Maar dit advies van de hoogste rechter slaat het kabinet in de wind en gaat contrair door op oude voet zodat reclamanten deze misstap aan de kaak moeten stellen bij dit hoogste rechtscollege, meer bepaald de Afdeling bestuursrechtspraak.

Bovendien verdraagt de plaatsing van turbines zich niet met de uiterst risicovolle elementen van externe veiligheid zoals de Zuidwending-zone, de gas- en zoutondergrondse situatie met gevolg voor de bovengrond, waar de bodem poreus is en de gas(druk)situatie (uitgedrukt in bar) lokaal fluctueert dus serieus stelselmatig schadelijk is, verder de plaatsing van grootschalige turbines in instabiele ondergrond zich niet verdraagt met o.a. het nauwelijks op afstand namelijk op maximaal enkele kilometers gelegen grootschalig windpark DDM-OM, houdende de Lofar zone 1 en 2 met de vooraf geformuleerde voorwaarden en eisen ter voorkoming van aanzienlijke schade aan Astron e.a.. Ook om deze schending van voorschriften is in redelijkheid het bestreden besluit onhoudbaar en in dit geval niet mededingingsrechtelijk, tender proof, waarvoor reclamanten objectief gerechtvaardigd vermoeden hebben met aanwezigheid van aantoonbare alternatieven die wel draagvlak en geen (andere) obstakels genieten.

Missing link

De afspraken tussen grondeigenaren, overheden en windpartijen zijn onduidelijk. Die zijn evenmin naar behoren openbaar gemaakt, ongeacht de gedane Wob-verzoeken van de afgelopen jaren en tijd. Er is onwaarschijnlijk veel op papier gezet voor dit windpark, maar in de kern is er sprake van een niet volledige, verkeerde en eenzijdige verslaglegging van betrokkenen bij dit windpark.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Hiermee is sprake van een onzorgvuldige voorbereiding. Bovendien is er sprake van niet toegelaten belangenverstrengeling bij deze besluitvorming. Veel informatie is doorgehaald of is niet transparant en niet volledig beschikbaar. Overheidsinformatie wordt weerhouden om allerlei argumenten van intern beraad, persoonlijke redenen, bedrijfsinformatie, bedrijfsgeheim, of wat denkbaar is om de stukken niet openbaar te maken.¹⁰

Onterecht, om en door vooringenomen afspraken is de zoeklocatie niet uitgebreid tot andere, geschikte gronden, bijvoorbeeld boven de A7, die door de regio en gemeente uitdrukkelijk zijn aangedragen. Dit is in strijd met het verbod tot willekeur en er is sprake van misbruik van bevoegdheid.

Dit is een schending van het Aarhus-Verdrag, dat noodzaakt tot het vroegtijdig toegang geven tot relevante informatie. Het is van cruciaal belang om te worden betrokken bij een in voorbereiding zijnde besluitvoering, zodat die evenwichtig, eerlijk en betrouwbaar is.

Maatvoering

De definities, coördinaten en schaalgrootten die vermeld zijn voor de 35 windturbines zijn onjuist, onvolledig, verschillend en alleen al daarmee innerlijk tegenstrijdig.

In verband met de posities voor windturbines die op andermans grond moeten worden opgericht, betwisten reclamanten dat overal toestemming of opdracht is verkregen om in redelijkheid daar te mogen bouwen ter oprichting van het windpark.

Solitaire turbines zijn niet toegestaan en praktisch evenmin de volle rij/lijn - opstelling in het grid bij Meeden. Deze zijn dus risico-object in het MER. Dat is ongewenst en juridisch onjuist. Net als door een tussenliggende uitval van windturbines in lijnopstelling kunnen genoemde turbines ook weer solitair worden. Dat is incorrect op zich, zodat het besluit niet in stand kan blijven.

Onevenwichtig

Dit door financieel en subsidie gedreven windturbinepark kent geen zorgvuldige afweging van belangen van omwonenden. Met betrekking tot de voorziene overlast van de te realiseren windturbines en waardevermindering van woon- en bedrijfsvastgoed is er ten onrechte geen helderheid en openheid betracht ten aanzien van eventuele compensatie.

Als dit hier al mogelijk is, gelet op de grootschaligheid van deze windturbineopstelling, die nog nergens in Nederland is gerealiseerd op land. Reclamanten weigeren hiervan de dupe te worden.

Evenmin is er zekerheid van levering en toezicht c.q. handhaving op wat er niet alleen goed maar ook fout kan gaan bij dit windpark. Reden waarom dit windpark niet dient te worden toegelaten.

¹⁰ Zie bijlage: Nationale Ombudsman 25 oktober 2016, 2016/096

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Er is sprake van rechtsongelijkheid, omdat de afstanden naar willekeur worden ingevuld. Concreet hanteert het Rijk hier minder dan 500 meter afstand van turbines tot woningen. Dat is absoluut ontoelaatbaar, niet aanvaardbaar en verdraagt zich niet met de rechtens daaraan te stellen eisen.

Dit leidt tot rechtsongelijkheid in de regio en daarbuiten, d.w.z. bovenregionaal en grensoverschrijdend. Evenals een asielakkoord moet hier een energieakkoord kunnen worden bijgesteld naar tevredenheid van burgers, die daar langdurig naar vragen, hierover niet zijn gehoord, en dus steeds luider roepen. Dit kan niet langer onopgemerkt blijven.

Time Out

Onder meer is gevraagd om een time-out. Anders gezegd om zo niet verder te gaan met dit alleszins schadelijk windpark. Immers er is een alternatief: een zonnepark met draagvlak bij de bewoners. Het alternatief dient zorgvuldig onderzocht te worden en meegenomen te worden in de besluitvorming.

Ook ons Koningspaar riep herhaaldelijk in de noordelijke regio in verband met de wegvallende sociale cohesie door dit windplan, op om in te zetten op het zonnealternatief. Zoals ook provincie Groningen in overleg over de oprichting van een zonneveld in de Eeerpolder, dit al warm heeft ontvangen, en bij reclamanten draagvlak bestaat voor dit solar initiatief, dit tenslotte raakt aan de overigens miskende optie van een windpark boven de A7 waarvan de grondposities en afspraken nog altijd bestaan.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

6. Inpraak en draagvlak

6.1 Met de toepassing van de Rijkscoördinatieregeling is door de Minister rondom de aanwijzing en het plannen voor het windpark onvoldoende transparantie gewaarborgd. Vanaf het begin werd informatie met betrekking tot milieuaspecten voor de bewoners niet duidelijk gecommuniceerd. De Minister heeft, naar de mening van reclamanten, in strijd gehandeld met het Verdrag van Aarhus. Bovendien heeft de Minister een zorgvuldige voorbereiding en belangenafweging ex art. 3:2 en 3:4 Awb nagelaten. Uit de bepalingen opgenomen in het Verdrag van Aarhus blijkt dat iedere burger recht heeft op inspraak bij milieubeslissingen. Bovendien heeft iedere burger, indien daarom wordt verzocht, recht op informatieverschaffing met betrekking tot milieuaspecten. In het onderstaande zal worden betoogd waarom het recht op vroegtijdige inspraak is geschonden.

6.2 Bij de feitelijke besluitvormingsplannen in de procedure voor windpark N33 zijn de bewoners niet, althans onvoldoende betrokken. Bovendien hebben de bewoners en/of belanghebbenden geen invloed kunnen uitoefenen op eventuele inspraak in de procedure. Daarmee is in strijd met art. 6 en 7 van het Verdrag van Aarhus gehandeld. Art. 6 lid 4 van dit Verdrag verplicht bestuursorganen om bij besluitvorming die het milieu aangaat, te voorzien in 'vroegtijdige inspraak, wanneer alle opties open zijn en doeltreffende inspraak kan plaatsvinden. Deze regel is op grond van art. 7 tevens van toepassing op de procedure en inspraakmogelijkheden van plannen en programma's. Reclamanten delen de visie en het bezwaar van de NLVOW, neergelegd in de klacht tegen de staat (zie verder onder 6.2.6.1). Vanaf het begin van de besluitvorming omtrent het nationaal energiebeleid is er onvoldoende tot geen inspraak voor burgers geweest. Voor een onderbouwing van dit standpunt wordt verwezen naar paragraaf 3.1 van de Annex.¹¹

6.3 Bovenstaande is allereerst van toepassing op de besluitvorming omtrent de aanwijzing van het gebied nabij de N33. Bewoners uit het gebied hebben niet tot nauwelijks invloed kunnen uitoefenen op en bij dit besluit. Professor H. Bröring meldt dat wellicht alle procedures zijn doorlopen, 'maar dat de inspraak hier niets voorstelde'.¹² Uit onderzoek naar de relevantie van het bestuursrecht bij inspraakprocedures bij het besluit waarbij de N33 als zoekgebied werd aangewezen door de provincie, blijkt dat de doelen van inspraak - beleidsverrijking, toename draagvlak, overbruggen van belangentegenstellingen, indirecte bijdrage aan 'procedural justice' en vertrouwen in de overheid - in deze zaak niet vervuld zijn. Kortom, de inspraak heeft gefaald.¹³ Bröring en Tollenaar concluderen dat de inspraak niet heeft geleid tot beleidsverrijking. Zij verwoorden dit als volgt: 'Aan het eind van de procedure was het draagvlak voor het met de procedure beoogde windpark gering: het volgen van gejuridiseerde inspraakprocedures lijkt aan draagvlak en vertrouwen eerder afbreuk te hebben gedaan dan dat het daaraan heeft bijgedragen. Dat ligt niet aan die wettelijke procedures zelf, maar ook en vooral aan de wijze waarop de overheid van die procedures gebruik heeft gemaakt, in combinatie met diverse informele inspraak- en communicatiemomenten'.

¹¹ NLVOW, Klacht tegen de Staat der Nederlanden wegens schending van de bepalingen van het verdrag van Aarhus, verzoekschrift, 30 juni 2015, p. 28-29 (hierna: Aarhus-klacht).

¹² <http://demonitor.ncrv.nl/inspraak/minister-kamp-bewoners-hadden-invloed-hoogleraar-n-van-de-vele-trucs>.

¹³ H.E. Bröring & A. Tollenaar, 'Vechten tegen windmolens: falende inspraak', 2015, p. 14. (Bröring & Tollenaar 2015).

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

6.4 Deze combinatie van (formele en informele) inspraak- en communicatiemomenten maakt het voor insprekers moeilijk te bepalen welke argumenten wanneer moeten worden ingebracht. Als voor bepaalde argumenten wordt verwezen naar een eerdere (formele) inspraakfase, komt het erop neer dat men in een besluitvormingsfui is geraakt zonder dat men daarop voldoende bedacht was. Op dit punt dient het (bevoegde) bestuursorgaan dat verantwoordelijk is voor de besluitvorming tijdig duidelijkheid te verschaffen.

6.5 Het is juist het punt van die bevoegdheid en verantwoordelijkheid waarop het in het onderhavige geval misgaat. Door opschaling van het project werd de rijkscoördinatie-regeling van toepassing. De betrokken gemeentelijke en provinciale functionarissen waren echter het gezicht van de besluitvorming. Zij traden naar buiten en gaven - in toenemende mate *contre coeur* - tekst en uitleg over de stand en gang van zaken. Reclamanten lijkt het van groot belang het bestuursrechtelijke aspect van de bevoegdheid scherper in acht te nemen. Dit betekent dat wie voor de besluitvorming formeel verantwoordelijk is, de Minister van EZ, zelf formeel én materieel de verantwoordelijkheid moet nemen voor de inspraakprocedures en de voorlichting. Deze verantwoordelijkheid neerleggen bij decentrale overheden zonder dat sprake is van bevoegdheidsoverdracht, leidt tot rolonduidelijkheid die wantrouwen in de hand werkt. In plaats van rolonduidelijkheid is transparantie op het punt van bevoegdheid en verantwoordelijkheid vereist.¹⁴

Inspraakmomenten

6.6 Uitgaande van het onderzoek van Bröring, Tollenaar en eigen bezwaren, zijn omwonenden van mening dat er aan de officiële inspraakmomenten voor de openbare stukken voor het aanwijzen van het Windpark N33 onherstelbare gebreken kleven. Deze procedure kan worden verdeeld in vier cruciale fasen, hetgeen in het onderstaande wordt toegelicht.¹⁵

6.7 Allereerst bij de totstandkoming van de provinciale Omgevingsvisie in 2000 werd het gebied rondom de N33 voor het aangewezen als zoekgebied voor de ontwikkeling van windenergie. Het besluit tot aanwijzing van het zoekgebied N33 werd door de plaatselijke bevolking niet ondersteund. Zo geven zowel de gemeente Veendam als de gemeente Menterwolde aan dat zij al vanaf het begin tegen de plaatsing van windturbines langs de N33 zijn. Door initiatiefnemer Blaaswind is in 2005 een startnotitie MER ingediend bij de gemeenten Veendam en Menterwolde, die beiden besloten hebben om de startnotitie MER niet in behandeling te nemen.¹⁶ In 2010 heeft KDE Energy - de voorloper van Yard Innogy - het project aangemeld als Rijksprocedure-regeling.¹⁷ Reclamanten nemen aan dat de locatie voor de N33, kort gezegd, is gekozen door banden tussen het provinciebestuur en de eigenaar

¹⁴ Ibid., p. 15.

¹⁵ Opvolgende sub-overwegingen van overweging 2.2. zijn gebaseerd op dit onderzoek.

¹⁶ NRD, p. 3.

¹⁷ Bijlage 3: Bijlagenbundel locatieoverwegingen, Brief van 21 oktober 2010 KDE Energy, kenmerk OKE/N33/3468.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

van KDE Energy. De zoeklocatie bevat enkel grondposities van de heer Koop.¹⁸ Gesteld wordt door reclamanten dat zij vanaf het begin van deze aanwijzing geen mogelijkheid tot inspraak hebben gehad. De keuze voor de N33 is gebaseerd op vooringenomenheid van het provinciebestuur. Andere locaties zijn vanaf het begin niet bespreekbaar geweest (hoofdstuk 19 locatie).

6.8 Ten tweede werd toen het zoekgebied N33 opgenomen in het POP. Daar betrof het de gronden die naast de N33 gelegen waren in de gemeenten Veendam en Menterwolde. Het zou daarbij gaan om lijnopstellingen. In 2011 bleek dat deze locatie onvoldoende ruimte gaf voor een project dat 100 Megawatt zou overstijgen. Daarom is, zonder enige notie, de kaart van het zoekgebied aangepast door de provincie. Dit is in het geheim gebeurd, waardoor er geen inspraak heeft plaatsgevonden van omwonenden of gemeentes. Dit is opmerkelijk en rechtens onhoudbaar c.q. onaanvaardbaar.

6.9 Ten derde heeft de Provincie in 2014 verzocht om het zoekgebied naar het oosten uit te breiden, waardoor de Eekerpolder aan het zoekgebied zou worden toegevoegd. Dit is in mei 2014 in een door de Tweede Kamer aangenomen motie bevestigd.¹⁹ In een persbericht van de Provincie stelt zij dat de Tweede Kamer de ruimte heeft geboden om de Eekerpolder nader te onderzoeken.²⁰ Met dit persbericht zijn de burgers vanaf het begin onjuist ingelicht. Zij mochten vertrouwen op de juistheid van het bericht van de provincie. Noch de Tweede Kamer, noch de minister heeft echter voorwaarden gesteld aan het te onderzoeken gebied.²¹ De Provincie heeft met haar persbericht gehandeld in strijd met de rechtszekerheid.

6.10 Uit een brief van de gemeente Menterwolde wordt duidelijk dat de gemeenten niet zijn betrokken bij de ontwikkeling van 'variant 6', oftewel het gebied in de Eekerpolder. Daags na eerdergenoemd persbericht sturen zij een brief naar de Provincie, waarin zij hun onvrede met de zesde variant uitspreken: "U bent van mening dat het door u gepresenteerde alternatief op het gebied van leefomgeving beter scoort dan de reeds onderzochte varianten. Die mening kunnen wij niet met u delen. In dit alternatief worden alle turbines in het grootschalig open gebied direct ten noorden van het dorp Meeden geplaatst en wordt de overlast van een windpark die in de eerdere varianten over verschillende plaatsen was verdeeld, afgewenteld op een enkel dorp".²²

6.11 Bovendien wordt de gemeente Oldambt pas bij variant 6 betrokken in het proces. Zij stappen daardoor 'in een rijdende trein', zoals zij zelf aangeven.²³ Voor het gebied dat wordt genoemd in variant 6, te weten de Eekerpolder, is geen inzage geweest. In casu zijn burgers c.q. reclamanten door deze geheime uitbreiding van het plangebied in 2011, en de aanwijzing van een nieuw gebied in 2014 niet door de Provincie betrokken in de besluitvorming.

¹⁸ <http://www.duurzamebrabanders.nl/blog/2013/05/belangen-grondeigenaren-veroorzaken-foute-windpark-locaties-n33-veendam/>.

¹⁹ Bijlage 3: Bijlagenbundel locatieoverwegingen, Motie 33 612, nr. 24, voorgesteld 24 april 2014, status: aangenomen.

²⁰ Bijlage 3: Bijlagenbundel locatieoverwegingen, Persbericht 21 mei.

²¹ Bijlage 3: Bijlagenbundel locatieoverwegingen, Brief van EZ aan NLVOW, 3 juli 2014.

²² Bijlage 3: Bijlagenbundel locatieoverwegingen, Brief gemeente Menterwolde aan Gedeputeerde Staten van Groningen, 28 mei 2014, met kenmerk 488-2014.

²³ Inspraak- en reactiebundel op aanvullende startnotitie voor het milieueffectenrapport voor het voornemen voor windpark N33, R01, gemeente Oldambt.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

6.12 Voor de zesde variant wordt een aanvullende notitie en reikwijdte detailniveau gemaakt. In een werkgroep overleg van de projectgroep Windpark N33 op 20 januari 2015 wordt gesproken over deze notitie reikwijdte en detailniveau: de vraag wordt gesteld of voor de aanvullende NRD ook de formele procedure doorlopen moet worden. De MER-coördinator geeft aan dat de formele procedure wel moet worden doorlopen, maar besloten wordt dat alleen formele indiening plaats zal vinden als dat benodigd is. Mocht het niet verplicht zijn, wordt indiening dus achterwege gelaten. Ook wordt besproken dat ter inzagelegging nadelige gevolgen heeft voor de planning. Uiteindelijk wordt besloten toch de NRD ter inzage te leggen. Uit deze gang van zaken blijkt dat men poogt inspraak zo veel mogelijk buiten het proces te houden. Reclamanten stellen dat de inspraak een 'wassen neus' is en het windpark er zo snel mogelijk 'doorgedrukt' wordt.

6.13 Door variant 6 wordt ook de gemeente Oldambt betrokken bij het windpark, hoewel zij heeft aangegeven geen windturbines in haar gemeente te willen. In het projectgroepoverleg van 19 februari 2015 blijkt dat de gemeente Oldambt heeft gevraagd om een aparte informatieavond voor Westerlee. In het overleg wordt besloten dat er hooguit drie informatieavonden komen, een per gemeente.²⁴ Hieruit blijkt dat de betrokken overheden - i.c. het Rijk en de provincie - en de initiatiefnemers niet bereid zijn de burgers in het gebied veel inspraak te bieden. Elk dorp krijgt slechts een informatieavond over de aanstaande plannen voor een windpark. De burgers krijgen daar informatie over de NRD, mogen vragen stellen en in gesprek gaan. Echte mogelijkheid tot inspraak vloeit echter niet voort uit een enkele informatieavond. Reclamanten stellen dat de betrokken overheden en de initiatiefnemers opzettelijk gepoogd hebben de burgers uit de inspraak te houden, teneinde het project snel te kunnen starten.

6.14 Het volgende - vierde - invloedrijke nationale beleidsplan was de vaststelling van de SWOL in 2013. Met als resultaat 219 zienswijzen. Windenergie op land werd via dit ruimtelijk plan nader geconcretiseerd door de rijksoverheid. In de Nota van Antwoord - als reactie op de zienswijzen - vinden reclamanten het opmerkelijk dat voor verschillende relevante deelonderwerpen doorverwezen wordt naar latere besluitvorming of wordt aangegeven dat er in het MER reeds aan voldaan wordt. In de Nota van Antwoord wordt dit als volgt toegelicht: 'Omdat aan de naar voren gebrachte punten reeds tegemoet wordt gekomen in het plan-MER of de Structuurvisie, of omdat vast staat dat deze aandacht moet worden gegeven in de procedure voor concrete windprojecten, hebben deze zienswijzen geen gevolg voor het beleid (m.a.w. geen doorwerking). Wel maken zij duidelijk, welke zorgen en meningen onder burgers leven'.²⁵ Vragen betreffende nut en noodzaak, mogelijke alternatieven ten opzichte van windenergie, verdeling lusten en lasten en het subsidiestelsel worden als 'buiten de reikwijdte' van de SWOL verklaard.²⁶, waarmee reclamanten stellen in hun belangen te worden geschaad.

²⁵ Nota van Antwoord SWOL, p. 9, <<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2014/03/31/bijlage-2-nota-van-antwoord/bijlage-2-nota-van-antwoord.pdf>>.

²⁶ Bröring & Tollenaar 2015, p. 9; Ibid.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

6.15 Ook de NLVOW concludeert dat de gelegenheid tot inspraak bij plannen en programma's over windenergie slechts formeel van aard is en materieel weinig inhoudt.²⁷ In de klacht van 30 juni 2015 wegens schending van het Verdrag van Aarhus stelt de NLVOW hierover het volgende: 'Samengevat valt dus te constateren dat de inspraak die op de Structuurvisie Windenergie op Land geboden werd, geen betrekking mocht hebben op: (1) nut en noodzaak van windenergie; (2) alternatieven voor windenergie; (3) de geluidsregels voor windturbines; en (4) de locatiekeuze. Alle wezenlijke keuzes die in de Structuurvisie aan de orde waren, werden aldus buiten het bereik van de inspraak gehouden. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat de ingediende zienswijzen niet hebben geleid tot ook maar één enkele verandering in de Structuurvisie. Zij hebben hooguit op een enkel punt geresulteerd in een (iets) betere uitleg of aanvulling.'²⁸ Verder stelt de NLVOW dat bestuursakkoorden (zoals het Energieakkoord), reeds gesloten vóór de totstandkoming van plannen of programma's, daarmee inhoudelijk vastgelegd zijn. Inspraak van publiek bij concrete besluiten over windparken zijn dan materieel niet meer mogelijk.²⁹ Het is mogelijk om akkoorden zoals het Energieakkoord te wijzigen of aan te passen indien deze afspraak als overeenkomst (in de vorm van een convenant) zijnde in strijd is met algemene beginselen van behoorlijk bestuur van toepassing ex art. 3:14 BW. Dit is hier volgens reclamanten het geval en zij stellen hier dat het Energieakkoord op dit onderdeel gewijzigd moet worden naar solar. Een andere aanleiding om daartoe te besluiten biedt de tekst van dit Energieakkoord. Daarin is namelijk opgenomen dat windplannen niet tegen de wens van de bevolking en bij gebrek aan draagvlak moeten worden doorgedrukt, omdat hiervan een contra-productieve werking uitgaat. Reden waarom reclamanten stellen, dat van dit windplan moet worden afgezien en ingezet moet worden op realisatie van het zonnepan.

6.16 De Tweede Kamer is over deze aanwijzing achteraf in de SWOL verkeerd voorgelicht, vanuit de valse voorstelling van een geschikt zoekgebied vooraf. Ook bewoners zijn niet geïnformeerd over het feit dat hun gebied als zoekgebied werd aangewezen. In de brief van 2 maart 2016 wordt door het Raadsledeninitiatief voor de Lokale Autonomie eveneens verklaard dat de SWOL qua inhoud en processtructuur gebreken en omissies bevat en dat als gevolg daarvan 'het proces voor Windenergie op land opnieuw' zou moeten worden doorlopen.³⁰ In de brief wordt eveneens gesteld dat de SWOL op een incorrecte, ondemocratische en aldus rechtens onaanvaardbare wijze tot stand is gekomen. De raadsleden stellen dat de SWOL tot stand is gekomen via onbehoorlijk en onfatsoenlijk bestuur en wegens dwang, dwaling en bedrog. Met betrekking tot de behandeling van zienswijzen, adviseren, constateren en eisen de raadsleden het volgende: 'Dat inspraak plaats vindt in een fase dat invloed op de planvorming nog mogelijk is en met de resultaten van die inspraak nog rekening kan worden gehouden. En niet dat inspraak wordt georganiseerd als EZ en de initiatiefnemers onderling al afspraken hebben gemaakt over de locatie; dat bij de weerlegging van zienswijzen wordt terug verwezen naar besluiten die al genomen zijn (zoals over nut en noodzaak van windenergie, en dat is dan ook nog eens niet terecht) en naar besluiten die later in het kader van de uitvoering nog zullen worden genomen. Dit wordt de

²⁷ Aarhus-klacht, p. 34.

²⁸ Ibid, p. 32.

²⁹ Ibid.

³⁰ Brief Raadsledeninitiatief Lokale Autonomie, 'De structuurvisie Windenergie op land: een niet zo schitterend ongeluk!', 2 maart 2016.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

inspraak- en besluitvormingsfuijk genoemd.³¹ Reclamanten delen bovenstaande bezwaren betreffende de gebrekkige afhandeling van zienswijzen bij de totstandkoming van de SWOL. De definitieve SWOL is op een paar punten na, inhoudelijk niet aanzienlijk gewijzigd. In de NRD zijn verschillende zienswijzen met betrekking tot het aangewezen gebied ingediend, waarbij is verwezen naar de Omgevingsvisie en de SWOL die al vastgesteld zijn. Uit hetgeen hierboven is omschreven volgt dat bij beide plannen geen sprake was van vroegtijdige inspraak, waar alle opties open stonden. De plannen waren namelijk reeds vastgelegd in bestuursakkoorden en het betrof plannen waar geen inspraakprocedure voor open stond. Bovendien heeft geen doeltreffende inspraak kunnen plaatsvinden. Om die reden achten reclamanten het inpassingsplan, het MER en de ontwerpvergunningen onzorgvuldig voorbereid.

6.17 Bij de zienswijzen van bovenstaande vier planfasen rondom de besluitvorming voor de aanwijzing van het windpark bij de N33, wordt tevens duidelijk dat het Rijk en provincie tegenover de betrokken gemeenten staat. Gemeenten kunnen door de toepassing van de RCR geen eigen besluiten meer nemen en bevinden zich in een benarde situatie om mee te werken bij de totstandkoming van het windpark. Een eigen afweging maken, zit daar namelijk niet bij. Daarnaast werd vanaf het begin van de aanwijzing van het plangebied als concentratiegebied, al geprotesteerd door de betrokken gemeenten, wat terug te zien is in de zienswijzen. In een brief aan de Eerste Kamer is door 150 raadsleden geadviseerd om de toekomstige Omgevingswet aan te passen. Zij zijn van mening dat met de toepassing van de RCR en uitsluiting van beroepsrecht van (onder andere) gemeentelijke organen bij centrale overheidsbesluiten vallende onder de Chw de lokale autonomie uitholt.³² Ook inspraak voor burgers en gemeenten bij beleidsnota's en convenanten (zoals bij de SWOL, Energieakkoord en Energienota 2011) dient volgens hen en eveneens reclamanten (zie in het voorgaande) gewaarborgd te worden. Het verschil in visie rondom de plannen van het windpark tussen deze verschillende overheidslagen laat wederom zien dat ontevredenheid, verlies in vertrouwen in de overheid en een gebrek aan voldoende draagvlak een gevolg is, wat niet kan leiden tot zorgvuldige besluitvorming. Reclamanten stellen dat het besluit om te komen tot realisatie van dit windproject derhalve onrechtmatig is genomen en moet worden herroepen.

6.18 Hoogleraar plattelandsontwikkeling van de RUG, Dirk Strijker, is het evenmin eens met de manier waarop de besluitvorming tot dusverre is gegaan en stelt eveneens dat het windpark er doorheen wordt gedrukt: 'De werkwijze van de overheid maakt windenergie tot een heel discutabel iets. Als dit plan zo doorgaat, zijn dit de laatste windmolens die de overheid geplaatst krijgt. Als we besluiten dat we windmolens willen, moeten we het zeker niet op deze manier doen.'³³ Gebleken is dat op dit moment acht provincies achter lopen met de bouw van windturbines, wat komt door twee belangrijke factoren. Ten eerste, het gebrek aan draagvlak en ten tweede, door de lange duur van procedures voor de bouw van

³¹ Ibid., p. 3.

³² Brief raadsledeninitiatief Lokale Autonomie, 4 februari 2016.; Binnenlands Bestuur, 'Senaat moet uithollen lokale autonomie stoppen', 4 februari 2016, <http://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/nieuws/senaat-moet-uthollen-lokale-autonomie-stoppen.9517491.lynkx>.

³³ DvHN, 'Storm in de Veenkoloniën', 28 februari 2016, <<http://www.dvhn.nl/plus/Storm-in-de-Veenkoloni%C3%ABn-21150071.html>>, p. 19.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

windturbines.³⁴ Reclamanten achten de argumentatie van de minister om ten koste van het draagvlak onder de bevolking voor de bouw van windturbines de windenergiedoelstelling uit het Energieakkoord te halen onevenredig, met name nu het onzeker is of de algehele doelstelling van 14% hernieuwbare energie vóór 2020 gehaald gaat worden (zie verder onder 'Energieakkoord') en met de huidige stand der techniek zonne-energie als beste beschikbare techniek wordt geacht (zie verder onder 'Alternatieven', 'Economische uitvoerbaarheid'). De stelling van reclamanten is dat voor dit gebied met haar daartoe beschikbare kwaliteiten, voor zonne-energie dient te worden gekozen.

6.19 Door een ambtenaar van het ministerie van Economische Zaken is uitgedrukt dat de inspraak weinig inhoudt, omdat door de rijks procedureregeling het plan erdoor gedrukt zal worden door de minister. De procedure wordt gebruikt om de lokale weerstand te negeren, aldus deze ambtenaar.³⁵

Bijeenkomsten

6.20 Gebreken in het waarborgen van inspraak worden mede veroorzaakt door onduidelijkheid over de juridische status van informele inspraak- en communicatiebijeenkomsten. Deze bijeenkomsten werden 'inloopavond', respectievelijk 'informatieavond', genoemd, waarbij onduidelijkheid over de juridische betekenis op het gebied van inspraak overheerst.

6.21 Op 8 juni 2015 zou in het dorps huis van Meeden een informatieavond van het ministerie van Economische Zaken plaatsvinden. Deze avond is uiteindelijk niet doorgegaan door een 'klaagmuur' die door tegenstanders van het windpark om het dorps huis is gebouwd. Op de klaagmuur werd het ongenoegen van de burgers over de komst van het windpark aangegeven. Uit angst voor escalatie en door het feit dat het dorps huis bezet werd gehouden door de tegenstanders, is besloten de avond af te gelasten.³⁶

6.22 Daarnaast hebben Storm Meeden en Stichting Tegenwind N33 aangegeven hun eigen achterban niet meer in de hand te hebben. Bij de bijeenkomsten kunnen (ernstige) incidenten plaatsvinden, waar Storm Meeden en Stichting Tegenwind N33 geen verantwoordelijkheid voor kan nemen.³⁷ Uit het blokkeren van informatieavonden en de angst voor escalatie blijkt duidelijk dat de omwonenden in de regio het niet eens zijn met de plannen voor het windpark.

6.23 Door RWE wordt een 'windpark experience' gehouden, een informatieavond waarin men zelf kan ervaren hoe de windturbines zullen klinken, hoe ze eruit zullen zien en hoe de ervaring van een windpark zal worden voor de omwonenden. Deze experience wordt gehouden in het hotel Van Der Valk te

³⁴ Trouw, 'Acht provincies lopen achter met bouw windmolens', 18 maart 2016, <
http://www.trouw.nl/tr/nl/4492/Nederland/article/detail/4265918/2016/03/18/Acht-provincies-lopen-achter-met-bouw-windmolens.dhtml?utm_medium=rss&utm_content=trouwhome>.

³⁵ <http://groenecourant.nl/windenergie/kamp-uitspraak-ambtenaar-over-windpark-n33-werd-gedaan-in-emotioneel-gesprek/>.

³⁶ <http://www.dvhn.nl/groningen/Update-Meeden-vreesde-veldslag-20935452.html>.

³⁷ <http://www.dvhn.nl/groningen/Actiegroep-waarschuwt-voor-eigen-achterban-20921426.html>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Zuidbroek. De Stichting Tegenwind N33 wilde tijdens deze experience een andere zaal in het hotel huren, om daar te tonen hoe het er werkelijk aan toe zal gaan zodra het windpark is ontwikkeld.

6.24 De Stichting Tegenwind N33 wordt tijdens deze informatieavond de toegang tot het hotel ontzegd. Het management van Van Der Valk Zuidbroek heeft laten weten geen zaal te willen verhuren aan de Stichting tijdens de aanwezigheid van RWE, omdat zij vrezen voor opstootjes, onrust of escalatie. Bovendien weigert het ministerie van Economische Zaken de Stichting de toegang op informatieavonden. Op deze manier kan de Stichting Tegenwind N33 – als belanghebbende – niet op de informatiebijeenkomsten aanwezig zijn.

6.25 Zonder dat er voldoende en effectieve inspraak bestaat, kan de bouw van het windpark niet rekenen op draagvlak onder de bewoners in de omgeving en andere belanghebbenden. Door het park desondanks te bouwen handelt de overheid in strijd met het zorgvuldigheidsbeginsel.

Communicatie

6.26 In november 2015 werd de heer E. Groot aangesteld als gebiedscoördinator. Hij stelt in het rapport 'Windpark N33: verkenning naar participatie, communicatie en compensatie' dat uit verschillende gespreksverslagen blijkt dat de communicatie rondom het proces tot nu toe zeer te wensen over laat. Het proces wordt ervaren als ondemocratisch. Dorpsbewoners hebben het gevoel niet gehoord te zijn en dat de informatie van bovenaf gezonden is'.³⁸ Hij concludeert dat de dorpsraden hebben aangegeven dat ze ernstig teleurgesteld zijn voer de inhoud en de wijze waarop er door de overheid is gecommuniceerd. Het vertrouwen in de verschillende overheden is geschaad.

6.27 Later komt de heer Groot zelf in opspraak. In navolging van de inwoners van de gemeente Veendam zegt de Dorpenalliantie, gesteund door de gemeentebesturen, het vertrouwen in de gebiedscoördinator op. Dit, omdat de coördinator geen serieuze rol weggelegd ziet voor de burgers in het gebied in de stuurgroep die de komst van het windpark moet begeleiden. Daarnaast stelt de heer Groot in de verkenning dat er draagvlak bestaat om verder te praten over de invulling van het windpark. Ten derde stelt de dorpenalliantie dat de gebiedscoördinator niet onafhankelijk is, daar hij is aangesteld door het Ministerie van Economische Zaken.³⁹ Bovendien zijn verschillende partijen niet bereid in gesprek te gaan zo lang er geen plaats is voor de bespreking van alternatieven. Door deze weigering hebben veel gesprekken niet plaatsgevonden, waardoor er geen reëel beeld is gecreëerd van het al dan niet aanwezig zijn van draagvlak in de regio. Reclamanten menen dat tot op heden aan de verkenning geen consequenties voor het huidige plangebied zijn verbonden. In de verkenning wordt onterecht gesproken over een aanwezig draagvlak: dit draagvlak is nadrukkelijk niet aanwezig. De Dorpenalliantie stelt hierover zelf het volgende: "In reactie op de verkenning reageerden de bewonersorganisaties, inmiddels georganiseerd in de Dorpenalliantie, zich niet te herkennen in de conclusies. Er is geen draagvlak voor

³⁸ Verkenning onder 3.1.

³⁹ <http://www.dvhn.nl/groningen/Dorpen-windpark-N33-zeggen-vertrouwen-in-Emme-Groot-op-21475754.html>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

een windpark! De communicatie is vanuit de initiatiefnemers gebrekkig of ontbreekt geheel".⁴⁰ Van de conclusies die worden gesteld in de Verkenning moet om deze reden niet worden uitgegaan.

6.28 In de Handleiding Participatieplan Windenergie op Land worden er aan de hand van zeven richtsnoeren aan 'overheden en ontwikkelaars een gestructureerde aanpak om samen met de omgeving te komen tot een onderbouwde keuze van de participatie-instrumenten die in een concreet project worden ingezet'. Deze handleiding is op 2 april 2016 vastgesteld. Een participatieplan dat volgens deze handleiding opgesteld kan worden is voor windpark N33 niet meer mogelijk. Reclamanten merken op dat dit wederom laat zien dat besluitvorming rondom al bestaande windparken en waarvan het al gaande is niet deugt. Dit verklaart de totstandkoming van deze handleiding, namelijk omwonenden beter te betrekken bij de totstandkoming van een windpark.

6.29 Ook plaatselijke volksvertegenwoordigers bevestigen het aangegeven geconstateerd gebrek aan democratische legitimatie en daarmee samenhangend draagvlak rondom de besluitvorming van het windpark. "Op 24 juni 2015 heeft bestuurlijk overleg met de minister van Economische Zaken plaatsgevonden, waarbij door de provincie en gemeenten gepleit is voor meer tijd en ruimte om in gezamenlijkheid te komen tot een variant die op meer draagvlak kan rekenen in de regio dan bij de huidige zes varianten", zo stelt de gemeente Oldambt. "De minister heeft aan ons mede gedeeld dat hij niet wil instemmen met ons verzoek en de huidige procedure met zes varianten zal doorzetten."⁴¹ Door de gemeente Veendam wordt het volgende gesteld: "door de komst van de Crisis- en herstelwet zijn winturbineprojecten groter dan 100 MW onder de Rijkscoördinatieregeling komen te vallen. Daarbij staan gemeenten en provincie buitenspel. In die situatie bevinden we ons nu. Het Rijk stelt dat het grote waarde hecht aan draagvlak bij de lokale bevolking maar handelt nu niet in lijn met dit uitgangspunt. Inmiddels is de weestand tegen alles wat met windenergie te maken heeft in de regio tot een ongekend hoog punt gestegen".⁴² De gemeente Menterwolde stelt ook dat er onder de inwoners van het plangebied geen enkel draagvlak is voor het tot stand brengen van een dermate groot windpark: "Daar komt bij dat de inwoners van het plangebied door het Rijk niet serieus zijn geconsulteerd dan wel meegenomen in het proces om te komen tot een dermate groot windpark. Door te kiezen voor een Rijkscoördinatieregeling worden ook de gemeenten buitenspel gezet".⁴³

6.30 In de Statenvergadering van Provinciale Staten van Groningen op 5 november 2014 komt het ontbreken van de inspraak van het plan uitgebreid aan de orde. Door de wordt gesteld: "Werden de bewoners van Meeden bij het plan betrokken? Nee, niet. Gedeputeerde Staten geeft het zelfs toe in de brief van 29 augustus 2014 aan de ministers van EZ en IM. Afgezien van de formele inspraak is er vrijwel niks ondernomen om tot een permanente communicatie met de omgeving te komen".⁴⁴

⁴⁰ Brief Dorpenalliantie aan Tweede Kamer.

⁴¹ Bijlage 3: Bijlagenbundel locatieoverwegingen, Brief gemeente Oldambt, 30 juni 2015, 15.0022973.

⁴² Bijlage 3: Bijlagenbundel locatieoverwegingen, Brief gemeente Veendam, 25 juni 2015, 201513861.

⁴³ Bijlage 3: Bijlagenbundel locatieoverwegingen, Brief gemeente Menterwolde, 2 juli 2015.

⁴⁴ Bijlage 3: Bijlagenbundel locatieoverwegingen, Statenvergadering 5 november 2014, p. 7

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

6.31 Burgerparticipatie evenals de rol (afwegingsruimte) van kleine gemeenten in de energietransitie zijn met de komst van de Omgevingswet belangrijk onderwerp voor Eerste Kamerleden. Zij plaatsen daar kritische kanttekeningen bij die volgens reclamanten ook in acht dienen te worden genomen in windpark N33 situatie.⁴⁵ De eis van de minister en zijn voorgangers dat initiatiefnemers voor draagvlak in de omgeving moe(s)ten zorgen, is niet gerealiseerd.⁴⁶ Het bestreden besluit is daarmee vatbaar voor vernietiging en in deze instantie herroeping.

6.32 Dat is ook in kern verwoord bij de Klimaatenquête Natuur & Milieufederaties Groningen en Drenthe, 26 september 2015: 'Als met die bril naar de plannen voor een windmolenpark in de Veenkoloniën wordt gekeken, moet worden geconcludeerd dat hier door het Rijk en de projectontwikkelaars met zevenmijlslaarzen over de bezwaren van inwoners wordt heen gestapt. Dit gaat ten koste van het toch al broze draagvlak voor windenergie.'⁴⁷ Ook Vereniging Eigen Huis (VEH), partij van het Energieakkoord, geeft aan dat de vestiging van windturbines niet gerealiseerd mag worden zonder draagvlak onder de bevolking.⁴⁸ In juli 2015 heeft de VEH spelregels bekendgemaakt waaraan overheden zich zouden moeten houden om draagvlak te waarborgen onder bewoners van huizen die dichtbij windturbines staan.⁴⁹

6.33 De minister heeft deze belangen bij de besluitvorming van het inpassingsplan onvoldoende afgewogen. De inspraak van de omwonenden is gebrekkig en niet gewaarborgd. Dit resulteert in een groot wantrouwen tegen de overheid en tegen de plannen voor de bouw van windturbines in de Veenkoloniën.

6.34 Reclamanten hebben bezwaar tegen de besluitvorming, het gebrek aan draagvlak bij het bestreden besluit en menen dat - concluderend uit het bovenstaande - de vaststelling van het inpassingsplan en de aanwijzing van de N33 als gebied voor grootschalige windenergiebedrijvigheid ondemocratisch is.

Draagvlak

6.35 In het bestreden besluit wordt - zodoende onjuist - het volgende geconcludeerd: 'Met de gekozen opstelling van windturbines zijn alle belangen afgewogen en is binnen de wettelijke kaders, de Structuurvisie Windenergie op land en doelstelling van 14% duurzame energie in 2020 zoveel als mogelijk rekening gehouden met verschillende belangen waaronder het omgevingsplan van de provincie Groningen, de mogelijkheden voor optimalisatie van de ruimtelijke inpassing met het oog op

⁴⁵ Binnenlands Bestuur, 'Rechtsbescherming Omgevingswet knelpunt in de Senaat', 15 maart 2016, <http://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/nieuws/rechtsbescherming-omgevingswet-knelpunt-in-senaat.9524660.lynkx>.

⁴⁶ Zie onder meer: <https://youtu.be/2cZbOribUUs>.

⁴⁷ Natuur- en Milieufederatie Drenthe, 'Natuur- en Milieufederaties pleiten voor grotere rol inwoners', 26 september 2011, <<http://www.nmfdrenthe.nl/nieuws/natuur-milieufederaties-pleiten-grotere-rol-inwoners/>>.

⁴⁸ Vereniging Eigen Huis (VEH), 'Geen windturbines zonder draagvlak onder bevolking', 8 juli 2015, <<http://test.eigenhuis.nl/actueel/pers/2015/610824-veh-geen-windturbines-zonder-draagvlak-onder-bevolking/>>.

⁴⁹ VEH, 'Toelichting spelregels windturbines', <https://www.eigenhuis.nl/downloads/inhoud/toelichting-spelregels-windturbines>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

omwonenden en de business case van de initiatiefnemers.⁵⁰ Reclamanten menen dat er in het geheel geen rekening is gehouden met genoemde belangen. In het volgende wordt het bezwaar van reclamanten onderbouwd.

6.36 Voor het te plannen windpark is draagvlak een belangrijk vereiste. Deze is echter niet aanwezig. Bij de instemming van minister Verhagen op 8 november 2010 voor toepassing van RCR en opzet inpassingsplan wordt door deze minister aangegeven, dat initiatiefnemers verantwoordelijk worden gesteld voor het verkrijgen van draagvlak voor windpark N33: 'tevens bent u in eerste instantie verantwoordelijk voor het verkrijgen van draagvlak voor het project in de regio'.⁵¹ Dit draagvlak wordt niet verkregen in de regio, de gemoederen lopen juist hoger op naarmate het project verder vordert.

6.37 De varianten een tot en met vijf stuiten op veel tegenstand van de regio. Om deze reden heeft de Provincie Groningen nadrukkelijk aan de Tweede Kamer gevraagd om extra tijd om een alternatieve variant te onderzoeken. Dit verzoek is middels een motie aangenomen, waarbij de Provincie Groningen vanaf eind mei tot 1 september 2014 de mogelijkheid krijgt een alternatieve variant te onderzoeken en de uitkomst daarvan aan de minister van Economische Zaken toe te zenden.⁵²

6.38 De Provincie Groningen brengt hierop een persbericht uit. In dit bericht wordt slechts gesproken over een te onderzoeken variant in de Eekerpolder, een open gebied boven Meeden. Hiermee handelt de provincie in strijd met het vertrouwensbeginsel. Omwonenden mochten vertrouwen op de juistheid van de door de provincie gedane mededeling. Dat de provincie de mogelijkheid geboden kreeg van de minister om ook andere alternatieven te onderzoeken, blijkt uit een brief van de minister van Economische Zaken van 3 juli 2014. Hierin schrijft de minister: "De provincie krijgt tot uiterlijk 1 september 2014 de ruimte om een alternatieve locatie, welke geheel of gedeeltelijk buiten de in de Structuurvisie Wind op Land opgenomen locatie N33 ligt, te onderzoeken en de resultaten daarvan aan mij toe te sturen. In de brief is niet aangegeven hoe het te onderzoeken alternatief eruit zou moeten zien".⁵³

6.39 De gemeente Menterwolde draagt vervolgens een alternatieve variant aan met het verzoek aan de provincie om ook deze variant te betrekken in het onderzoek.⁵⁴ De provincie antwoordt niet op deze brief. Op 2 juni 2014 stuurt de gemeente een soortgelijke brief naar de minister van Economische Zaken.⁵⁵ Ook hierop volgt geen antwoord. Het alternatief dat de gemeente aandraagt, wordt buiten beschouwing gelaten. Als verschillende partijen naar deze variant vragen, krijgen zij stevast het antwoord dat voor een extra variant 'geen tijd' is.⁵⁶ Hiermee wordt de gemeente Menterwolde buitenspel gezet. Zij krijgen geen mogelijkheid om mee te spreken over de locatie van het windpark, dan wel varianten aan te dragen die eventueel op meer draagvlak kunnen rekenen.

⁵⁰ Concept inpassingsplan, p. 25.

⁵¹ Bijlage 3: Bijlagenbundel locatieoverwegingen, Brief Minister Verhagen, 8 november 2010, ETM/ED/10162150.

⁵² Bijlage 3: Bijlagenbundel locatieoverwegingen, Brief Kamp aan Provincie, 24 mei 2014

⁵³ Bijlage 3: Bijlagenbundel locatieoverwegingen, Brief Minister Kamp aan NLVOW, 3 juli 2014, DGETM-ED/14110759

⁵⁴ Bijlage 3: Bijlagenbundel locatieoverwegingen, Brief gemeente Menterwolde, 28 mei 2014, 488-2014.

⁵⁵ Bijlage 3: Bijlagenbundel locatieoverwegingen, Brief gemeente Menterwolde, 2 juni 2014, 2014 | B&S

⁵⁶ Bijlage 3: Bijlagenbundel locatieoverwegingen, Statenvergadering provinciale staten 2 juli 2014, p. 14.; <http://www.menterwolde.info/rubrieken/windpark-meeden/minister-henk-kamp-heeft-geen-tijd-meer-voor-variant-7/>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

6.40 De verplichting tot verkrijging van draagvlak wordt gesteld aan KDE Energy, dat later is overgenomen door Yard Innogy. Reclamanten stellen dat – hoewel RWE dit wel doet – Yard niet probeert draagvlak te creëren dan wel voor informatievoorziening te zorgen.

6.41 RWE heeft in de week van 10 oktober een Virtual Reality beleving van het windpark georganiseerd, waar omwonenden de impact van het windpark kunnen beleven met beeld en geluid. Doel hiervan was waarschijnlijk om reclamanten een realistisch beeld te geven van wat komen gaat, en zorgen weg te nemen. Reclamanten vonden het geheel een 'schaamteloze vertoning, een vorm van volksverlakkerij'. Geluidsfragmenten waren onvolledig, niet waarheidsgetrouw, verfraaid en onduidelijk vanwege een rijdende auto door het beeld. Het voelde als 'niet eerlijk, niet reëel, gemanipuleerd'. Het beeld bleef duidelijk dat het landschap volkomen gedomineerd wordt door windturbines. Aldus droeg het niet bij aan het creëren van meer draagvlak. Bovendien was het een erg verlate actie van RWE want de experience vond plaats nadat het voorontwerp inpassingsplan ter inzage is gelegd. Onduidelijk is hoe initiatiefnemers hiermee voor ogen hadden om draagvlak en inspraak hiermee positief te bevorderen.

6.42 In de voortgangsrapportage 2015 van het Energieakkoord - dat fungeert als raamwerk voor het bestreden besluit - wordt daarnaast verwezen naar de QuickScan als inleidende evaluatie van de 'Gedragscode draagvlak en participatie wind op Land' van mei 2015. In de QuickScan dragen initiatiefnemers onder meer het volgende verbeterpunt aan: 'Het zou de effectiviteit van de code ten goede komen als duidelijk wordt gemaakt welke partij in welke fase van het project verantwoordelijk is voor de communicatie en betrokkenheid' en 'Het tijdstip waarop de gedragscode ingaat is cruciaal, er zou beter nagedacht kunnen worden over het moment waarop de code in gang treedt en dit vervolgens vastleggen'.^{57[1]} De Gedragscode is in september 2014 opgesteld en ondertekend door NWEA, Natuur & Milieu, Greenpeace, Natuur- en Milieufederaties en in 2015 hebben Milieudefensie en Ode-Decentraal de code ook ondertekend. Doel van deze gedragscode is het verbeteren van draagvlak en acceptatie van windenergieprojecten. Eén jaar later (september 2015) is er een evaluatie van de Gedragscode gestart. In het eerste gedeelte van de evaluatie wordt onder andere geconcludeerd dat initiatiefnemers alleen geen draagvlak en acceptatie onder omwonenden kunnen realiseren, maar het bevoegd gezag ook de verantwoordelijkheid heeft. Op 10 maart 2016 werd de door Bosch & Van Rijn vastgestelde Evaluatie Gedragscode draagvlak en participatie wind op land bekend gemaakt. Hierin wordt onder andere geconcludeerd dat 'enige acceptatie ontstaat bij de groep mensen die behoefte heeft aan informatie en neutraal-kritisch in het proces staat'.⁵⁸ Ook wordt aangegeven dat het draagvlak door de Gedragscode niet vergroot wordt maar slechts 'acceptatie' en dat weerstand onder tegenstanders alleen nog maar toegenomen is.⁵⁹ Bosch & Van Rijn concluderen eveneens dat er nog 'veel ruimte voor verbetering' is bij het bevoegd gezag en stelt dat het zijn regierol moet opnemen.⁶⁰ Ook stelt het dat het bevoegd gezag

⁵⁷ NWEA, Natuur en milieufederaties, Natuur & Milieu en Greenpeace, Quik Scan Gedragscode draagvlak en participatie, wind op land, 30 april 2015, p.4.

⁵⁸ Bosch & Van Rijn, Evaluatie Gedragscode draagvlak en participatie wind op land, 10 maart 2016, p. 7, <http://www.ecofys.com/nl/news/handleiding-participatieplan-windenergie-op-land/>.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Idem, p. 8.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

'veel meer verantwoordelijkheid moeten nemen voor het (communiceren van het) ruimtelijk beleid, het aanwijzen van de geschikte gebieden. Over de locatiekeuzen bestaan veel vragen bij omwonenden'.⁶¹

6.43 De NWEA adviseert naar aanleiding van de eerste evaluatie het volgende: 'Zorg ervoor dat Provincies en Rijk omwonenden bij de ontwikkeling van een visie voor wind op land na 2020 direct betrekken in het proces. Achteraf als ontwikkelaar uitleggen waarom bepaalde beleidskeuzes zijn gemaakt is lastig en levert geen bijdrage aan de acceptatie voor wind op land'.⁶² Reclamanten menen dat dit derhalve i.c. niet is geschied en het wederom aantoonde dat de rol van bevoegd gezag van groot belang is. In dit geval heeft de minister zich aan zijn regierol onttrokken, hetgeen in strijd is met zijn zorgplicht.

6.44 De NLVOW heeft vanaf het begin deze Gedragscode niet ondersteund, er is hierover met de andere partijen geen overeenstemming bereikt. De NLVOW heeft als gevolg daarvan een eigen gedragscode opgesteld, gericht op hoe overheidsorganen zich ten opzichte van windenergieprojecten zou moeten gedragen: 'Anders dan NWEA richt de NLVOW gedragscode zich ook op de overheid. Als het doel van een gedragscode is bij te dragen aan het versterken van draagvlak voor windenergie, dan spelen Rijk, Provincies en gemeenten een cruciale rol. En dus is het van groot belang dat overheden meedoen aan een gedragscode'.⁶³ De Gedragscode van NWEA e.a. is gericht op de windenergiesector c.q. initiatiefnemers. In feite luidt het advies van NWEA precies datgene wat de NLVOW in zijn Gedragscode wil realiseren. Reclamanten zijn dan ook van mening dat door de wijze waarop de minister optreedt - i.c. afstand nemen van verantwoording draagvlak - het vertrouwensbeginsel ontoelaatbaar schendt, reden waarom reclamanten stellen dat van dit windpark moet worden afgezien en ingezet moet worden op realisatie van het zonneplan.

6.45 In het coalitieakkoord "vol vertrouwen" geeft het huidige bestuur hun ambities weer op het gebied van duurzame energie. Windenergie neemt daarbij een belangrijke plek in. Het college heeft voor ogen dit proces zo in te richten dat omwonenden kunnen profiteren en te streven naar zo veel mogelijk draagvlak in de omgeving.⁶⁴ Gesteld kan worden dat dit draagvlak ten volle ontbreekt in de regio. In het provinciehuis vonden protesten plaats tegen het windpark N33. Dit heeft geleid tot extra beveiliging tijdens Statenvergaderingen.⁶⁵ Ook op andere manieren vinden veel acties plaats om het ongenoegen met de plannen uit te drukken. Stichting Tegenwind N33 onderbreekt een Statenvergadering met een brief waarin de effecten op de omwonenden worden beschreven.⁶⁶

6.46 In de loop van de tijd worden de acties van bewoners uit het gebied harder: zo worden er borden geplaatst waarop de boeren verraders worden genoemd.⁶⁷ Het programma Brandpunt, een programma van NPO2, besteedt aandacht aan de komst van het windpark met een item genaamd "wind uit het

⁶¹ Ibid.

⁶² A.J.N. Timmers, Toelichting NWEA aan borgingscommissie, 15 december 2015.

⁶³ NLVOW, Gedragscode windenergie op land, 'samen naar duurzaam', versie 1.1., 28 oktober 2014, <<http://nlvow.nl/gedragscode/>>.

⁶⁴ MER, p. 18.

⁶⁵ DvHN, 14 oktober 2015.

⁶⁶ <http://www.menterwolde.info/nieuws/meeden/microfoon-gaat-uit-in-staten-voor-lies-zondag-van-tegenwind-n33/>

⁶⁷ <http://www.menterwolde.info/nieuws/meeden/rein-munniksma-verbiedt-nieuwe-protestborden-in-meeden/>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

noorden".⁶⁸ Hierin komt ook de sociale cohesie in het dorp aan bod. Gebiedscoördinator geeft ook aan dat zich een 'splitszwam' ontwikkelt in het gebied, waarbij de bewoners en de boeren niet meer met elkaar praten. Zeer recentelijk vond er daarbij nog een voorval plaats, gericht tegen de boeren in het gebied. Er werden op verschillende plekken in het maaiveld 'bommen' geplaatst, bestaande uit conserveerblikken met beton en grote pinnen erin. Deze voorwerpen brengen veel schade aan, aan de machines. Dit voorval zette de verhoudingen in het dorp op scherp. De boeren gaven daarbij aan dat zij de voorwerpen op hun maaiveld opvatten als een oorlogsverklaring, waarbij een aantal opmerkingen werden gemaakt: "Ze zijn nog minder dan IS, het is tuig. Ze kunnen ook wat van ons verwachten". Een verdachte werd, zonder daadwerkelijk bewijs, meteen aangewezen.⁶⁹ "Het conflict escaleerde toen een van de boeren en de woordvoerder van Storm Meeden elkaar tegenkwamen. Volgens de woordvoerder blokkeerde de boer zijn auto met de trekker. Toen de woordvoerder het raampje opendraaide, ontstond er een woordenwisseling en gooide de boer een van de objecten die hij op zijn land had gevonden door het raampje. De woordvoerder raakte gewond aan zijn buik.", zo stelt het Dagblad van het Noorden.⁷⁰

6.47 De boeren en de burgers in de regio staan lijnrecht tegenover elkaar. Ook tussen de burgers onderling ontstaat wantrouwen. Als men zich niet hard uitspreekt tegen de turbines, zorgt dit voor scheve gezichten. Ook de Verkenning geeft aan dat het traject rondom het windpark de onderlinge verhoudingen in de samenleving negatief verandert.⁷¹ Bij perscommuniqué distantieert de Stichting zich van genoemde gedragingen.

6.48 Het draagvlak in de regio is – hoewel vereist – niet aanwezig. Dit blijkt uit de acties die plaatsvinden, het feit dat de boeren 'de oorlog' hebben verklaard aan de omwonenden en de splitszwam die het gebied verscheurt. Ten onrechte kan de minister door de Rijkscoördinatierегeling voorbijgaan aan het ontbreken van draagvlak. De minister heeft al eerder aangegeven vaart te willen maken met de bouw van het park, tegen de wil van de bewoners in.⁷²

⁶⁸ http://www.npo.nl/brandpunt/16-06-2015/KN_1670275,

⁶⁹ <http://www.rtvnoord.nl/nieuws/166715/Ze-zijn-nog-minder-dan-IS-het-is-nu-oorlog-hier-in-Meeden>

⁷⁰ <http://www.dvhn.nl/groningen/Het-is-weer-hommeles-rond-de-windmolens-in-Meeden-21567207.html>

⁷¹ Verkenning Emme Groot p. 12.

⁷² <https://www.perssupport.nl/persbericht/92554/veh-geen-windturbines-zonder-draagvlak-onder-bevolking>

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

7. Belangenverstrengeling en Partijdigheid

7.1 Reclamanten menen dat bij de totstandkoming van onderbouwende deskundigenrapporten sprake is geweest van belangenverstrengeling. Dit is strijdig is met art. 3:9 Awb in samenhang met art. 3:2 Awb. Zodoende ontbreekt draagkrachtige motivering op grond van art. 3:46 Awb. Op grond van art. 1.3 Chw is art. 3:9 Awb van overeenkomstige toepassing op onderzoeken die aan een besluit ten grondslag zijn gelegd. Dit geldt tevens voor niet specifiek wettelijk voorgeschreven onderzoeken.⁷³ Het bestuursorgaan, i.c. de minister, dient van te voren na te gaan of het onderzoek zorgvuldig tot stand is gekomen: 'Daarbij hoort ook een toets of de onderzoekers voldoende deskundig, onpartijdig en ervaren waren om het onderzoek te doen'.⁷⁴ Reclamanten stellen, dat hiervan geen sprake is zodat van uitvoering van dit windproject moet worden afgezien.

7.2 De Herziening van de m.e.r.-richtlijn wijzigt een aantal bepalingen omtrent de uitvoering van m.e.r.-procedures en eveneens ten aanzien van milieueffectrapportages in de Nederlandse wet- en regelgeving.⁷⁵ Hierin staat dat: 'Ook het bevoegd gezag moet waarborgen dat het beschikt over, of indien nodig toegang heeft tot, voldoende expertise om het MER te onderzoeken. In Nederland heeft het bevoegd gezag altijd de mogelijkheid om de deskundigheid van adviesbureaus, dan wel de Commissie voor de m.e.r. (Commissie m.e.r.) in te schakelen. Het bevoegd gezag is verplicht de Commissie m.e.r. een toetsingsadvies te vragen bij elke uitgebreide m.e.r.-procedure (ca. 65% van de project-mer's). In de beperkte procedure is dit niet verplicht. Ook voor projecten die onder Bijlage II van de Crisis- en herstelwet vallen is een toetsing van het MER door de Commissie m.e.r. niet verplicht. Echter, in alle gevallen is het bevoegd gezag verplicht haar besluiten zorgvuldig voor te bereiden, conform artikel 3:2 van de Awb, hetgeen impliceert dat het ofwel de nodige kennis en deskundigheid zelf heeft, ofwel een derde inschakelt die hierover beschikt'.⁷⁶ Het probleem is echter dat deskundigenrapporten ten grondslag aan een MER en in dit geval ook het bestreden MER zeer complex en veel kosten en tijd met zich meebrengen. Burgers die proberen op te komen tegen windparkenplannen kunnen daar vrijwel niet tegen concurreren door zelf met rapporten te komen. Met name op het gebied van kosten, maar ook het korte tijdsbestek van i.c. procedures om zienswijzen in te dienen en/of beroep aan te tekenen veroorzaken een ongelijke situatie. Anders gezegd: 'Ook bestuursrechters zouden kunnen bijdragen aan die ongelijkheidscompensatie door vaker dan nu zelf deskundigen in te schakelen als het gaat om feiten die van belang zijn voor het al dan niet verlenen van vergunningen en ontheffingen. Nu proberen klagende burgers zelf zo goed en zo kwaad als dat gaat en met beperkte middelen de feiten bijeen te brengen om hun klacht te onderbouwen, waarop de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State vrijwel altijd al dat zoekwerk kortelings afserveert als niet afkomstig van een deskundige. Terwijl de Afdeling dan ook zelf een deskundige had kunnen inschakelen om na te gaan of die burgers misschien toch niet gelijk hebben. Voeg daarbij dat de Raad van State zeer terughoudend is om besluiten van het bestuur inhoudelijk te

⁷³ Kamerstukken II 2009-10, 32 127, nr. 3, p. 44 (MvT).

⁷⁴ Kamerstukken II 2009-10, 32 127, nr. 3, p. 44 (MvT).

⁷⁵ Wijziging van de Wet milieubeheer en de Crisis- en herstelwet in verband met de uitvoering van Richtlijn 2014/52/EU van het Europees Parlement en de Raad van 16 april 2014 tot wijziging van Richtlijn 2011/92/EU betreffende de milieueffectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten (PbEU 2014, L 124).

⁷⁶ Kamerstukken II 2015-16, 34 287, nr. 3, p. 13-14 (MvT).

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

toetsen en dan moet de conclusie zijn dat als het om windturbines en windparken gaat, de klagende burger niet veel te verwachten heeft van een beroep op de Raad van State. Zie ook de klacht van de NLVOW (alinea 102, 160 en 218) waarin uitvoerig op dit aspect worden ingegaan'.⁷⁷

7.3 Reclamanten menen dat in samenstelling van de werkgroepen van de m.e.r.-commissie de adviseurs niet voldoende onafhankelijk zijn. De voorzitter van de werkgroep bij het toetsingsadvies voor Windpark De Drentse Monden en Oostermoer en Windpark N33, bijvoorbeeld, is de heer Van der Vliet.⁷⁸ Hij heeft als nevenfunctie o.m. lid Raad van Toezicht stichting Natuur & Milieu. De stichting Natuur & Milieu is één van de ondertekenaars van het Energieakkoord. Gezien het streven naar het halen van het windenergie-doel uit het Energieakkoord en de invloed van het toetsingsadvies van de m.e.r.-commissie bij concrete windturbineprojecten menen reclamanten dat er van de heer geen onpartijdig advies kan worden gegeven. Niet uitgesloten is dat er ook sprake is van een dergelijke onpartijdige advisering bij windpark N33.

7.4 Daarnaast menen reclamanten dat het Rijk - de minister als bestuursorgaan daarvan - door gebruik en opvolging van adviezen bij windenergiebesluiten van met name onderzoeksbureaus *Pondera Consult, Bosch en Van Rijn* en *Ecofys* te eenzijdig gebruik maakt van dezelfde onderzoeksbureaus. Expertise van deze bureaus wordt door reclamanten niet onderschat, maar eenzijdig gebruik hiervan bij besluitvorming rondom windenergieprojecten, i.c. de bestreden besluiten, brengt partijdigheid van deskundigen met zich mee en dit is ontoelaatbaar. Reclamanten hebben derhalve het gerechtvaardigd vermoeden dat bovenstaande onderzoeksbureaus tegenstrijdige belangen bezitten en daarmee geen objectieve onderzoeken kunnen verrichten op het gebied van windenergie.

7.5 Het ECN adviseert de overheid met betrekking tot subsidieverleningen als SDE+ en is een bepalende factor bij de besluiten van de minister van Economische Zaken over subsidiehoogtes in de (hernieuwbare) energiesector. Dit vermoeden kan ontleend aan en de visie van verboden schijn van partijdigheid en het gefavoriseerd belang wordt bevestigd door een recent voorbeeld betreffende belangenverstremming in de windenergiesector. Uit onderzoek door de Volkskrant blijkt dat oud-directeur Wim Stam naast zijn baan bij het ECN - als belangrijkste adviesorgaan voor windenergie - vier windturbines privé-exploiteerde in de periode van 2008 tot en met 2013.⁷⁹ Dit getuigt van belangenverstremming omdat de oud-directeur eveneens advies gaf over windturbines namens ECN. Hoewel hij deze nevenactiviteiten in 2008 gemeld heeft is het goedgekeurd door het ECN dat advies geeft over subsidies voor windenergie.⁸⁰ Dhr. Stam 'adviseerde het Ministerie van Economische Zaken onder meer over een richtlijn voor het plaatsen van windturbines. Ook leverde hij een bijdrage aan een overheidsadvies over de subsidieregeling voor windmolens. Internationaal wordt de kwaliteit van deze

⁷⁷ A. Koers, 'Windenergie en de overheid. Een pleidooi voor eerlijke informatie en bestuurlijk fatsoen.', 1 september 2015, p. 66.

⁷⁸ Windpark De Drentse Monden en Oostermoer: <http://www.commissiener.nl/advisering/afgerondeadviezen/2553>; Windpark N33: <http://www.commissiener.nl/advisering/afgerondeadviezen/2589>.

⁷⁹ De Volkskrant, 'Belangenverstremming bij adviseur windenergie', 23 januari 2016, <<http://www.volkskrant.nl/economie/belangenverstremming-bij-adviseur-windenergie~a4230597/>>; NOS, 'Directeur energie-instituut verdiende flink aan windmolens', 23 januari 2016, <<http://nos.nl/artikel/2082194-directeur-energie-instituut-verdiende-flink-aan-windmolens.html>>.

⁸⁰ Ibid.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

studies hoog aangeschreven. In vrijwel elk Europees onderzoek naar windenergie staan meetgegevens van het testpark van ECN'.⁸¹ Evenals de Nederlandse Vereniging Omwonenden Windturbines (NLVOW), achten reclamanten het bezwaarlijk dat de nationale overheid, i.c. de minister, niet zorgvuldiger omgaat met degenen die hen adviseren betreffende windenergie (op land). Reclamanten vragen om het bestreden besluit hierom te herroepen vanwege dit in het concreet geval geobjectiveerd aanwezig weerlegbaar vermoeden als aangegeven. Dat wil zeggen van ongeoorloofde schijn van belangenverstremgeling bij opdrachten voor de overheid waarbij evident eenzijdig invoergegeven, het uitvoergegeven bepaalt van onderzoeken die daarmee van vereiste objectiviteit zijn ontdaan.

Bovendien zijn de zoekgebieden aangepast en opgeschoven omwille van grondeigenaren die daarbij belang hebben, onder wie Blaauw, Bleker, die jarenlang met minister Kamp in politiek zaten en het financieel voordeel van plaatsing van een windturbine op (eigen) grond bij (bilaterale) onderlinge afspraken zo naar zich halen en toe-eigenen (zie verder Hoofdstuk 19/Locatie).

7.6 Reclamanten merken op dat in het Noorden van Duitsland en ook in de gebieden grenzend aan Nederland Duitse burgers veel overlast hebben van de windturbines in hun omgeving. De Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland (ARD) stelt de gebreken van de windenergielobby aan de kaak.⁸² In het Noorden van Duitsland wordt meer stroom geproduceerd dan het net kan afnemen. Toch worden er meer windturbines gebouwd in het gebied. Onder druk van de windlobby en belangenverstremgelingen met plaatselijke politici worden met de betrokken installaties miljoenenverlies gedraaid. De burger krijgen als gevolg hiervan hoge elektriciteitsrekeningen. De Bondsregering wil als gevolg hiervan lasten verlichten door subsidies van windenergie te minderen en concurrentie stimuleren. De windenergielobby is het hier echter niet mee eens en heeft duizenden demonstranten zover gekregen om in Berlijn tegen deze maatregelen te protesteren.⁸³ Ook is bekend dat de windenergielobby een zodanige invloed heeft dat het hen lukt om in hun belang teksten van wetsontwerpen aan te laten passen.⁸⁴ In oktober wordt er tijdens de Vakbeurs Energie door Antea Group samen met ECONNETIC het Windcongres 2016 (in Nederland) gehouden. Aangegeven wordt: 'Op het Windcongres gaan we in dialoog met overheden, markt en omgeving'.⁸⁵ Tegelijkertijd spreekt de Tweede Kamer in deze periode over het onderwerp Wind op Land. Reclamanten menen dat er tijdens het congres niet echt gesproken wordt met 'de omgeving', omdat er op het congres enkel sprekers uit de geharde windenergielobby aanwezig zullen zijn. Net als in de Duitse situatie, merken reclamanten op dat er in Nederland een sterke en partijdige windenergielobby heerst. Waarbij eveneens een ongerechtvaardigde invloed op de politiek wordt uitgeoefend.

⁸¹ Ibid.

⁸² H. Labohm, De Groene Rekenkamer, 'ARD onthult machinaties Duitse windenergielobby', 13 augustus 2016, < <http://www.groenerekenkamer.nl/5644/ard-onthult-machinaties-duitse-windenergielobby/>>.

⁸³ H. Labohm, De Groene Rekenkamer, 'ARD onthult machinaties Duitse windenergielobby', 13 augustus 2016, < <http://www.groenerekenkamer.nl/5644/ard-onthult-machinaties-duitse-windenergielobby/>>.

⁸⁴ H. Labohm, De Groene Rekenkamer, 'ARD onthult machinaties Duitse windenergielobby', 13 augustus 2016, < <http://www.groenerekenkamer.nl/5644/ard-onthult-machinaties-duitse-windenergielobby/>>.

⁸⁵ Binnenlands Bestuur, 'Nieuwe aanpak windenergie op de agenda', 8 augustus 2016,

< <http://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/kennispartners/antea-group/nieuwe-aanpak-windenergie-op-de-agenda.9545500.lynkx>>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

8. Rijkscoördinatie­regeling

8.1 Reclamanten menen dat de Rijkscoördinatie­regeling (hierna: RCR) voor Windpark N33 ten onrechte is toegepast. Het windpark kan niet worden aangemerkt als een productie-installatie in de zin van artikel 9b van de Elektriciteitswet. Om hieronder nader uitgezette redenen kon de 100 MW niet gehaald worden.

8.2 Door reclamanten wordt gesteld dat de toewijzing van de RCR-aanvraag onterecht is geschied, nu duidelijk is dat de omvang van 100 MW in een lintvorm langs de N33 niet gehaald kon worden. Nadat het gebied in 2000 werd aangewezen als zoekgebied voor duurzame energie door de provincie, is er lange tijd geen actie ondernomen met betrekking tot duurzame energie. In 2010 heeft KDE Energy de toepassing van de RCR-regeling aangevraagd bij de toenmalige minister van Economische Zaken, minister Verhagen.⁸⁶ In deze brief stellen zij voornemens te zijn een nieuw windpark van circa 120 MW te ontwikkelen. Dit windpark wordt gepositioneerd aan weerszijden van de rijksweg N33. Ook stelt KDE dat over het initiatief om een windpark te ontwikkelen reeds contact is geweest met een medewerker van het departement en afstemming heeft plaatsgevonden met de provincie Groningen. Bij brief van 8 november 2010 reageert de minister op de RCR-aanvraag.⁸⁷ De minister stelt dat de RCR hier van toepassing is en keurt de aanvraag voor het windpark goed.

8.3 Op het moment dat men een aanvang neemt met de ontwikkeling, blijkt dat aan weerszijden van de rijksweg N33 niet voldoende ruimte is om 100 MW of meer te positioneren. Om deze reden is in februari 2011, zonder hiervan melding te maken, de kaart van het zoekgebied in het provinciaal omgevingsplan aangepast. Daarmee werd het zoekgebied naar het oosten opgeschoven, waardoor er meer windturbines binnen het zoekgebied geplaatst konden worden. Bovendien worden door de provincie Groningen nog vier alternatieve locaties aangedragen.⁸⁸ Deze alternatieve locaties lagen deels buiten het POP-gebied. Drie van de vier locaties zijn door het Rijk toegevoegd aan het onderzoek. De vierde, later de zesde variant geheten, werd niet in het onderzoek betrokken: dit zou de procedure doorkruisen, mogelijk tot vertraging leiden en de belangen van de initiatiefnemers kunnen schaden. Door reclamanten wordt aangenomen dat de provincie deze alternatieve locaties aandroeg omdat ze tot de conclusie waren gekomen dat 100 MW of meer, ook na aanpassing van het zoekgebied, niet gehaald kon worden.

8.4 Reclamanten stellen dat - om de RCR te kunnen halen - noodgrepen gedaan moesten worden door de provincie. Een van de varianten die wordt aangedragen door de provincie is variant vijf. Deze variant ligt deels buiten het POP-gebied en voldoet niet aan de eisen voor een RCR-procedure. KDE Energy bezit voor variant vijf niet alle grondposities om de 100 MW te kunnen overstijgen. Daarom worden vier grondposities aan KDE overgedragen door RWE. Daarbij wordt afgesproken dat 'wanneer de vergunning onherroepelijk wordt en de posities die RWE nu afstaat niet worden gebruikt voor het

⁸⁶ Bijlage 3: Bundel locatieoverwegingen, Brief KDE Energy Nederland, 21 oktober 2010, OKE/N33/3468.

⁸⁷ Bijlage 3: Bundel locatieoverwegingen, Brief Minister Verhagen, 8 november 2010, ETM/ED/10162150.

⁸⁸ Bijlage 3: Bundel locatieoverwegingen, Brief provincie Groningen, 29 augustus 2014, 2014-35.346/35/A.16. RS.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

windpark waar de vergunning voor is afgegeven, vallen deze posities weer terug aan RWE'. Dit, omdat RWE anders de RCR norm niet kan halen voor het windproject Eekerpolder. In deze zogenoemde 'zwarte bladzijde' wordt ook aangegeven dat dit een project van minder dan 100 MW zal bedragen.⁸⁹ Ook hieruit blijkt weer dat men problemen heeft met het halen van de 100 MW norm, waardoor de RCR kan worden toegepast.

8.5 RWE geeft zelf in een mailwisseling aan dat men op voorhand geen enkele variant op 100 MW zou zijn uitgekomen als de kaart met het zoekgebied niet was aangepast. Ook geeft zij aan dat de andere opties met diverse 3 MW varianten de 100 MW niet zullen halen. RWE geeft hiermee aan te twifelen aan de haalbaarheid van het project.

Variant 6

8.6 Door reclamanten wordt aangenomen dat de eerste vijf varianten nog niet voldoende waren om een omvang van meer dan 100 MW te kunnen plaatsen. Door de provincie wordt bij brief van 9 april 2014 opnieuw gevraagd om variant zes nader te onderzoeken.⁹⁰ In deze brief stelt de provincie dat uit de onderzoeken gaandeweg duidelijk is geworden dat de realisatie van een samenhangend windpark in lintvorm niet tot de mogelijkheden behoort. Het windpark in het POP-plangebied dreigt uiteen te vallen in drie versnipperde onderdelen. Gevraagd wordt om de lopende RCR-procedure aan te houden totdat de provincie verdiepend onderzoek heeft verricht. Uit een reactie van de minister op deze brief, blijkt dat het inbrengen van alternatieven eigenlijk aan de marktpartijen is en niet aan de provincie. Op 23 april 2015 wordt variant zes door de projectgroep windpark N33 besproken. Hierin wordt onder meer aangegeven dat het RCR-proces moet worden gestopt omdat variant zes (het gebied G5) geen uitbreiding van het plangebied is, maar een nieuw gebied. Er is geen aansluiting met het oude gebied. In het overleg wordt besloten dat een goede motivatie van stopzetting van de RCR moet komen. Bovendien wordt het gebied van variant zes niet genoemd in de SWOL. Dat vraagt om een goede uitleg indien hiervoor wordt gekozen. Gesteld wordt dat het nodig is dat een of meer nieuwe initiatiefnemers zich moeten melden, die beschikken over de benodigde grondposities.

8.7 In dit projectgroevoerleg komt ook het tekort aan MW's aan bod: "Indien het plangebied G5 wordt ingevuld met twee initiatieven en deze initiatieven (indien elk kleiner dan 100 MW) ook juridisch als aparte projecten kunnen worden beschouwd dan is de provinciale regeling van toepassing. Het Rijk is dan in formele zin niet langer betrokken". Om deze reden moet de SWOL worden aangepast, omdat het Rijk geen precedent wil scheppen door buiten de SWOL-gebieden te gaan zoeken.⁹¹

8.8 In de loop der tijd wordt duidelijk dat vooral Yard variant zes niet ziet zitten. In bestuurlijk overleg op 22 oktober 2014 benoemt Yard dat zij variant zes onzeker vindt en het liefst voor een variant wil gaan die zowel binnen het POP als het SWOL gebied ligt. De zesde variant is wat Yard betreft juridisch

⁸⁹ Bijlage 3: Bundel locatieoverwegingen, gespreksoverleg provincie - RWE, 23 april 2013.

⁹⁰ Bijlage 3: Bundel locatieoverwegingen Brief provincie Groningen, 9 april 2014, 2014-15.313/15, RS.

⁹¹ Windparkoverleg N33.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

onzeker en Yard heeft er moeite mee dat zij niet betrokken is geweest bij het opstellen van de zesde variant.⁹²

8.9 Yard heeft aangegeven dat ze niet willen meewerken aan opstellingsvarianten in het G5-gebied. Opstellingsvarianten in het G5-gebied zijn alleen mogelijk als zowel Yard als RWE in gezamenlijkheid mee willen werken. Yard heeft namelijk ongeveer 2/5 van het G5-gebied gecontracteerd. In bestuurlijk overleg van 3 december 2014 wordt nogmaals bevestigd dat Yard graag in het grondgebied ten zuiden van Meeden (het grondgebied van Veendam) zou willen ontwikkelen.⁹³

8.10 In een brief benoemt RWE nogmaals de onwil van Yard tot samenwerking. Zij stelt: "Wij hebben vernomen dat Yard heeft aangegeven geen behoefte te hebben aan vervolgesprekken over samenwerking met RWE. Wat Yard betreft wordt variant vier gerealiseerd en inloopavonden van andere varianten worden door Yard slechts gezien als 'ruis' in het ontwikkeltraject. Uit dit alles maakt Essent/RWE op dat Yard Investments niet mee wenst te werken aan welke vorm van rechtstreekse samenwerking dan ook". Essent/RWE heeft advies ingewonnen bij Stibbe. Hieruit blijkt dat het ontbreken van rechtstreekse samenwerking de ontwikkeling van variant zes geenszins in de weg staat. Het is mogelijk om het nieuwe deel van variant zes onder de PCR te ontwikkelen terwijl het oude deel van het windpark verder onder de huidige RCR wordt ontwikkeld.⁹⁴ op 3 februari bericht het ministerie van Economische Zaken van de bereikte overeenstemming over het gezamenlijk onderzoeken van de zesde variant van Yard en RWE.⁹⁵ Uit deze brief blijkt dat RWE en Yard inmiddels tot samenwerking bereid zijn.

8.11 Slechts door de genoemde samenwerking bestaat de mogelijkheid om een windpark van (meer dan) 100 MW te kunnen ontwikkelen. Indien initiatiefnemers niet tot samenwerking waren gekomen, kon de RCR niet gehaald worden. Reclamanten stellen dat de samenwerking gedwongen tot stand is gekomen, nu duidelijk is dat Yard en RWE niet voornemens waren samen een windpark te ontwikkelen, maar ieder voor zich. Ook uit het feit dat de samenwerking lang op zich heeft moeten wachten blijkt dat beide partijen eigenlijk daartoe niet bereid waren.

8.12 Door de toevoeging van een zesde variant in de Eekerpolder komt dus een nieuwe initiatiefnemer in beeld, namelijk RWE. Zij bezitten veel grondposities in dat gebied. Uit een mailwisseling met RWE blijkt dat RWE al eerder een RCR heeft aangevraagd voor de ontwikkeling van een windpark in de Eekerpolder, maar dat zij toen onder het moratorium vielen. In de mail wordt gesteld dat men met het IPO akkoord vreesde dat de kansen van RWE voor de korte termijn in de Eekerpolder verkeken waren, maar: "Tot mijn verrassing werd ik vorige week op het provinciehuis uitgenodigd en de provincie blijkt te zoeken naar mogelijkheden om het zuidelijk deel van het N33 project te laten vervallen en te verplaatsen naar 'onze locatie'". RWE stelt in deze mailwisseling ook dat de provincie heeft gevraagd of RWE het

⁹² Bijlage 3: Bundel locatieoverwegingen: bestuurlijk overleg Windpark N33, 22 oktober 2014.

⁹³ Bijlage 3: Bundel locatieoverwegingen bestuurlijk overleg Windpark N33, 3 december 2014.

⁹⁴ Bijlage 3: Bundel locatieoverwegingen Brief RWE, 8 augustus 2014, RWE-I-WP-NL-2014-149.

⁹⁵ Bijlage 3: Bundel locatieoverwegingen Brief Stibbe, 3 februari 2015, Atv/EN16006732-1030964.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

hele project van KDE (Yard) zou willen overnemen voor de zesde variant en of RWE wel akkoord gaat met de vertraging die het onderzoek naar de zesde variant oplevert.⁹⁶ Gesteld wordt door reclamanten ten eerste dat RWE het hele project mag overnemen omdat de gedeputeerde in het bestuur van de Stichting Essent Sustainability Development zit, een stichting die toezicht houdt op de voortgang van de duurzaamheidsvereenkomst die is gesloten bij de overname van Essent door RWE. Ten tweede mag RWE het project overnemen omdat KDE/Yard dwarsligt en daardoor de samenwerking in het geding komt. Hierdoor bestaat de kans dat het hele project geen doorgang meer kan vinden en de RCR niet meer van toepassing blijkt.

Kosten-batenanalyse Centraal Planbureau

8.13 Door het Centraal Planbureau (hierna: CPB) is een maatschappelijke kosten-batenanalyse (hierna: KBA) opgesteld voor de haalbaarheid van grootschalige windparken in Nederland.⁹⁷ Uit dit onderzoek blijkt dat na toepassing van de 'harde zeef', een methode met harde randvoorwaarden met betrekking tot bijvoorbeeld woningen, veiligheid en radarverstoring, nog 34 MW geplaatst kan worden in het windpark N33. Dat er 120 MW wordt geplaatst in dat windpark, toont dus aan dat er met randvoorwaarden geen rekening wordt gehouden. Als men de aanbevelingen die worden gedaan in de KBA zou volgen, zou de RCR niet van toepassing zijn op het windpark N33. Maatschappelijk gezien is het niet verantwoord om zo'n grootschalig windpark op die plaats te positioneren. Dat zowel het Rijk als de provincie zodanig probeert dit windpark doorgang te laten vinden, is te verklaren door het feit dat men halsstarrig vasthoudt aan de afspraken gemaakt in het Energieakkoord.

Advies Nysingh

8.14 De provincie heeft advies gevraagd aan Nysingh advocaten, volgens reclamanten om de kans dat het windpark minder dan 100 MW zal beslaan in te dekken, door ook bij minder dan 100 MW de minister bevoegd te maken. De provincie Groningen stelt hierin een zestal vragen die door beantwoord worden. De eerste vraag luidt: 'De situatie kan zich voordoen dat het ruimtelijk plan in het belang van een goede ruimtelijke ordening van het voornemen van de producent niet voorziet in een capaciteit van tenminste 100 MW. Is in dit geval de minister desalniettemin bevoegd om op basis van de Elektriciteitswet een Rijksinpassingsplan op te stellen of is hij aangewezen op art. 3.28 Wro of art. 3.35 Wro. Nysingh geeft het antwoord dat de minister ook bij minder dan 100 MW bevoegd kan zijn een Rijksinpassingsplan op te stellen indien een nationaal belang aan de orde is. Art. 3.35 lid 1 Wro kent die bevoegdheid toe aan de minister. Met deze eerste vraag blijkt, naar reclamanten stellen, al duidelijk dat de provincie probeert om de RCR aan te houden, ook als blijkt dat de grens van 100 MW niet gehaald kan worden. Op deze manier wordt een uitweg gepoogd te vinden om de RCR, en daardoor een versnelde toepassing van het project, doorgang te laten vinden.

⁹⁶ Bijlage 3: Bundel locatieoverwegingen: mailwisseling RWE/Schmaal.

⁹⁷ CPB, KBA Structuurvisie 6000 MW Windenergie op land p verzoek van het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Infrastructuur en Milieu, juni 2013, <https://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/cpb-notitie-14jun2013-kba-structuurvisie-6000-mw-windenergie-op-land.pdf>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

8.15 De tweede vraag luidt: kan de minister besluiten geen gebruik te maken van de RCR indien hij de realisering van dit plan niet in het belang acht van een goede ruimtelijke ordening? Uit het antwoord blijkt dat als het plan niet in overeenstemming is met de regels als bedoeld in art. 3.28 Wro, de minister het plan moet weigeren. Uit de wetsgeschiedenis blijkt echter wel dat het onder omstandigheden mogelijk is om een Rijksinpassingsplan vast te stellen voor een windpark van meer dan 100 MW buiten het gebied van de structuurvisie mits het besluit is voorzien van een uitvoerige en steekhoudende motivatie. Ook uit de tweede vraag vloeit de 'angst' van de provincie voort dat het windpark niet meer onder de RCR valt.

8.16 Reclamanten stellen dat het advies van Nysingh is gevraagd om zeker te stellen wat de opties van de provincie -en het Rijk - zijn wanneer het plan niet meer dan 100 MW zal bedragen, waardoor de provincie bevoegd is en niet het Rijk. Men wil dat de RCR van toepassing is. Het Rijk kan, door de Crisis- en herstelwet, sneller en met minder inspraak het windpark bewerkstelligen. Indien niet de RCR, maar de provinciale regeling van toepassing is, moet men meer rekening houden met de belangen van omwonenden. Omdat het draagvlak in de regio ontbreekt, wordt de realisatie van windpark N33 sterk bemoeilijkt. Als het project niet doorgaat, zal de provincie haar taakstelling van 855,5 MW duurzame energie in 2020 niet kunnen halen. Reclamanten stellen dat om deze reden de provincie probeert het plan in de RCR-regeling te houden, ook als het de 100 MW niet zal overstijgen.

Deelgebieden

8.17 Windpark N33 kan niet worden aangemerkt als een productieinstallatie in de zin van artikel 9b van de Elektriciteitswet. Reclamanten stellen dat door de versnippering van het project in drie losse delen en de ontwikkeling door twee verschillende initiatiefnemers duidelijk wordt dat zonder deze constructie de RCR niet van toepassing zou zijn. Een deel van de windturbines is daarbij in handen van Yard en een deel is in handen van RWE. Dit, omdat beide initiatiefnemers niet over voldoende grondposities beschikken om een windpark van meer dan 100 MW te realiseren. Om deze reden is het plangebied opgedeeld in drie deelgebieden: noord, midden en zuid. Reclamanten stellen dat deze inrichting is samengesteld om de RCR te halen. Zowel de provincie als het Rijk willen het project Windpark N33 bewerkstelligen door de toepassing van een RCR, omdat zij zich ervan bewust zijn dat in de regio geen draagvlak voor het plan bestaat, waardoor de bewerkstelling van het project door middel van een provinciale regeling sterk bemoeilijkt zal worden.

8.18 Volgens het Rijk is het windturbinepark één 'productie-installatie' in de zin van Elektriciteitswet 1998, hierna: Elektriciteitswet.⁹⁸ Immers, in dat geval is er sprake van een productiecapaciteit van meer dan 100 MW en is de Rijkscoördinatieregeling van toepassing. Een productie-installatie 'is een installatie, bestaande uit één of meer productie-eenheden, voor de opwekking van elektriciteit'.⁹⁹ Een windturbine is een productie-eenheid. Meerdere windturbines bij elkaar kunnen een productie-installatie vormen. De

⁹⁸ Art. 9b lid 1 sub a Elektriciteitswet 1998.

⁹⁹ Art. 1 lid 1 sub ah Elektriciteitswet 1998.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

wetgever omschrijft dit in de Memorie van Toelichting van de Elektriciteitswet als volgt: 'een aantal van die productie-eenheden die geografisch, technisch, functioneel of organisatorisch met elkaar samenhangen kunnen een productie-installatie vormen'.¹⁰⁰ Dit betreft een soortgelijke definitie-omschrijving als het begrip 'inrichting' in art. 1.1 lid 4 Wet Milieubeheer waarbij als één inrichting wordt beschouwd 'de tot eenzelfde onderneming of instelling behorende installaties die onderling technische, organisatorische of functionele bindingen hebben en in elkaars onmiddellijke nabijheid zijn gelegen'. Aansluiting zal - in het licht van deze gelijkenissen - kunnen worden gevonden bij jurisprudentie betreffende het 'inrichting'-begrip. Volgens de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, hierna: de Afdeling), zijn voor het bepalen of er sprake is van één inrichting, de feitelijke omstandigheden bepalend.¹⁰¹

8.19 In Windpark N33 kan niet worden gesproken van geografische samenhang. Dit, omdat in de Structuurvisie Wind op Land het project wordt aangegeven als twee deelgebieden: het gebied boven Meeden betreft 'locatie G-5' en het gebied nabij de N33 betreft 'locatie G-9'.¹⁰² Om deze reden kan het gebied ruimtelijk niet worden aangewezen als een windpark. Zoals genoemd is het project opgedeeld in drie deelgebieden, die reiken van Meeden tot onder Veendam. Om deze reden kan niet worden gesproken van, ruimtelijk gezien, een windpark. Bovendien is met de inpassing van variant 6, ten noorden van Meeden, het standpunt van de N33 losgelaten: de turbines worden in variant zes van de N33 af geplaatst. Reclamanten stellen dat om voorgaande redenen niet gesproken kan worden van een geografische samenhang.

8.20 Voorts kan niet worden gesproken van een organisatorische samenhang: het windpark wordt ontwikkeld door drie verschillende initiatiefnemers. De minister legt in de brief over het bestaan van organisatorische samenhang tussen de verschillende windturbines van de initiatiefnemers, betreffende windpark DDM-OM het volgende uit: 'Daarnaast hebben de initiatiefnemers vanaf het begin van de RCR-procedure een samenwerkingsverband op het gebied van de ruimtelijke ontwikkeling en zij hebben een stuurgroep in het leven geroepen die besluit over het project als geheel. De milieueffectrapportage is gezamenlijk uitgevoerd, er is gezamenlijk een voorkeursalternatief gekozen en er wordt samengewerkt bij het in beeld brengen van het windregime'.

8.21 In de casus van windpark N33 kan niet worden gesproken van een samenwerkingsverband op het gebied van ruimtelijke ontwikkeling. RWE is pas in 2014 bij het plan betrokken, toen variant zes werd onderzocht. Toen RWE werd betrokken bij het plan, bestond er geen goede samenwerking tussen RWE en Yard. Ook is er, na moeizame onderhandelingen tot samenwerking, nooit een samenwerkingsverband tot stand gekomen: beide partijen ontwikkelen los van elkaar hun deel van het windpark. Tussen Blaaswind en Yard bestaat wel een samenwerkingsverband, omdat zij al vanaf het begin samen zijn betrokken bij het plan.

¹⁰⁰ Kamerstukken II, 2007/08, 31 326, nr. 3, MvT, p. 15.

¹⁰¹ AbRS 18 juni 2003, ECLI:NL:RVS:2003:AG1708.

¹⁰² Bijlage 3: Bundel locatieoverwegingen: gebieden SWOL.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

8.22 Ten tweede is de milieueffectrapportage niet gezamenlijk uitgevoerd. Toen variant zes werd onderzocht, was het MER voor de eerste vijf varianten al afgerond. Deze MER procedure is toen stilgelegd om de provincie de tijd en mogelijkheid te geven om een zesde variant te onderzoeken. De bevindingen van dit onderzoek zijn later toegevoegd aan het al bestaande MER. Ook hier is van samenwerking dus geen sprake.

8.23 Voorts kunnen initiatiefnemers het niet eens worden over een voorkeursvariant: Yard geeft de voorkeur aan variant vier, terwijl RWE liever variant zes uitvoert. Om aan beide partijen tegemoet te komen is daarom een gecombineerde voorkeursvariant tot stand gekomen. Deze voorkeursvariant combineert de varianten vier en zes, waardoor niet alleen de mogelijkheid tot meer vermogen in het park tot stand komt, maar ook de samenwerking tussen de partijen wordt bevorderd.

8.24 Concluderend, van de argumenten die worden genoemd in de brief van de minister over het bestaan van organisatorische samenhang is in de situatie van windpark N33 geen sprake. Geen van de exploitanten zal de zeggenschap hebben over het gehele deel, hetgeen in de meeste gevallen impliceert dat er geen sprake is van de genoemde samenhang.¹⁰³ Zij varen beiden een eigen koers.

8.25 De positionering van de windturbines is niet van belang voor definiëring van een technische binding. Dat geldt eveneens voor het besluit tussen initiatiefnemers om de as-hoogte en rotordiameter op elkaar af te stemmen. Technische samenhang blijkt afwezig.

8.26 Er is geen blijk van functionele binding tussen de bedrijven. Bij een functionele binding werken installaties afhankelijk van elkaar. Daarbij wordt gekeken of de initiatiefnemers personeel, diensten en/of middelen uitwisselen.¹⁰⁴ De exploitanten zullen hun eigen bedrijfsvoering regelen en naar verwachting onderling geen personeel, diensten en/of middelen uitwisselen. Functionele samenhang is niet het geval en eveneens niet aangetoond.

8.27 Kortom, het plan hangt los aan elkaar door het toevoegen van nieuwe varianten en nieuwe locaties waar windturbines geplaatst kunnen worden en de toevoeging van een nieuwe initiatiefnemer, waardoor meer grondposities beschikbaar zijn geworden voor de ontwikkeling van een grootschalig windpark. Reclamanten betwisten om deze redenen de aanwezigheid van de genoemde samenhangende elementen tussen de windturbines, onderverdeeld in deelgebieden, en zijn van mening dat de motivering onvoldoende is. Gezien de feitelijke omstandigheden is geen sprake van een windpark van meer dan 100 MW, maar van drie verschillende windparken van minder dan 100 MW. Bijgevolg is dat de minister niet het bevoegde bestuursorgaan is om windpark N33 te coördineren, de RCR is i.c. niet van toepassing en reclamanten verlangen dan ook een herroeping van het bestreden besluit.

¹⁰³ AbRS 11 oktober 2005, ECLI:NL:RVS:2005:AU4556, r.o. 2.4.

¹⁰⁴ Commentaar art. 1.1 lid 4 Wm, Milieurecht Totaal, 2015.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

8.28 Indien en voor zover de vier onderdelen toch wel operationeel en organisatorisch onlosmakelijk met elkaar samenhangen en aldus gezien kunnen worden als een inrichting, moet daarvoor 1 oprichtingsvergunning worden verleend.¹⁰⁵

---

¹⁰⁵ ECLI:NL:RVS:2015:2081.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

9. Energieakkoord

9.1 Reclamanten menen dat de uitwerking en gevolgen van het doorzetten van het windenergie doel, namelijk 6000 MW op land, waarvan 855,5 MW voor de provincie Groningen, afgesproken tussen een groep van selectieve partijen in het Energieakkoord¹⁰⁶ onredelijk is en een onaanvaardbare, onevenredige en abnormale last voor omwonenden in het plangebied veroorzaakt.

9.2 Als basis voor het inpassingsplan, vergunningen en het MER fungeert het doel van 6000 MW op land voor 2020 om uiteindelijk het nationale doel afgesproken in het Energieakkoord van 6 september 2013 - van 14% duurzame energie in 2020 te bereiken. De minister van Economische Zaken en de minister van Infrastructuur & Milieu beargumenteren dat van de afspraken tussen het Rijk en de provincies om per provincie een bepaald aantal megawatt via windenergie op land te realiseren niet kan worden afgeweken. Deze afspraken zijn gemaakt om de in het Energieakkoord vastgestelde afspraak c.q. nationale doel van 6000 MW op land te concretiseren en diensgevolge realiseren. Het windenergie doel is, als genoemd, onderdeel van het Energieakkoord: 'In dit Nationaal Energieakkoord voor duurzame groei wordt de basis gelegd voor een breed gedragen, robuust en toekomstbestendig energie- en klimaatbeleid.' Aldus reclamanten is het klimaatdoel met betrekking tot wind op land ondeugdelijk tot stand gekomen, inhoudelijk achterhaald en onzorgvuldig.

9.3 Allereerst, de totstandkoming van het Energieakkoord als afspraak tussen maatschappelijke organisaties en de Nederlandse overheid en haar decentrale organen (in totaal 47 ondertekenaars) wordt door reclamanten bekritiseerd. Bij de voorbereiding van het realiseren van het Energieakkoord heeft toenmalige minister Verhagen middels brief op 6 juni 2012 aan de SER gevraagd om een advies over energie en economie.¹⁰⁷ In deze brief benadrukt Verhagen expliciet het belang van een zo breed mogelijk draagvlak. De SER komt met het plan om een Energieakkoord samen te stellen.¹⁰⁸ Op 26 februari 2012 wordt het ontwerp-briefadvies gepubliceerd en op 16 november 2012 het definitieve advies: 'Naar een Energieakkoord voor duurzame groei'. Minister Kamp reageert bij brief van 28 november 2012 op het advies van de SER: 'De SER beveelt het kabinet aan om in te zetten op een breed gedragen Energieakkoord voor duurzame groei en biedt aan zijn platformfunctie te benutten voor de totstandkoming hiervan. Dit akkoord zou binnen zes maanden na de start van het nieuwe kabinet afgerond moeten zijn. Het kabinet wil daarom - met een breed draagvlak in parlement en samenleving - een stabiel en ambitieus beleid voor de lange termijn neerzetten. Dat ook de SER een breed maatschappelijk gedragen Energieakkoord voor duurzame groei wil, gericht op een consistent beleid en investeringsklimaat op de lange termijn, zie ik als ondersteuning van de ambitie van het kabinet. Het is een kans om de energieke samenleving erbij te betrekken.' Dit bevel van de SER is niet opgevolgd, vooral met betrekking tot de plannen van wind op land, exemplarisch windpark n33. In de regio is nihil

¹⁰⁶ Officiële titel: 'Energieakkoord voor Duurzame Groei' (hierna: Energieakkoord), 6 september 2013, <http://www.energieakkoordser.nl/~media/files/internet/publicaties/overige/2010_2019/2013/energieakkoord-duurzame-groei/energieakkoord-duurzame-groei.ashx>.

¹⁰⁷ <https://www.ser.nl/nl/actueel/persberichten/2010-2019/2012/20120606.aspx>.

¹⁰⁸ <https://www.ser.nl/nl/actueel/persberichten/2010-2019/2012/20121026-energie-economie.aspx>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

draagvlak en het windpark wordt niet maatschappelijk gedragen. Zie hierover verder hoofdstuk 6 – Inspraak en Draagvlak. Reclamanten menen dat de totstandkoming van het Energieakkoord niet representatief is voor de burgers die te maken krijgen met windturbines in hun leefomgeving en dat het blijven hanteren van het windenergie-doel, hier uitgewerkt tevens toegepast in de vorm van Windpark N33, onredelijk en/of onevenredig is.

9.4 Bovendien achten reclamanten het tot stand komen van het akkoord ondeugdelijk. Het akkoord kan niet gekwalificeerd worden als recht in de zin van art. 79 RO. Aldus zetten reclamanten hun vraagtegen bij de juridische status van het akkoord. De stelling dat de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) namens alle Nederlandse gemeenten het Energieakkoord heeft getekend en daarom alle gemeenten achter de projecten voor windenergie op land staan, is onterecht. Ook het raadsledeninitiatief Lokale Autonomie is van mening dat de VNG maar ook het IPO lichtvaardig om gaat met de democratische legitimatie en de positie van burgers omtrent besluitvorming en het bouwen van windturbines op land, wanneer er een ondemocratisch tot stand gekomen akkoord aangehaald wordt.¹⁰⁹ Reclamanten delen de mening van prof. dr. F.N. Stokman (hoogleraar Sociologie RUG), waarbij de totstandkoming van het Energieakkoord en de uitwerking daarvan mede via het bestreden besluit niet strookt met de algemene beginselen van behoorlijk bestuur: 'Wat de huidige regering nu doet met de centraal opgelegde grootschalige windenergie is het oude centralistische denken toepassen op decentrale duurzame energieopwekking, waarmee noch de lokale democratie, noch de lokale cohesie en noch de lokale economie wordt versterkt. Integendeel alle drie worden juist verzwakt doordat tegenstellingen tussen lokale belangen worden gecreëerd en versterkt'.¹¹⁰ Dit polariseren verdraagt zich niet met vereist draagvlak ter democratische legitimatie van overheidsbestuur. Reclamanten stellen daarom dat van uitvoering van dit windproject moet worden afgezien.

9.5 Het ontbreken van enige democratische legitimatie kan onder meer worden aangetoond doordat burgers geen gelegenheid tot inspraak gehad bij het akkoord. Hoewel het bij het invullen van klimaatdoelstellingen om beleidskeuzes gaat, hebben burgers geen inspraak gehad bij de concretisering van de 6000 megawatt doel in de SWOL, Provinciale Omgevingsvisie en meer, en valt alles terug te voeren op het Energieakkoord. De impact van dit akkoord is aanzienlijk, maar is zonder directe inspraak gerealiseerd. Het blijven vasthouden aan het Energieakkoord door de minister is met de mogelijkheid om van beleid af te wijken op grond van art. 4:84 Awb, in strijd met de algemene beginselen van behoorlijk bestuur en het voorzorgsbeginsel.

9.6 Reclamanten wijzen ook op de klacht van de NLVVO, samen met NKPW, ingediend bij de Nationale Ombudsman tegen de Borgingscommissie Energieakkoord en/of de Sociaal Economische Raad.¹¹¹ In deze klacht komt naar voren dat de verschenen 'factchecker' op de website van de SER geen

¹⁰⁹ Binnenlands Bestuur, 'Senaat moet uithollen lokale autonomie stoppen', 4 februari 2016, <<http://www.binnenlandsbestuur.nl/ruimte-en-milieu/nieuws/senaat-moet-uithollen-lokale-autonomie-stoppen.9517491.lynkx>>.

¹¹⁰ DvHN, 'Storm in de Veenkoloniën', 28 februari 2016.

¹¹¹ NLVVO en NKPW, Klacht tegen de Borgingscommissie Energieakkoord en/of de Sociaal-Economische Raad wegens onjuist, onvolledige en tedenieuze informatie over windenergie, 17 februari 2016, te vinden via: <<http://nlvov.nl/2016/03/persbericht-klacht-nationale-ombudsman/>>; RTV Drenthe, 'Vereniging Omwonenden Windturbines stapt naar de Nationale Ombudsman', 9 maart 2016, <<http://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/106655/Vereniging-Omwonenden-Windturbines-stapt-naar-Nationale-Ombudsman>>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

objectieve feiten inhouden. Reclamanten delen hetgeen wat in de klacht wordt gezegd. De voordelen van windenergie worden op een onaanvaardbare wijze gepropageerd ten opzichte van de nadelen. Ook op grond van deze bezwaren ten aanzien van het handelen door de Borgingscommissie Energieakkoord en de SER menen reclamanten dat de inwerkingtreding en uitvoering van het Energieakkoord op onaanvaardbare wijze geschied. Van dergelijke overheidsinstanties mag immers worden verwacht dat er geen eenzijdige informatie wordt verschaft ten aanzien van windenergie.

9.7 Opmerkelijk vinden reclamanten dat al geruime tijd bekend is dat de doelstellingen voor 2020 uit het akkoord niet gehaald gaan worden, maar herziening uitblijft en argumenten om doelstellingen te blijven nastreven, resulterend in onevenredige impact en gebrekkige besluitvorming voor grootschalige windbedrijvigheid in het plangebied, daardoor dermate zwak zijn. Verschillenden organisaties zetten hun vraagtekens bij het blijven hanteren van de gestelde doelen in het Energieakkoord. Feit is dat de doelen voor 2020 uit het akkoord niet gehaald gaan worden, althans naar alle waarschijnlijkheid niet gehaald gaan worden.¹¹² In februari van dit jaar is de subsidie voor kolencentrales stopgezet, waardoor het Energieakkoord in elkaar 'dreigt te zakken'.¹¹³ Door dit besluit van de Tweede Kamer komt er 3 miljard euro vrij aan subsidies. Greenpeace, partij bij het akkoord, stelt onder andere voor om dit te gebruiken voor de bouw van zonnevelden. Deze partij is tevens van mening dat er een herziening van het akkoord dient plaats te vinden om de doelstellingen te kunnen halen.

9.8 Er is een evaluatie van het Energieakkoord gepland. KWINK groep, adviesbureau voor maatschappelijke vraagstukken gaat de evaluatie uitvoeren. In opdracht van EZ doet KWINK opdracht naar de effectiviteit en doelmatigheid van het gezamenlijk instrumentarium en de invloed die dat instrument heeft op het bereiken van de doelen. In oktober wordt deze evaluatie afgerond. Verwijzend naar hoofdstuk 7, Belangenverstrengeling en partijdigheid achten reclamanten het onwaarschijnlijk dat KWINK, sterk afhankelijk van overheidsopdrachten, kritische vraagtekens zal zetten bij een door het ministerie van EZ breed aangehangen plan. De evaluatie zou moeten zien op een wetenschappelijk, technische onderbouwing van de door het Energieakkoord gebruikte middelen, waarvan zeer problematisch de 6000MW wind op land, om aan de doelstellingen te voldoen. Gezien de expertise van KWINK welke, blijkens hun eigen website, vooral maatschappelijk gericht is, zal een kritische uiteenzetting van gebruikte methoden ter reductie van CO2 uitstoot en ontwikkeling van duurzame energie dan ook uitblijven. Reclamanten achten het onrechtmatig dat over invulling van het Energieakkoord waarschijnlijk geen expertise uitgebracht zal worden. Hierbij kan worden verwezen naar Hoofdstuk Nut en Noodzaak en Alternatief. Bovendien, wanneer KWINK objectief de realisatie van wind op land gaat toetsen aan haar maatschappelijke kennis zal een belangrijke uitkomst met betrekking tot draagvlak naar voren moeten komen. Bij gebrek hieraan zullen ernstige vraagtekens bij objectiviteit van het rapport gezet kunnen worden. Vervolgens, reclamanten hebben het gerechtvaardigd vermoeden dat evaluatie van het Energieakkoord alsmaar uitgesteld wordt zodoende te voorkomen dat inspraak en

¹¹² Zie de volgende links: <http://www.greenpeace.nl/2015/Persberichten/Geloofwaardigheid-Energieakkoord-komt-in-het-geding/>; <http://www.ad.nl/ad/nl/1012/Nederland/article/detail/4158893/2015/10/08/Extra-maatregelen-nodig-voor-energieakkoord.dhtml>; <http://nos.nl/artikel/2107254-aandeel-duurzame-energie-nauwelijks-gestegen.html>.

¹¹³ Trouw, 'Kamer wil geen subsidie voor kolencentrales, probleem voor energieakkoord.', 2 februari 2016, <<http://www.trouw.nl/tr/nl/4332/Groen/article/detail/4237072/2016/02/02/Kamer-wil-geen-subsidie-voor-kolencentrales-probleem-voor-energieakkoord.dhtml>>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

beroepsprocedures die zien op wind op land er eventueel voordeel uit kunnen halen. Dit getuigt van onrechtmatig overheidsoptreden, in strijd met het zorgvuldigheids- en motiveringsbeginsel.

9.9 In Nederland is op dit moment sprake van een aandeel hernieuwbare energie in het bruto eindverbruik van 5,6%.¹¹⁴ Zonder maatregelen van minister Kamp komt de stand op 12,4% in 2020 te staan in plaats van het beoogde doel van 14%, hetgeen blijkt uit het de NEV van 9 oktober 2015: 'ten aanzien van twee doelen, te weten 14% hernieuwbare energie in 2020 en 100 PJ extra energiebesparing in 2020, werd in de NEV 2015 geconcludeerd dat deze met de in de NEV doorgerekende maatregelen niet gehaald zouden worden'.¹¹⁵ Minister Kamp is dan ook bereid om extra maatregelen te treffen.¹¹⁶ Naar aanleiding van de resultaten uit de NEV is in de voortgangsrapportage van het Energieakkoord tussen partijen afgesproken om een aantal intensiveringen door te voeren. Een daarvan is het 'versnellen van acties wind op land met provincies'.¹¹⁷ Met de afgesproken intensiveringen zouden alle vijf doelstellingen van het Energieakkoord worden gehaald. De minister concludeert in de brief van 22 december 2015: 'Met de voortgangsrapportage laat de Borgingscommissie zien dat er bij alle partijen voldoende betrokkenheid en flexibiliteit is om aanvullende afspraken te maken om de doelen uit het Energieakkoord te realiseren. De gezamenlijke aanpak van het Energieakkoord biedt daarmee een solide basis voor de energietransitie die wij gezamenlijk nastreven'.¹¹⁸ Reclamanten menen dat er geen sprake is van flexibiliteit en er tevens niet gesproken kan worden van een 'gezamenlijke aanpak', nu dergelijke besluiten worden genomen door een selectieve groep partijen en burgers hier geen zienswijzen over kunnen indienen, hetgeen in strijd is met de doelstellingen van het verdrag van Aarhus. Daarbij verwezen zij naar de redenering van de Aarhus-klacht van 30 juni 2015 ingediend door de NLVOW: 'Het behoeft tenslotte geen betoog dat de inhoud van het Energieakkoord - net zoals bij eerdere akkoorden het geval is geweest - sterk is gekleurd door de aard van de deelnemende partijen. Ook hier geldt weer dat in afwijking van artikel 7, derde volzin, de betrokken overheidsinstanties zeer selectief zijn geweest in hun keuze van de uit te nodigen partijen. Van een breed draagvlak in de samenleving kan dan ook niet worden gesproken (...)'.¹¹⁹ In de NEV wordt geconcludeerd dat bij wind op land vertraging optreedt. Ook in de voortgangsrapportage EA 2015 wordt hiernaar verwezen: '(...) maar bij wind op land wordt vertraging gesignaleerd'.¹²⁰ Opmerkelijk is dat er niet echt gekeken wordt naar hoe dat komt, maar er meteen gekeken wordt naar hoe dit veranderd kan worden zodat de afgesproken vijf doelen i.c. gericht op de doelstelling van 6000 MW gehaald worden. Zoals genoemd wordt dit opgelost door een intensiveringspakket. Reclamanten verwonderen zich over deze opstelling. Vertraging in Windpark N33 situatie wordt veroorzaakt door verschillende gebreken, waarbij draagvlak ontbreekt en verzet tegen de komst van een grootschalig windpark groot is. In een kernteam wind op land is via een actieplan

¹¹⁴ NEV 2015, p. 15, <<http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/C0F1D74C-1EB1-4E3B-9A46-ECA28ABFED7E/0/2015nationaleenergieverkenning.pdf>>.

¹¹⁵ Brief minister Kamp, 22 december 2015, DGETM-E2020 / 15184323, p.1.

¹¹⁶ <http://fd.nl/economie-politiek/1122208/kamp-extra-maatregelen-nodig-om-doel-energieakkoord-te-halen>

¹¹⁷ Brief minister Kamp, 22 december 2015, DGETM-E2020 / 15184323, p.2; zie verder:

<http://www.energieakkoordser.nl/nieuws/2015/doelen-energieakkoord-binnen-bereik.aspx>

¹¹⁸ Brief minister Kamp, 22 december 2015, DGETM-E2020 / 15184323, p.2; zie verder:

<http://www.energieakkoordser.nl/nieuws/2015/doelen-energieakkoord-binnen-bereik.aspx>.

¹¹⁹ Aarhus-klacht, p. 33.

¹²⁰ Voortgangsrapportage Energieakkoord 2015, p. 59.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

vastgesteld hoe de doelstelling voor wind op land alsnog gehaald kan worden.¹²¹ Wederom een selectieve groepering die over invloedrijke beleidsdoelen beslist zonder inspraak van burgers.

9.10 Nut en noodzaak zijn niet aangetoond. En de inhoud van het Energieakkoord c.q. doelstelling van 6000 MW windenergie op land is volgens reclamanten met de hedendaagse kennis en stand der techniek onvoldoende en achterhaald. Bovendien past een en ander niet in de hoge bevolkingsdichtheden, de daarmee in verband staande geringe oppervlakte van ons land en derhalve is dit windplan hier ongeschikt. Gezien huidige technologieën en snel opkomende ontwikkelingen op het gebied van duurzame energieopwekking veroorzaken de gevolgen van de gemaakte afspraken in het Energieakkoord een zodanige onredelijke uitwerking op een selectief aantal burgers, i.c. reclamanten die rechtens - zeker zonder redelijke complete voorziening - onhoudbaar is. Met name nu het ernaar uitziet dat de doelen van het akkoord niet gehaald gaan worden. Nut en noodzaak van windenergie op land zijn zoals gesteld volgens reclamanten onvoldoende. Het subdoel om 6000 MW aan windenergie op land te realiseren, is gezien de huidige omstandigheden niet (meer) acceptabel. De vestiging van grootschalige windparken op land die in het verschiet liggen, is dus op het gebied van nut en noodzaak rechtens niet relevant. Voor een nadere onderbouwing van dit bezwaar zie onder 'Nut en noodzaak'. Nu niet met zekerheid kan worden vastgelegd wat precies de technologische ontwikkelingen zullen zijn over nu of een paar maanden en het opwekken van windenergie via het windturbinepark niet meer rendabel zal zijn, is het de vraag of de minister de bouw wel objectief gerechtvaardigd voortzet. Reclamanten betwisten dit dus. Het risico op schade veroorzaakt door het windturbinepark, zoals waardedaling woningen en het laag frequent geluidsyndroom, is niet evenredig met de aanzienlijke snelle kans op technologische ontwikkelingen, zoals zonne-energie, die veel minder impact hebben op het woon- en leefklimaat van de omwonenden. In het Energieakkoord wordt echter niet gesproken over de mogelijkheden van opwekking middels licht.

9.11 In juni 2015 een Besluit tot wijziging en aanvulling van het Besluit uitvoering Chw (elfde tranche) gepubliceerd waarin er voor de provincie Groningen - in artikel 7o - meer flexibiliteit wordt geboden voor gemeenten om in hun bestemmingsplannen windturbineparken tijdelijk te bestemmen: 'Na afloop van de tijdelijke termijn kan windenergie voor het gebied opnieuw integraal worden afgewogen. Dat geldt voor nut en noodzaak, de locatiekeuze en de exacte turbineposities. Deze afweging kan er enerzijds toe leiden dat na afloop van de tijdelijke bestemming windenergie weer uit het gebied verdwijnt. Anderzijds kan worden besloten windenergie voort te zetten met andere typen turbines op andere posities.'¹²² Uit de planregels volgt dan ook dat op het windpark de bestemming "Bedrijf-Windturbinepark Voorlopig" rust. Het aanwijzen van de voorlopige bestemming is in dit geval niet mogelijk is, is CHW technisch een wezenlijk Wrop inbreuk en leidt tot strijd met de algemene beginselen van behoorlijk bestuur.

9.12 Hierin ziet men dat er rekening wordt gehouden met nut en noodzaak en technologische ontwikkelingen. Zoals aangegeven onder paragraaf 'Alternatieven' is het opwekken door middel van

¹²¹ Voortgangsrapportage Energieakkoord 2015, p. 61.

¹²² Voorpublicatie van het besluit tot wijziging en aanvulling van het Besluit uitvoering Crisis- en herstelwet en van bijlage II bij de Crisis- en herstelwet (elfde tranche), 24 juni 2015, Stcr. 2015, 17 190, <<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcr-2015-17190.html>>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

zonne-energie een in het algemeen en in het bijzonder in het plangebied een meer door de bevolking gedragen, volwaardige keuze. Zo wordt in de Eekerpolder beoogd een zonnepark te realiseren. Daarnaast is er een tendens die tegen de bouw van windturbineparken - op land - is gericht. Recente ontwikkelingen laten zien dat dergelijke parken niet zo rendabel zijn als gedacht en dus niet één van de meest kosteneffectieve wijzen is om duurzame energie op te wekken. Men zou kunnen aanvoeren dat het onverkort toepassen van het doel tot opwekken van windenergie afkomstig uit het Energieakkoord met het oog op technologische ontwikkelingen en het voorzorgsbeginsel (aantasting kwaliteit van woon- en leefklimaat omwonenden) onevenredig en onrechtmatig is ten opzichte van de belangen van reclamanten. Alternatieven - inbegrepen alternatieven minder of niet bevolkte gebieden - zijn aanwezig en in ontwikkeling. Onder paragraaf 'Alternatieven' zal hier verder op in worden gegaan, wat aantoonde dat het Energieakkoord op het gebied van de 6000MW-doel niet (meer) noodzakelijk is en zoals eerder genoemd onevenredig is. Nut en noodzaak ontbreken derhalve.

9.13 Ten aanzien van bovengenoemde ontwerpbesluit tot wijziging van het Besluit uitvoering Crisis- en herstelwet (elfde tranche) heeft de Raad van State zich in zijn advies, dat is gepubliceerd op 14 juli 2016, kritisch uitgelaten.¹²³ Het bezwaar tegen artikel 7o dat reclamanten met de Raad van State delen, is: 'In afwijking van de aanpak in de bestaande artikelen 7a, derde lid, 7b, 7c, tweede lid, 7i, eerste lid en 7j, vierde lid, van het Besluit uitvoering Crisis- en herstelwet, wordt in artikel 7o van het ontwerp niet volstaan met een aanpassing van de planhorizon, maar wordt gekozen voor introductie van een nieuw instrument in de vorm van een tijdelijke bestemming. De Afdeling leidt uit de toelichting af dat de reden hiervoor is de wens om aan de ene kant duidelijkheid te verschaffen over de bestemming windenergie voor bepaalde tijd en aan de andere kant te voorkomen dat er een recht ontstaat na afloop van de periode opnieuw een windturbine te plaatsen. Na afloop van de tijdelijke bestemming moeten nut en noodzaak, locatiekeuze en exacte turbineposities integraal heroverwogen kunnen worden. De Afdeling merkt op dat aan de gemeenteraad in de reguliere systematiek een ruime mate van beleidsvrijheid toekomt bij de vaststelling van een bestemmingsplan. Zonder nadere toelichting is dan ook niet begrijpelijk in welke zin een recht zou kunnen zijn ontstaan om "steeds weer een nieuwe turbine te plaatsen" (zie *noot 8*). In lijn daarmee is eveneens niet helder in welk opzicht de bepalingen van het ontwerp het beweerdelijke ontstaan van dat recht verhinderen. Daarmee is niet duidelijk wat de meerwaarde is van het voorgestelde artikel 7o.¹²⁴ De conclusie van de Raad van State over artikel 7o is vervolgens: 'Artikel 2.4 van de Chw geeft de grondslag om bij wege van experiment af te wijken van het bij de wet, waaronder de Wet ruimtelijke ordening (hierna: Wro), bepaalde. Voorgesteld wordt voor windenergie een tijdelijke bestemming te introduceren van 30 jaar. Ziet de Afdeling het goed, dan wordt met dit experiment, zonder dat de toelichting hieraan aandacht besteedt, voor de eerste keer op basis van artikel 2.4 van de Chw fundamenteel afgeweken van de systematiek van de Wro, die is gebaseerd op een periodieke verplichting tot actualisering (planhorizon). Uit de geschiedenis van de Chw blijkt niet dat ook dergelijke systeeminbreuken zijn beoogd. Daar komt bij dat met deze tijdelijke bestemming van 30 jaar de beleidsvrijheid van de planwetgever op dit punt wordt ingeperkt, alsmede het aantal momenten waarop bezwaar- en beroep kan worden ingesteld. De Afdeling acht een dergelijke systeembreuk op

¹²³ Afdeling advisering Raad van State, Advies W14.15.0358/IV, 22 januari 2016, <https://www.raadvanstate.nl/adviezen/zoeken-in-adviezen/tekst-advies.html?id=12203>.

¹²⁴ Ibid.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

grond van de Chw ontoelaatbaar.' Het toelaten van een dergelijke systeembreuk is volgens reclamanten onacceptabel. Ondanks de bezwaren uit het advies van de Raad van State heeft de minister van Economische Zaken met Infrastructuur en Milieu besloten om de elfde tranche van het Besluit uitvoering Crisis- en herstelwet in stand te houden.

9.14 Bovendien, Rijk en provincies hebben een apart akkoord gesloten over de realisatie van 6.000 MW operationeel windvermogen op land in het jaar 2020 in de Structuurvisie Windenergie op Land (SWOL). De SWOL als uitwerking van de windenergie op land doelstelling in het Energieakkoord is volgens reclamanten eveneens niet correct tot stand gekomen. Zie voor bezwaren over de totstandkoming van de SWOL onder 'Inspraak en draagvlak'.

9.15 Reclamanten achten om bovenstaande redenen het Energieakkoord in strijd met algemene beginselen van behoorlijk bestuur. Gezien de bezwaren tegen het Energieakkoord zou het - evenals het asielakkoord - moeten worden aangepast of opgeheven dienen te worden, in ieder geval het doel van 6000 MW wind op land moeten worden aangepast/verwijderd naar de tevredenheid van burgers. De uitwerking daarvan werkt onevenredig op omwonenden en aangetoond is dat nut en noodzaak wind op land en alternatieven als zon veel beter zijn. Paragraaf 4.2.1. van het Energieakkoord wijst er immers op dat politiek en maatschappelijk draagvlak nodig is om deze 6000 MW wind op land te realiseren: 'Het geforceerd doorzetten van projecten werkt contraproductief. Voor het reserveren van meer ruimte voor wind op land is op lokaal en provinciaal niveau maatschappelijk en politiek draagvlak hard nodig'.¹²⁵ Berichten uit de praktijk laten daarbij eveneens zien dat windenergie via de bouw van windparken op het gebied van draagvlak en procedures slecht presteren.¹²⁶ Tegelijkertijd wordt er door de druk om het windenergie-doel uit het Energieakkoord te halen de komst van windturbines door de minister versneld.¹²⁷ Reclamanten achten dit rechtens ontoelaatbaar en achten een evaluatie van het Energieakkoord relevant. Hiervoor is een time-out, waarin men de tijd heeft om te kijken naar de alternatieve locaties en breed gedragen alternatieven voor de opwekking van duurzame energie in het gebied, noodzakelijk. Ook de Tweede Kamer eist via een aangenomen motie dat er onderzoek gedaan naar de huidige en toekomstige kosten en baten van energieopwekking door windenergie op land en van zon.¹²⁸ Evenals reclamanten stellen de Kamerleden dat energieopwekking via zonne-energie bezig is met een inhaalslag als het gaat om de kostprijs en dit alternatief uiteindelijk duurzamer zal zijn dan wind op land.¹²⁹

Raad van State

9.16 Na de burger en politiek, voelt de rechter zich nu ook buiten spel gezet. De Raad van State is bezorgd over de juridische kwaliteit van besluitvorming. In zijn jaarverslag geeft de Raad van State duidelijk zijn mening en uit ongenoegen over het sluiten van de vele regeer-, bestuurs- en beleidsakkoorden in de afgelopen jaren. Deze moeizaam bereikte akkoorden zijn en/of lijken steeds

¹²⁵ Energieakkoord, p. 68.

¹²⁶ Zie onder meer: Trouw, 'Acht provincies lopen achter met bouw windmolens', 18 maart 2016, <http://www.trouw.nl/tr/nl/4492/Nederland/article/detail/4265918/2016/03/18/Acht-provincies-lopen-achter-met-bouw-windmolens.dhtml>.

¹²⁷ RTV Noord, 'Kamp wil komst van windmolens versnellen', <http://www.rtvnoord.nl/nieuws/160857/Kamp-wil-komst-van-windmolens-versnellen>.

¹²⁸ Kamerstukken II 2015-16, 30 196, Duurzame ontwikkeling en beleid, motie van het lid Smaling C.S.

¹²⁹ DvhN, 'Tweede Kamer dwingt Kamp tot onderzoek impact windenergie', 31 maart 2016.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

belangrijker te worden in de politiek. De Raad van State als onafhankelijke adviseur van de regering vreest dat de waarden van de rechtstaat een sluitpost worden in het streven naar resultaat, snelheid en draagvlak. Daarover ontstaat onder de bevolking steeds meer zorg en weerstand, waarbij de Raad van State waarschuwt voor doorslaand gedrag.¹³⁰

9.17 Er worden akkoorden gesloten met politieke partijen en maatschappelijke organisaties die de visie van het algemeen belang onderbelichten. Er wordt namelijk niet een aan het algemeen belang getoetst standpunt ingenomen. Zo vermindert de inhoudelijke en normatieve waarde van een regel. De wet- en regelgeving en bestuurlijke besluiten die uit de akkoorden voortvloeien, kunnen niet meer adequaat op nut en noodzaak, doelmatigheid en juridische consistentie worden overwogen en bediscussieerd. Koste wat het kost moeten de akkoorden worden uitgevoerd, wat hier maar al te goed wordt bevestigd door het Energieakkoord.¹³¹ Reclamanten moeten dit hier helaas beamen en ook volgens hen is het onacceptabel en onaanvaardbaar dat dergelijke akkoorden tot stand komen en onverkort, onverhoopt onophoudelijk worden uitgevoerd waar betere opties juist niet ontbreken. Immers zij zijn geraakt door de uitwerking van het Energieakkoord zonder een goed gedegen afstemming met het algemeen belang.

9.18 Reclamanten zien hun vertrouwen in de overheid fors verminderd, zo is bevestigd door de Raad van State. De rechtsbescherming wordt in het nauw gedreven door de besluitvorming bij de akkoorden. Afspraken gemaakt in de akkoorden moeten worden vertaald in beleidsregels, verordeningen en besluiten kunnen door de rechter getoetst worden. Dit maakt de overheid tot een minder betrouwbare partner, tenzij de afspraken worden vertaald in wetgeving. De rechter kan toetsen aan wetgeving die voortkomt uit internationale verplichtingen, wat veel voorkomt. Dit betekent dat via de rechter de uitvoering van dergelijke afspraken kan worden geblokkeerd. Dit is de reden waarom men de uitkomst van complexe besluitvorming een juridische uitzonderingspositie willen geven om zo de beperkte afspraken te beschermen. De Raad van State zegt hierover het volgende: 'Het zal de betrokkenheid bij onderhandelingen over een akkoord versterken, maar het impliceert ook dat het concrete geval gaat prevaleren boven de algemene regel. Dat gaat ten koste van rechtseenheid en rechtsgelijkheid'. Hierin lezen reclamanten dat het Energieakkoord een onaanvaardbare, onevenredige en abnormale last is voor belanghebbenden in onderhavig plangebied. De rechter kan overigens een opdracht geven aan de regering/wetgever om adequate actuele normen, onevenredig naar aanleiding van de geaccepteerde voortschrijdende inzichten, vast te laten stellen. Het eerste idee van Windpark N33 bestond uit een windpark met kleinere windturbines dan i.c. gepland zijn. Aanvankelijk ging het om windturbines met een hoogte van 60/80 meter. De windturbines in het bestreden besluit hebben een hoogte van meer dan 200 meter. De normen en het beleid zijn aangaande deze grotere windturbines niet aangepast.

9.19 De historie van Nederland, namelijk het streven om aandacht voor verschillende belangen en waarden structureel in het besluitvormingsproces een plaats te geven staat zodoende onder druk.

¹³⁰ <http://nos.nl/artikel/2097244-rvs-bezorgd-over-de-juridische-kwaliteit-politieke-besluitvorming.html>.

¹³¹ Raad van State, jaarverslag 2015 (hierna: RvS jaarverslag), p. 17 en 41.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Nederland heeft altijd bepleit om juist een structurele krachtmeting tussen rechter en bestuur te voorkomen. Volgens de Raad van State schuiven deze fasen in elkaar en valt steeds meer alles samen door de voortvarende besluitvorming. Daarbij stelt de Raad van State zorgelijk vast dat de aanwezigheid van juridische kennis en vaardigheid op het moment van beleidsvoorbereiding en besluitvorming eerder af dan toe lijkt te nemen. Ook aan dit signaal geeft de Tweede Kamer geen gehoor aan. De Raad van State geeft aan dat de ministerraad hier al vaker op gewezen is. Deze ontwikkeling wordt niet alleen teruggezien in de Tweede Kamer, maar zet zich ook voort in de bestuursraden van de departementen en het college van secretarissen-generaal. Bij de voorbereiding van maatregelen en beslissingen wordt het verder geschoven naar de beleidsafdeling. Juist het verenigen van maatschappelijke dynamiek en het belang van betrouwbare bestendigheid vormt, samen met het juridische, een geheel van waarden voor de rechtstaat die meer is dan alleen de kennis van geldende regels. Door het ontbreken hiervan en het verwaarlozen van kennis en inzichten van het recht bij de besluitvorming, van onder andere akkoorden, vormt het een bedreiging voor duurzaam functioneren van de rechtstaat in Nederland. Nu dreigen de waarden van de rechtstaat sluitpost te worden naar het streven in resultaat, snelheid en draagvlak.¹³² Kortom reclamanten constateren samen met de Raad van State een teloorgang van de Nederlandse rechtstaat met de huidige manier van handelen hier.

---

¹³² RvS jaarverslag, p. 21.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

10. Nut en Noodzaak

10.1 Nut en noodzaak van het project zijn onvoldoende draagkrachtig onderbouwd. Zo zijn onjuiste parameters gehanteerd. En bij verboden belangenverstremming ingevolge art. 2:4, 3:3 en 3:9 Awb zijn partijdige en eenzijdige randvoorwaarden toegepast. Hiermee is sprake van een onredelijke overheidsbesluitvorming.

Kosten

10.2 Met betrekking tot nut en noodzaak van windenergie wijzen reclamanten op deskundige uitlatingen van voormalig Staatssecretaris van Financiën, oud-minister van Sociale Zekerheid en Werkgelegenheid Willem Vermeend, en voormalig Staatssecretaris voor Cultuur en Media en hoogleraar economie aan de University of Oxford, Rick van der Ploeg. Zij stellen de onzekere kosten, baten en effectiviteit van windenergie aan de kaak. De 18 miljard euro aan overheidssubsidies die wordt gestoken in windparken op zee, levert een kostenpost van 200 euro per jaar per huishouden in de vorm van een hogere energierekening. Zij stellen dat tegenover deze 18 miljard euro, maar 3 procent duurzame energie staat en dat verreweg het grootste deel van dit bedrag in handen van buitenlandse windturbine fabrikanten terecht zal komen.¹³³ Dezelfde negatieve conclusies over wind op land kunnen getrokken worden.

10.3 Een emeritus hoogleraar geografie aan de Rijksuniversiteit Groningen komt op een kostenperspectief van 60 miljard euro om aan de ambitie van het Energieakkoord te voldoen. Dit betreft de kosten van zowel wind op land als wind op zee, in totaal 10.500 MW. Bij deze 60 miljard worden diverse posten mee genomen zoals subsidiekosten, externe kosten en landschapsbederf. Dit tegenover een schamele 1.9 procent van energievoorziening. Nederland heeft dan ook "te maken met veruit de grootste verspilling van gemeenschapsgeld die ooit in de geschiedenis van dit land heeft plaatsgevonden".¹³⁴

10.4 Eender verklaart wetenschapsredacteur van Elsevier: "Te voorzien is dat er over een jaar of twintig een rapport van een of ander overheidsbureau zal verschijnen dat de bouw van die duizenden joekels als een van de grootste vergissingen van de 21ste eeuw zal bestempelen."¹³⁵

Broeikasgasemissiereductie

10.5 Met betrekking tot nut en noodzaak van bestreden besluit, betogen reclamanten dat de uiteindelijke energiebalans negatief zal uitvallen. Het produceren, bouwen, installeren, onderhouden en ontmantelen van een windturbine vergt ook energie. Voor de installatie van de windturbines moet rekening gehouden worden met tientallen bouwvoertuigen, en er worden circa 250 transportbewegingen

¹³³ W. Vermeend, R. van der Ploeg, 'Stoppen met Windmolens', 25 januari 2014, www.telegraaf.nl.

¹³⁴ P. Lukkes, Nut en Noodzaak van Windenergie in het Energieakkoord, maart 2014.; meer informatie: Interview F. Udo: [https://www.youtube.com/watch?v=IFJqzZEm1b8&sns=em.](https://www.youtube.com/watch?v=IFJqzZEm1b8&sns=em;); <http://www.groenerekenkamer.nl/1979/opbrengst-windenergie-te-hoog-voorgespiegeld/>.

¹³⁵ S. Rozendaal, 24 april 2014, <http://www.elsevier.nl/wetenschap/blog/2014/04/over-twintig-jaar-concluderen-windmolens-waren-een-kolossale-vergissing-1508704W/>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

per windturbineaanleg verwacht. Ook het onderhoud vergt veel transportbewegingen. Uit verschillende onderzoeken is gebleken dat de energie die hiervoor benodigd is in ongeveer 3 tot 6 maanden wordt terugverdiend. Dit zou de helft kunnen zijn van de totale jaaropbrengst aan energie. Dit zou gaan om energieverbruik van 114.000 huishoudens.¹³⁶ Uit andere rapporten blijkt echter dat dit nog veel hoger is, en daar zijn de bekabeling en aanpassing van het net niet bijgeteld.¹³⁷ Deze negatief uitvallende energiebalans brengt met zich mee dat ook de reductie van broeikasgassen niet het beoogde effect zal hebben. Reclamanten menen dat nut en noodzaak met betrekking tot de energiebalans niet voldoende zijn gemotiveerd.

10.6 Volgens het MER scoren alle vier genoemde alternatieve opstellingen positief op de punten Co2 emissiereductie, So2 emissiereductie, Nox emissiereductie en PM10 emissiereductie in Nederland.¹³⁸ Uit diverse onderzoeken¹³⁹ onder meer van het gerenommeerd Centraal Plan Bureau, blijkt dat het windenergieprogramma in Nederland geen invloed zal hebben op de hoeveelheid uitgestoten CO2 binnen de ETS. Dit komt door het waterbedeffect.¹⁴⁰ Door de invoering van het Europees emissiehandel systeem zullen andere partijen van het ETS meer gaan uitstoten wanneer de ene partij meer duurzame energie opwekt. Er is een emissieplafond voor het gehele systeem. Per saldo blijft de emissie dan gelijk.¹⁴¹

10.7 Bovendien wordt als gevolg van pieken windstroom het rendement van klassieke gas en koleninstallaties verlaagd. Door de pieken op te vangen zullen zij meer fossiele brandstoffen verbruiken en dus broeikasgassen uitstoten.¹⁴²

Neodymium

10.8 Naast deze emissies is de productie van windturbine-onderdelen negatief. De ontginning van de chemische stof Neodymium die wordt gebruikt bij de productie van magnetische motoren van windturbines, zorgt voor milieuvervuiling en gezondheidsproblematiek bij arbeiders die de stof ontginnen. De stof wordt vooral in China ontgonnen waar weinig maatregelen worden genomen om milieuvervuiling tegen te gaan. Hierdoor wordt het grondwater besmet met radioactieve straling en is er sprake van gezondheidsproblemen in de omgeving van de ontginning bij omwonenden en mijnwerkers. Dit wordt onderkend door de Nederlandse Wind Energie Associatie in hun factsheet Windenergie en het gebruik

¹³⁶ Uitgaande van meerdere varianten zou er tussen de 636.063 en 973.068 MWh per jaar worden geproduceerd. Gemakshalve gaan we uit van 400.000MWh per half jaar. Uitgaande van een gemiddeld verbruik van 3500 kWh per huishouden is dat 114000 huishoudens.

¹³⁷ <http://www.groenerekenkamer.nl/download/WindenergieInNederland-Def-08-06-2013-1.pdf>, p.2.

¹³⁸ MER, p. 239.

¹³⁹ Het door de Tweede Kamer ingesteld parlementair onderzoek naar kosten en effecten van klimaat- en energiebeleid, p. 14; CPB, KBA Structuurvisie 6000 MW Windenergie op land p verzoek van het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Infrastructuur en Milieu, juni 2013, <https://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/cpb-notitie-14jun2013-kba-structuurvisie-6000-mw-windenergie-op-land.pdf>; Duitse Expertenkommission Forschung und Innovation.

¹⁴⁰ <http://www.rvo.nl/sites/default/files/Eindrapport%20Tweede%20Kamer%20Onderzoek%20Kosten%20en%20effecten%20klimaat-%20en%20energiebeleid.pdf>.

¹⁴¹ P. Lukkes, Nut en Noodzaak van Windenergie in het Energieakkoord, maart 2014.

¹⁴² <http://www.nkpw.nl/index.php/archief/energieopbrengst/1844-piekgedrag-windenergie-verhoogt-inderdaad-co2-uitstoot>; <http://www.economist.com/news/briefing/21587782-europes-electricity-providers-face-existential-threat-how-lose-half-trillion-euros>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

van neodymium.¹⁴³ In dit geval is onduidelijk of de concrete windturbines neodymium bevatten. Reclamanten wijzen op de internationale verantwoordelijkheid die initiatiefnemers hebben tegenover het gemeenschappelijk erfgoed en veiligheid met de gezondheid van de mensheid.

Technische onmogelijkheid om op te slaan

10.9 Soms is de productie van windenergie zo groot dat het de vraag naar energie op dat moment overstijgt. Om storingen te voorkomen moeten vraag en aanbod altijd in balans zijn. In Nederland is het technisch en wetenschappelijk onmogelijk om overschotten energie op te slaan. Er zijn hier geen grote stuwmeren die energie kunnen op slaan door middel van gepompte waterkrachtcentrales, zoals in Noorwegen en Frankrijk wel het geval is. Op dit moment vullen gascentrales het tekort aan door elektriciteit te produceren met aardgas. Ook worden pieken opgevangen door afvloeiing, wat juist gas en kolen kost. Kortom, totdat deze opslag mogelijk is, is de inzet van windenergie niet daadkrachtig onderbouwd.

10.10 Er zijn weliswaar enige maar nog onzekere ontwikkelingen gaande: Nuon en de TU Delft willen gascentrales gaan inzetten als opslag voor duurzame energie. Door van groene stroom ammoniak te maken, zou eenvoudig en langdurig kunnen worden opgeslagen. Wanneer nodig kan de ammoniak worden ingezet als brandstof in gascentrales. Ook overheersen aanzienlijke bezwaren tegen dit plan. Hoogleraar Energie Systeem Analyse en wetenschappelijk directeur van de Energy Academy Europe bekritiseert dat de techniek financieel uit kan. Ook meent hij dat ammoniak andere, meer lucratieve toepassingen zou kunnen hebben.¹⁴⁴ Aldus kleeft er aan deze opslagmogelijkheid geen reëel economisch lange termijn perspectief. De media wekken de euforische indruk dat opslagmogelijkheden technologisch binnen handbereik zijn, maar wetenschappelijk is dit nog niet aangetoond als een bewezen techniek. Deze publieke beloften zijn nog niet praktisch uitvoerbaar want volstrekt afhankelijk van diverse factoren die zich in de toekomst nog moeten bewijzen. Tot de dag dat dit het geval zal kunnen zijn, zal de energiemarkt de fluctuerende windenergie niet aankunnen, en dient van verdere realisatie van windparken te worden afgezien.

10.11 Vanwege de technische onmogelijkheid om de pieken windstroom op te slaan, het gegeven dat de overschotten groene energie doelbewust als verloren worden afgeschreven, windturbines vaak stil worden gezet wanneer het aanbod de vraag al overstijgt, ontkennen reclamanten nut en noodzaak van windenergie. Tot het moment dat de stand der wetenschap en techniek het mogelijk maakt om de onregelmatige pieken op te vangen en op te slaan, dan wel door middel van smart grids energie vraag en aanbod beter op elkaar kunnen worden afgestemd, menen reclamanten dat Nederland niet klaar is voor deze grootschalige productie van windenergie hier.

¹⁴³ <http://www.hetkanwel.net/2011/12/23/de-giftige-waarheid-over-windenergie/>; NWEA, Factsheet Windenergie en het gebruik van neodymium.

¹⁴⁴ Dagblad van het Noorden, Heeft Nuon de heilige graal?, John Geijp, 29 maart 2015.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

11. Uitvoerbaarheid van het ruimtelijk plan

11.1 Op grond van art. 3.1.6 lid 1 f jo. art. 1.1.1 lid 2 van het Bro moet een inpassingsplan vergezeld gaan van een toelichting. Daarin zijn inzichten over de uitvoerbaarheid van het plan neergelegd. Volgens vaste jurisprudentie zien deze op onderzoek naar zowel de financieel-economische als maatschappelijke uitvoerbaarheid. De financieel-economische uitvoerbaarheid gaat vaak samen met een grondexploitatieplan of anterieure overeenkomst. De maatschappelijke uitvoerbaarheid gaat over de vraag of het plan maatschappelijk aanvaardbaar is. Hierbij moet rekening worden gehouden met de sociaaleconomische consequenties die het windpark zal hebben en met draagvlak. Voor draagvlak wordt verwezen naar hoofdstuk 6.

Financieel-economische uitvoerbaarheid

11.2 De financieel-economische uitvoerbaarheid binnen de planperiode van tien jaar is onvoldoende aangetoond. Er is geen exploitatieplan opgesteld¹⁴⁵, en er is geen volledige inzage en transparantie verschaft ten aanzien van de anterieure overeenkomst en accountantsverklaring. Bovendien missen reclamanten duidelijkheid van de ruimtelijk uitvoeringstechnische vereiste planschaderisicoanalyse. Reclamanten betwisten bij gebrek aan wetenschap daaromtrent dat: a. de hieronder opgesomde kosten en opbrengsten voldoende volledig zijn opgesteld; b. alle te verwachten kosten werkelijk zijn meegenomen; en c. de meegenomen kosten en opbrengsten redelijkerwijs overeenkomen met de daadwerkelijk te verwachten kosten en opbrengsten, reden waarom het besluit als onhoudbaar moet worden beoordeeld. Aldus is voor reclamanten onduidelijk of de kosten en opbrengsten tegen elkaar op wegen. Kortom of het plan economisch haalbaar is, alle effecten en gevolgen contractueel bij anterieure overeenkomst anderszins zijn verzekerd, en/of initiatiefnemers voldoende draagkracht hebben om de al bestaande en komende planschade, schaduwshade en nadeelcompensatieclaims te kunnen dragen. Hetgeen niet is aangetoond of openbaar, kenbaar en deugdelijk is gepubliceerd ter inzagelegging van het bestreden besluit, zodat het plan onvoldoende zekerheden biedt voor reclamanten.

11.3 Reclamanten laten zich hierin ondersteunen door de recente praktijk in Duitsland, waar de Energiewende op een fiasco dreigt uit te draaien, vooral vanwege de verliezen in de windsector. Investeerders zijn om de tuin geleid met valse beloften van hoge, risicovrije rendementen. Verliezen zijn hoog, faillissementen talrijk en er dreigt een golf van rechtszaken tegen tal van windenergie-exploitanten.¹⁴⁶ Reclamanten stellen dat er rekening gehouden moet worden met de mislukkingen en moeilijkheden in ons buurland en dat hierin bij voorbaat op in gespeeld moet worden. Er moet voorkomen worden dat er geïnvesteerd wordt in wind op land wanneer nu al duidelijk is dat dit een onrendabele vorm van duurzame energieopwekking is. Het dekken van voorziene verliezen door subsidiegelden is een onaanvaardbare verkwanseling van belastinggeld.

¹⁴⁵ Artikel 2, Regels inpassingsplan.

¹⁴⁶ <http://climategate.nl/2016/09/23/nieuwe-tegenslagen-duitse-energiewende/>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Lage Stroomprijzen

11.4 Reclamanten wijzen op de lage stroomprijs op dit moment. Een jaar geleden lag de stroomprijs op 42 euro per megawattuur, nu is dat maar 26 euro. Onduidelijk is of de huidige SDE+ regeling rekening hiermee rekening houdt. Uit een recente inventarisatie van het Financieel Dagblad blijkt dat windturbines op grote schaal verlieslatend zijn, dit komt doordat de kosten voor onderhoud hoger zijn dan de baten van de opgewekte energie. Volgens de vereniging Particuliere Windturbine Exploitanten (Pawex) gaat het in potentie om 500 tot 750 MW dat verlieslatend is of dreigt te worden. Dit is een kwart van het op land opgewekte vermogen. Dertig procent van de 'molenaars' van een grote coöperatie, Windunie zit in de gevarenzone. Volgens Nuon zelf zijn de marges flinterdun. Ook Eneco ervaart druk op de marges door de lage energieprijis. Nick Waltmans van Pawex zegt: "Exploitanten met nieuwbouwplannen zullen opnieuw gaan rekenen of met de huidige lage energieprijis gecombineerd met de huidige subsidiesystematiek, het investeren in windenergie op dit moment wel rendabel is."¹⁴⁷ Onduidelijk is of rekening is gehouden met schommeling van stroomprijzen en dus of het windpark N33 rendabel zal zijn, wat om die omissie wordt ontkend.

Infrastructuur

11.5 Reclamanten wijzen op hoge kosten van infrastructuur. Naast de feitelijke constructie van windturbines, is voor de aanleg van het windpark aanzienlijke infrastructuur benodigd. Dit bestaat uit zowel civieltechnische werken zoals wegen, funderingen en (kraan)opstelplaatsen, als elektrische werken zoals bekabeling voor transport en correcte aansluiting op het bestaande elektriciteit netwerk. Hieronder valt ook bekabeling voor aansluiting van de windturbines op het internet via het SCADA informatiesysteem. Voor goede inpassing in het elektriciteit netwerk zijn bij het aansluitpunt op het hoogspanningsnet, transformatoren en eventueel inkoopstations benodigd.¹⁴⁸ Het is een feit van algemene bekendheid dat de aanleg van kabeltracé en aansluiting op het hoogspanningsnetwerk exceptioneel hoge kosten met zich meebrengt.

11.6 Onduidelijk is of deze hoge extra investeringskosten worden gesocialiseerd. Reclamanten vrezen reëel dat door deze exorbitante uitgaven, indien ze voor rekening van initiatiefnemers komen, het plan economisch onhoudbaar zal zijn. Reclamanten wijzen erop dat, mochten deze kosten onverhoopt van gemeenschapsgeld worden betaald, indirect via energieprijzen of energiebelasting, dit een ongeoorloofde vorm van kapitaalvernietiging c.q. verboden staatssteun en ondoelmatige subsidie zal zijn.

Vergunningen en belasting

11.7 Voor de bouw van het windpark zijn veel vergunningen nodig waarvoor de initiatiefnemers op basis van gemeentelijke legesverordening legeskosten verschuldigd zijn. Het MER maakt geen inschatting van de door de gemeente te ontvangen legesbedragen. Ook de hoeveelheid onroerende zaak

¹⁴⁷ C. Grol, 'Windturbines lijden verlies door lage stroomprijs', het Financieel Dagblad, 14 april 2016.

¹⁴⁸ MER, p. 38.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

belasting is niet onderzocht. Reclamanten vragen zich af of initiatiefnemers dergelijke kosten in acht nemen, die aanzienlijk hoog uit kunnen vallen en begrotingstechnisch een relatief grote greep uit het budget nemen.

Planschade, schaduwshade, nadeelcompensatie

11.8 Op grond van het beginsel van *égalité devant les charges publique*, het gelijkheidsbeginsel en het evenredigheidsbeginsel hebben reclamanten recht op nadeelcompensatie, planschade en schaduwshade. Vanwege de grootschaligheid van het windpark en de vestiging zeer dichtbij (lint)bebouwing is het redelijkerwijs aannemelijk dat dit een wezenlijke kostenpost voor initiatiefnemers zal vormen. Ook gezien de andere hierboven genoemde lasten, vrezen reclamanten reëel dat de initiatiefnemers niet voldoende draagkrachtig zullen zijn om de schadeclaims te kunnen dragen, anders gezegd dat het plan financieel-economisch niet uitvoerbaar is. Bovendien bevat zowel het MER als het inpassingsplan geen duidelijke onderbouwing van schadevergoeding als aangegeven. Er is geen helderheid en openheid betracht ten aanzien van eventuele compensatie.

11.9 Het deskundige oordeel en IBR-preadvies over deze planschade in ruime zin luidt als volgt met betrekking tot het windpark DDM-OM. Dit oordeel zal niet anders zijn voor de planschade als gevolg van windpark N33. 'Een inpassingsplan is vermeld op de lijst met schadeoorzaken van art. 6.1, tweede lid, Wro. Dit betekent dat een aanvraag om planschadevergoeding kan worden ingediend, vanaf het moment dat een inpassingsplan onherroepelijk is geworden (art. 6.1, vierde lid, Wro). De aanvraag moet worden ingediend binnen een termijn van vijf jaar nadat het inpassingsplan onherroepelijk is geworden. De aanleg van een windpark kan leiden tot waardevermindering van woningen. Het is in de jurisprudentie aanvaard dat nadelige ontwikkelingen in de omgeving de waarde van woningen of bedrijfsopstallen kunnen beïnvloeden. De waardevermindering wordt vastgesteld aan de hand van een planvergelijking tussen het oude bestemmingsplan en het inpassingsplan. Het gaat om de vraag of het inpassingsplan nadeliger bouw- en gebruiksmogelijkheden toestaat op gronden in de omgeving van de woning of het bedrijf van verzoeker. Wanneer het inpassingsplan leidt tot een planologische verslechtering, wordt vervolgens bepaald of daaruit voor verzoeker een waardevermindering voortvloeit. Het uitgangspunt is een vergelijking tussen de prijs die een redelijk handelend koper zou hebben betaald onmiddellijk vóór en onmiddellijk na de inwerkingtreding van het inpassingsplan. Er is dus sprake van een geobjectiveerde vaststelling van de waardevermindering. Het is vaste jurisprudentie dat een lagere WOZ-waarde op zichzelf geen indicatie is voor een planologische verslechtering. De WOZ-waarde wordt immers vastgesteld op grond van de feitelijke situatie, er wordt geen rekening gehouden met hetgeen planologisch maximaal mogelijk is. Echter, wanneer sprake is van een planologische verslechtering kan vervolgens de WOZ-waarde van een woning wel van belang zijn voor de bepaling van de omvang van de te vergoeden schade. Overlast of hinder die inherent is aan het windpark dat door het inpassingsplan planologisch mogelijk wordt gemaakt, kan leiden tot een aantasting van het woongenot van een woning die zich vertaalt in een waardevermindering. Het gaat daarbij om factoren die objectiveerbare hinder kunnen veroorzaken, zoals een aantasting van het vrije uitzicht, een aantasting van de situeringswaarde van een woning, een toename van geluidsoverlast, slagschaduwshinder of veiligheidsrisico's. Subjectieve

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

elementen, zoals een negatieve gevoelswaarde, worden niet bij de planvergelijking betrokken en kunnen dus op zichzelf geen aanleiding geven tot schadevergoeding. In het kader van de planvergelijking moet worden onderzocht of de objectiveerbare, inherente hinder van de gebruiksmogelijkheden die ten gevolge van de maximale en meest ongunstige invulling van het oude bestemmingsplan kon worden ondervonden, gelijk is te stellen aan de objectiveerbare inherente hinder die ten gevolge van de realisering van het windpark overeenkomstig het inpassingsplan kan worden ondervonden. Er is relatief weinig planschadejurisprudentie die betrekking heeft op windturbines. Uit deze jurisprudentie blijkt, kort samengevat, dat de toekenning van schadevergoeding in weinig gevallen aan de orde is, maar op voorhand niet kan worden uitgesloten. Zo werden bij uitspraak van de Rechtbank Middelburg van 23 december 2010 aan omwonenden van een windpark bestaande uit vijf windturbines schadevergoedingen toegekend. Ook de Rechtbank Oost-Brabant oordeelde in een uitspraak van 8 september 2015 dat de bouw van windturbines aanleiding gaf tot toekenning van schadevergoeding. Een en ander hangt af van de concrete omstandigheden van het geval, waaronder de omvang en capaciteit van het windpark, de hoogte van de windturbines en de afstand tot en de situering ten opzichte van de woningen, de ruimtelijke structuur van de omgeving en de mate waarin het karakter van de (woon)omgeving wordt beïnvloed door de aanwezigheid van de windturbines.¹⁴⁹

11.10 Door het vaststellen van dit inpassingsplan, gericht op het algemeen belang, ontstaat nadeel voor een beperkte groep burgers woonachtig in en rond het windpark. Deze onevenredig getroffen burgers ervaren een last die vergoed moet worden onder de noemer nadeelcompensatie. Hiervoor moet sprake zijn van een speciale en een abnormale last. De schade zou via verschillende wegen, los van elkaar, ondervangen kunnen worden. Om versnippering tegen te gaan en het stelsel van nadeelcompensatieregelingen overzichtelijker te maken is besloten het overigens al bestaande en toepasselijke egalitébeginsel te codificeren in art. 4:126 Awb. De wet ligt in ontwerp, gereed om in werking te treden zodat redelijkerwijs in anticipatie hiermee al rekening gehouden moet worden met de ruime reikwijdte ervan. Deze reikwijdte brengt met zich mee dat schaduwshade in dit nieuwe stelsel ondervangen zal worden, onder de noemer nadeelcompensatie. In de huidige wettelijke bepalingen over nadeelcompensatie in het omgevingsrecht komt algemene nadeelcompensatie wel, specifiek schaduwshade nog niet voor vergoeding in aanmerking. Reclamanten verwachten dat dit snel verandert zodat de schadeclaims als kostenpost hoger uitvallen. Reclamanten betwisten dat dit door initiatiefnemers gedragen kan worden.

11.11 Met betrekking tot de schaduwshade is het staats- en bestuursrecht instituut van de Universiteit van Utrecht heel helder: 'Het inpassingsplan "Windpark De Drentse Monden – Oostermoer" is nog niet onherroepelijk geworden. Evenmin is een ander planologisch besluit betreffende "Windpark De Drentse Monden – Oostermoer" onherroepelijk geworden. Volgens vaste jurisprudentie komt de schade die tijdens de voorbereidingsprocedure van een besluit ontstaat, dat wil zeggen, voor het tijdstip van inwerkingtreding van een schadeveroorzakend besluit, niet voor vergoeding in aanmerking. Het is

¹⁴⁹ Bijlage 4: Universiteit van Utrecht, G. M. van den Broek, Vergoeding van Schaduwshade, In het kader van de voorbereiding van de realisatie van het Windpark De Drentse Monden, 15 maart 2016. Navolgend haar dissertatie "Planschadevergoeding, het recht op schadevergoeding bij wijziging van het planologisch regime", hierna: UU.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

derhalve op dit moment nog niet mogelijk om een verzoek om een tegemoetkoming in de schade te baseren op art. 6.1 Wro. Dat betekent niet, dat er gedurende het besluitvormingsproces geen schade kan ontstaan voor derden. In een recent preadvies dat mede betrekking had op schaduw schade, merkten en daaromtrent het volgende op: "Echter, zoals algemeen wordt erkend, het bekend maken van beleidsvoornemens en/of het starten van besluitvormingsprocedures voor toekomstige ruimtelijke en infrastructurele ontwikkelingen kan wel degelijk schade veroorzaken. Deze schade wordt veroorzaakt door de onzekerheid omtrent de verwezenlijking van de toekomstige ontwikkelingen ten behoeve waarvan een strategisch plan is vastgesteld of een besluitvormingsprocedure is gestart. Deze toekomstige ontwikkelingen "hangen boven de markt" en de besluiten die noodzakelijk zijn om de voorgenomen ontwikkelingen te verwezenlijken "werpen hun schaduw al vooruit". Voor eigenaren is het onmogelijk om hun onroerende zaken te verkopen of zij zullen moeten verkopen tegen een lagere prijs. Voor bedrijven is het lastiger (zo niet onmogelijk) om de financiering rond te krijgen voor investeringen. Dat er schade ontstaat vanaf het moment dat een "concreet beleidsvoornemen" ter openbare kennis is gebracht, is overigens een algemeen uitgangspunt in het planschade- en nadeelcompensatierecht. Vanaf dat moment dient een redelijk handelend koper of investeerder immers rekening te houden met de kans dat de (planologische) situatie in de toekomst in nadelig opzicht zou kunnen veranderen en dat daar schade uit zou kunnen voortvloeien. Omwonenden of ondernemers verkeren soms lange tijd in onzekerheid omtrent de effecten die de nadelige planologische ontwikkeling voor hun individuele situatie zal hebben. Daardoor kan schade ontstaan, die los staat van de inhoud van de definitieve besluitvorming. Deze schaduw schade moet worden beschouwd als "actuele schade" en niet als toekomstige, dreigende schade. De schade wordt veroorzaakt door de omstandigheid dat kopers of investeerders afhaken dan wel een (fors) lagere koopprijs bedingen, omdat er gedurende het besluitvormingsproces onduidelijkheid bestaat over de effecten van de eventuele toekomstige nadelige ontwikkelingen en zij deze onduidelijkheid verdisconteren in hun beslissingen. In veel gevallen zal een gedupeerde met het indienen van een aanvraag kunnen wachten totdat het inpassingsplan onherroepelijk is geworden. Echter, in sommige gevallen biedt dit geen soelaas, bijvoorbeeld omdat de woning voor die tijd moet worden verkocht en de verkoper (noodgedwongen) akkoord heeft moeten gaan met een lagere verkoopprijs. In de jurisprudentie wordt als peildatum aangehouden de datum van inwerkingtreding van het schadeveroorzakende besluit (in casu het inpassingsplan). Wanneer gedupeerde op die datum geen eigenaar (meer) is kan er geen aanvraag worden ingediend. In het hiervoor reeds vermelde preadvies stellen Van den Broek en Tjepkema dat schaduw schade voor vergoeding in aanmerking zou moeten komen, wanneer aannemelijk kan worden gemaakt dat ernstige schade wordt geleden ten gevolge van een langdurige onzekerheid omtrent de verwezenlijking van door de overheid bekend gemaakte concrete beleidsvoornemens. Het wordt door velen als onredelijk beschouwd dat in die gevallen waarin sprake is van ernstige schaduw schade, ontstaan gedurende de langdurige besluitvormingsprocedures omtrent de verwezenlijking van grote ruimtelijke projecten, er in het geheel geen voorziening voor schadevergoeding wordt getroffen."¹⁵⁰ Bepleit wordt een voorziening voor schaduw schade op grond van art. 3:4 lid 2 Awb als volgt: "Hoewel het in deze fase van de besluitvorming nog niet mogelijk is om een planschadeclaim in te dienen, kan niet worden gezegd dat er voor het bevoegd gezag geen mogelijkheden zijn om een

¹⁵⁰ UU.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

voorziening te treffen voor schaduw schade. Op grond van de artikelen 3:2 en 3:4 Awb dient het bevoegd gezag bij de voorbereiding van een besluit aandacht te besteden aan de nadelige gevolgen voor de rechtstreeks bij het besluit betrokken belangen en dient het zich in te spannen om deze gevolgen zoveel mogelijk te beperken. In het hiervoor reeds vermelde preadvies stellen Van den Broek en Tjepkema dat een vergelijkbare inspanningsverplichting geldt ten aanzien van de belangen van die omwonenden die ten gevolge van de onzekerheid omtrent hun rechtspositie gedurende het besluitvormingsproces ernstige schade kunnen lijden. Dit standpunt vindt steun in een rapport van de Nationale Ombudsman uit 2013: "Reeds in 1996 heeft de Nationale ombudsman naar aanleiding van een klacht van het echtpaar in een rapport (96/612) geoordeeld dat de overheid zich moet inspannen om de nadelige gevolgen van de lange besluitvormingsprocedure voor individuele burgers tot een minimum te beperken. Dat betekent dat het niet in alle gevallen een oplossing is als burgers achteraf de schade vergoed krijgen die voortvloeit uit ruimtelijke ontwikkelingen in het algemeen belang die redelijkerwijs niet voor hun rekening behoren te blijven." Uit de overwegingen van het Nationale ombudsman kan worden afgeleid dat de overheid zich de belangen van omwonenden en ondernemers reeds ten tijde van de besluitvorming behoort aan te trekken en zich zou moeten inspannen om de nadelige gevolgen van een langdurige besluitvorming zoveel mogelijk te beperken. Het treffen van een voorziening voor schaduw schade is in dit licht geen uiting van coulance, maar een inspanningsverplichting die voortvloeit uit art. 3:2 en art. 3:4 lid 2 Awb. De Vries verwoordt deze visie als volgt: "Naar mijn mening is de gemeente in een dergelijke situatie gehouden deze grondeigenaren nadeelcompensatie te bieden omdat het absoluut onredelijk is hen gedurende zo lange tijd te laten zweven en te laten zitten met (nagenoeg) onverkoopbare grond met opstallen. Het weigeren van dergelijke nadeelcompensatie zou mijns inziens dan ook als een onrechtmatige daad als bedoeld in art. 6:162 BW moeten worden beschouwd. Ik begrijp dat de besluitvorming over grote en ingrijpende projecten vaak veel tijd vergt en dat voor de uitvoering van dergelijke projecten vaak een langere planperiode dan 10 jaar nodig is. Maar het gaat niet aan de financiële consequenties hiervan op de grondeigenaren af te wentelen". Het niet voldoen aan de inspanningsverplichting kan onder omstandigheden leiden tot het oordeel dat geen sprake is van een zorgvuldige besluitvormingsprocedure of evenwichtige belangenafweging. Opgemerkt wordt, dat art. 6:1 Wro uitdrukkelijk ruimte biedt voor het treffen van dergelijke voorzieningen. De toekenning van een schadevergoeding in geld is immers slechts aan de orde wanneer een vergoeding niet "anderszins is verzekerd", bijvoorbeeld door het bieden van compensatie in natura. In de praktijk zijn voorbeelden bekend van overheden die zich – ook in het kader van de realisering van een windpark - de financiële belangen van omwonenden aantrekken en voorzieningen treffen. Dat kan bijvoorbeeld in de vorm van een tijdelijke garantieregeling voor woningen. Het komt ook voor dat de initiatiefnemer van een project zelf een regeling treft met gedupeerden. Uit de jurisprudentie blijkt dat vergoedingen die van derden (zoals de initiatiefnemer) zijn ontvangen, kunnen worden betrokken bij beoordeling of de schade voldoende "anderszins is verzekerd". Het ontvangen (of weigeren) van compensatie in natura kan overigens geen beletsel vormen voor het indienen van een aanvraag om schadevergoeding op grond van art. 6.1 Wro. Wanneer gedupeerde op een later tijdstip meent dat de ontvangen compensatie onvoldoende is om de schade te vergoeden, kan hij alsnog een aanvraag indienen. Deze aanvraag moet dan vanzelfsprekend wel binnen de termijn van art. 6.1 lid 4

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Wro worden ingediend. In de planschadeprocedure wordt dan onderzocht, of en zo ja in hoeverre, de schade voldoende "anderszins is verzekerd" door de compensatie in natura."¹⁵¹

11.12 Daarom luidt de conclusie: "Wanneer door het bevoegd gezag geen onderzoek is verricht naar of anderszins aandacht is besteed aan de mogelijk ernstige nadelige financiële gevolgen voor derdebelanghebbenden van de definitieve besluiten dan wel de mogelijk langdurige besluitvorming ten behoeve van de realisering van het windpark De Drentse Monden en Oostermoer, kan worden gesteld dat er sprake is van een schending van het vereiste van een zorgvuldige besluitvorming en/of een evenredige belangenafweging als bedoeld in de artikelen 3:2 en 3:4 lid 2 Awb. In dat geval mag het besluit niet worden genomen, zonder nader onderzoek naar de noodzaak voor het treffen van een voorziening ter compensatie van schaduwshade. Verzoeken om schadevergoeding kunnen dan niet zonder meer worden doorgeschoven naar de planschadeprocedure van afdeling 6.1 Wro."¹⁵² Deze conclusie ziet op windpark DDM-OM, maar is mede van toepassing op windpark N33.

11.13 Het inpassingsplan stelt geen exploitatieovereenkomst vast te stellen, in het kostenverhaal wordt voorzien middels een anterieure overeenkomst, waarin onder andere voorzien wordt in de planschade. Het is nodig de anterieure overeenkomst te publiceren, ter inzage te leggen zodat reclamanten kunnen staven of initiatiefnemers voldoende financiële middelen hebben om aan de verplichting tot schadevergoeding te voldoen. Partijen onthouden reclamanten de inhoud en totstandkoming van dergelijke overeenkomsten, door waar passende openbaarheid ter evidente transparantie is geboden. Recente nieuwsberichten laten zien dat initiatiefnemers (misschien doelbewust) failliet gaan en omwonenden daardoor nooit gecompenseerd gaan worden. Bovendien, deze anterieure overeenkomst ondervangt niet de bovenwettelijke nadeelcompensatie c.q. planschade zoals hierboven bepleit. Gezien de waarschijnlijkheid van deze rechtsontwikkeling is voor reclamanten dan ook onduidelijk of dergelijke kostenverhalen ondervangen zijn.

WOZ

11.14 Reclamanten citeren het volgende: "Het is vaste jurisprudentie dat een lagere WOZ waarde op zichzelf geen indicatie is voor een planologische verslechtering. De WOZ waarde wordt immers vastgesteld op grond van de feitelijke situatie, er wordt geen rekening gehouden met hetgeen planologisch maximaal mogelijk is. Echter, wanneer sprake is van een planologische verslechtering, kan vervolgens de WOZ waarde van een woning wel van belang zijn voor de bepaling van de omvang van de te vergoeden schade."¹⁵³

11.15 Het inpassingsplan is in strijd met artikelen 3:2 en 3:4 Awb nu het niet voorziet in en nalaat vooraf te verdisconteren de nadelige gevolgen voor waarde van onroerende zaken door de komst van de windturbines. Reclamanten hechten hierbij belang aan overwegingen van relevant preadviseur zoals

¹⁵¹ UU.
¹⁵² UU.
¹⁵³ UU.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

hierboven geciteerd. Alhoewel er geen rechtstreekse relatie bestaat tussen een WOZ waardedaling en een tegemoetkoming in planschade kan de WOZ van belang zijn voor de beoordeling van de uiteindelijke tegemoetkoming van de te verwachten schade als is bevestigd door de AbRS. Er ontbreekt een beschrijving van de waarde van onroerende zaken. Voorts is in het inpassingsplan verwezen naar de regeling voor vergoeding in planschade.¹⁵⁴ Een aanvraag voor een tegemoetkoming kan worden ingediend maar een nadere beschrijving of uitleg toegespitst op het windpark N33 ontbreekt. Wanneer door het bevoegd gezag geen onderzoek is verricht naar of anderszins aandacht is besteed aan de mogelijke ernstige nadelige financiële gevolgen voor derde-belanghebbenden van de definitieve besluiten of de mogelijk langdurige besluitvorming kan er worden gesteld dat er sprake is van een schending van een zorgvuldige besluitvorming en/of een evenredige belangenafweging als bedoeld in artikel 3:2 en 3:4 Awb en in dat geval mag het besluit niet worden genomen.¹⁵⁵

11.16 Op grond van artikel 17 lid 2 Wet WOZ wordt de waarde van de woning bepaald op de waarde die aan de woning moet worden toegekend, wanneer de volle en onbezwaarde eigendom daarvan zou kunnen worden overgedragen en de verkrijger de zaak in de staat waarin die zich bevindt, onmiddellijk en in volle omvang in gebruik zou nemen. De waarde is de prijs die door de meest biedende koper besteed zou worden bij de aanbidding in verkoop op de voor de zaak meest geschikte wijze na de beste voorbereiding.¹⁵⁶ Bij de vaststelling van de waarde van onroerende zaken op een peildatum moeten alle omstandigheden in aanmerking worden genomen die van invloed kunnen zijn op de waarde. Daartoe behoort ook de dreiging van de mogelijke realisering van een windpark. Ingevolge constante rechtspraak staat vast dat onroerende zaken in waarde dalen door de mogelijke realisering van een windpark.¹⁵⁷ Daarvan gaat een waardedrukkend effect uit. De komst van windturbines maakt een woning minder aantrekkelijk. De waarde van onroerende zaken daalt wanneer het uitzicht wordt verpest door monsterlijke monumenten in het landschap rondom het windpark N33 die weids en grenzeloos is. Windturbines zijn met hun draaiende wieken een nadrukkelijk bepalend beeld in dit landschap. De horizon wordt in de gebieden rondom de N33 door een paar prachtige torenspitsen gebroken, maar door realisering van mega windturbines wordt de horizon ernstig verstoord. Terwijl de kracht van het gebied rondom de N33 is zoals Groningen moet zijn weids en grenzeloos waarom reclamanten er wonen en nieuwe inwoners er willen te wonen. Door het realiseren van windturbines komen er geen nieuwe inwoners in de gebieden en vertrekken de huidige bewoners. Wat blijft zijn huizen die flink in waarde dalen en onverkoopbaar zijn. De dorpen zullen leeg lopen en de krimp in de gebieden zal hiermee niet worden tegengegaan, in besef dat gebieden in krimp verkerend, extra en dubbel nadeel wordt toegebracht door windpark.

¹⁵⁴ Ontwerp-inpassingsplan, p. 96.

¹⁵⁵ UU.; Rapport Nationale ombudsman, 25 oktober 2016
<https://www.nationaleombudsman.nl/system/files/rapport/rapport-2016-096.pdf>

¹⁵⁶ Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 5 april 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:2676 en Kamerstukken II 1993/94, 22 885, nr. 36, blz. 44.

¹⁵⁷ Onder andere: Gerechtshof Arnhem 24 november 2009, ECLI:NL:GHARN:2009:BK6118; Rechtbank Leeuwarden 18 januari 2006, ECLI:NL:RBLEE:2006:AV0072; Rechtbank Haarlem 10 oktober 2006, ECLI:NL:RBHAA:2006:AY9808; Gerechtshof Leeuwarden 17 augustus 2007, ECLI:NL:GHLEE:2007:BB2096 en Rechtbank Zwolle-Lelystad 26 oktober 2007, ECLI:NL:RBZLY:2006:AZ1572.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

11.17 Reclamanten verwijzen naar een recent krantenartikel waarin wordt bevestigd door makelaars dat potentiële kopers afhaken in verband met realisering van een windpark. Er staat veel te koop en mensen kijken liever eerst elders. Daarmee is erkend en staat vast dat realisering van windturbines wel degelijk invloed hebben op de waarde van een woning en zelfs voordat een windturbine(park) daadwerkelijk staat.¹⁵⁸

11.18 Bij het bepalen van de WOZ waarde wordt ook gebuikt gemaakt van verkoopcijfers van objecten die zo dicht mogelijk in de buurt liggen van het object waarvan de WOZ waarde moet worden bepaald. Reclamanten betwisten hier (het plangebied) zorgvuldige objecten die ten grondslag kunnen liggen bij het bepalen van de WOZ waarde. Er vinden nagenoeg geen transacties plaats zodat onmogelijk vergelijkbare objecten aan elke woning ten grondslag kunnen liggen. Derhalve eisen reclamanten een nader onderzoek naar de waardedaling van woningen.

11.19 Verder wijzen reclamanten op het experimentele karakter en de onzekerheid van een windpark op de waarde van woningen. Op dit moment is geen onderzoek of een rapport, enzovoorts, bekend en niet met zekerheid kan vast komen te staan wat het effect is van het windpark op de waarde van woningen. Tot op heden is dit niet te bepalen wat het effect van windturbines is op woningprijzen. Reclamanten eisen dan ook een nader, onafhankelijk en gedegen onderzoek naar de effecten op de waarde van woningen als gevolg van een windpark. Ook makelaars in Noord-Nederland wijzen op het experimentele karakter van een windpark op de woningmarkt en de onzekerheid die het met zich meebrengt met alle gevolgen van dien. Derhalve eisen reclamanten met behulp van een objectieve, onafhankelijke deskundige analyse dat inzichtelijk moet worden gemaakt wat de effecten zowel in abstracto als via feitelijke transacties, zijn van een windpark op de waarde van woningen. Nu niet met zekerheid kan worden uitgesloten dat er geen effecten zijn op de waarde van woningen dient het bestreden besluit te worden heroverwogen.

11.20 Reclamanten verwijzen voorts ter onderbouwing van hun standpunt naar het onderzoeksrapport Tinbergen. Op basis van dit onderzoek staat vast dat - bij ondergrens - huizen in waarde dalen, gemiddeld met 3500 tot 5600 euro, binnen een straal van twee kilometer. Afhankelijk van de precieze afstand is een huis gemiddeld 1,4 tot 2,3 procent goedkoper dan vergelijkbare woningen zonder een windturbine in de buurt. Voorts stellen onderzoekers vast dat zelfs twee tot drie jaar vóór de bouw van de windturbines al negatieve effecten waarneembaar zijn op de prijs. En hoe groter de windturbine, hoe groter de daling. Wanneer het gaat om een turbine waarvan de wieken negentig meter of langer zijn, dit is hier het geval, dalen de prijzen dubbel zo groot.¹⁵⁹ In ieder geval staat vast op basis van dit onderzoek dat windturbines binnen een straal van twee kilometer tot een woning leiden tot een waardedaling. Echter uit de jurisprudentie volgt ook dat woningen op meer dan twee kilometer afstand tot windturbines kunnen dalen in waarde. Reclamanten verwijzen als voorbeeld naar een uitspraak waar ongeveer 34 windturbines op een afstand van 2 tot 2,5 kilometer tot een woning werden gerealiseerd. Ten gevolge van

¹⁵⁸ Trouw, Huizenverkoop stort in door Drents windmolenplan, 1 juli 2016.

¹⁵⁹ Rapport Renewable Energy and Negative Externalities: The Effect of Wind Turbines on House Prices, auteurs: M. I. Droës en H.R.A. Koster, Tinbergen Institute, 2014.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

de realisering van de windturbines is de WOZ waarde dertig procent gedaald.¹⁶⁰ Verder verwijzen reclamanten ter onderbouwing van dit - aantoonbaar - standpunt naar een onderzoek verricht door Heintzelman & Tuttle. Uit dit onderzoek volgt dat er aanwijzingen bestaan van een waardedrukkend effect van windturbines. Dit effect wordt geschat op tien tot vijftien procent. In vergelijking met andere effecten is dit behoorlijk hoog.¹⁶¹

11.21 De WOZ waarde wordt over het algemeen onderbouwd met nabijgelegen referentiewoningen die recent zijn verkocht. Reclamanten achten dit onaannemelijk nu dergelijke referentiewoningen ontbreken. Immers er worden geen of zeer weinig woningen verkocht en in ieder geval onvoldoende om op basis hiervan een gedegen en behoorlijke WOZ waarde vast te kunnen stellen. Reclamanten verwijzen ter onderbouwing van dit ingenomen standpunt naar een of meer makelaar(s) in Noord-Nederland. Zo kan worden bevestigd door deskundigen derden dat de verkoop op plaatsen waar veel windturbines komen zo goed als stil ligt. Voorts wijzen reclamanten op een recente uitspraak. De bewijslast dat de mogelijke komst van een windmolenpark geen waardedruk in het concrete geval genereert, dan wel dat deze waardedruk voldoende in de beschikte waarde is verdisconteerd, rust op de heffingsambtenaar.¹⁶²

11.22 Ingevolge constante rechtspraak bepalen de objectieve factoren de waarde van onroerende zaken. Door de rechtspraak staat vast dat de waarde van onroerende zaken in de buurt van windturbines ten minste vijf tot maximaal vijftig procent dalen door objectieve factoren als geluidshinder, slagschaduw, afstand en uitzichtschade.¹⁶³ Uit eerder genoemde rechtspraak volgt ondanks dat aan alle wettelijke regels en normen voldaan wordt, er sprake kan zijn van de daling van de waarde van een onroerende zaak. Reclamanten achten het MER onvolkomen in dit opzicht door dit verder niet te noemen en zonder meer aan te nemen dat de effecten aanvaardbaar zijn en de mogelijke gevolgen daarvan niet worden genoemd.

11.23 Onderstaande foto's geven een impressie van de realisering van windturbines in de gebieden rondom het windpark N33.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Bijvoorbeeld Gerechtshof Leeuwarden 18 juli 2003, ECLI:NL:GHLEE:2003:AI0841.

¹⁶¹ J. Scheele-Goedhart, Windturbines en woningwanden, inventarisatie internationale literatuur, Agentschap NL, rapportnummer 22910, november 2012, p. 7.

¹⁶² Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 25 oktober 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:8540

¹⁶³ Zie uitspraken genoemd onder noot 4.

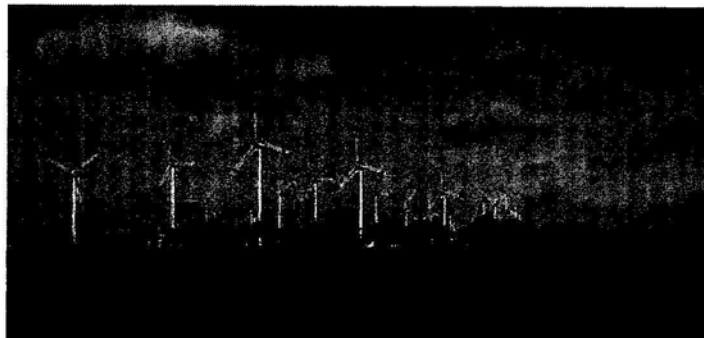
¹⁶⁴ <http://tegenwindn33.nl/gebied.html>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Duurkenakker, Menterwolde (Fotovisualisatie met windturbines van ongeveer 196 meter hoog)

Goudenregenstraat, Wildervank (Fotovisualisatie in de richting van N33)

11.24 De woningen worden omringd door windturbines en uitgesloten is dat de windturbines niet beeldbepalend zijn voor de omgeving. Reclamanten verwijzen hier naar bijlage 7 van het MER rapportage zichtbaarheidsanalyse waardoor geconcludeerd kan worden en zonder meer vast staat dat de windturbines zichtbaar zijn vanuit de woonkernen: '[...] Door de grote openheid van het landschap zijn de windturbines duidelijk zichtbaar vanaf de agrarische velden in de omgeving. Door gelimiteerde hoogteverschillen wordt de zichtbaarheid voornamelijk beperkt door bomenrijen en aanwezige bebouwing. Vanuit de woonkernen is de ligging van de straten van groot belang voor de zichtbaarheid van de windturbines. Bij straten die in gelijke richting liggen als de kijkrichting ten opzichte van de windturbines is zicht op de wieken van de windturbines mogelijk. Door dit effect is de zichtbaarheid van varianten die zich in alle drie de deelgebieden (noord, midden en zuid) bevinden hoger dan de varianten waarbij turbines worden geplaatst in twee of één van de drie deelgebieden. Verder is er een klein verschil aanwezig in zichtbaarheid tussen de hoge en lagere windturbinetypes.'¹⁶⁵

11.25 Reclamanten verwijzen voorts naar het inpassingsplan waarin wordt erkend zodat hiermee vaststaat dat van de turbines effecten te verwachten zijn op de woningen: 'Beoordeeld is of de locatie qua omgevingsaspecten potentiële hinder kan opleveren voor omwonenden. Hieronder vallen de effecten van

¹⁶⁵ Bijlage 7 MER, p. 12.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

geluid en slagschaduw. Er is gekeken naar het aantal woningen binnen het gebied van 450 tot 1500 meter rond de locaties waarbinnen voldaan wordt aan de normen voor slagschaduw en geluid, maar waar nog wel effecten te verwachten zijn.¹⁶⁶ Uit de effectvergelijking volgt dat belangrijkste effecten te verwachten zijn voor geluid, slagschaduw, externe veiligheid en landschap.¹⁶⁷ Bovendien is erkend en vaststaat dat waartoe reclamanten verwijzen naar het inpassingsplan: '[...] Desalniettemin kan gesteld worden dat de windturbines door de omvang en de openheid van de Veenkoloniën aanwezig zullen zijn in het landschap.'¹⁶⁸ Reclamanten achten hierom vastgesteld dat het bestreden besluit bevestigt de hinderlijke effecten van de windturbines voor omwonenden en de windturbines beeldbepalend zijn in het landschap. De objectieve factoren (uitzichtschaade, slagschaduw, geluidshinder en afstand) worden erkend en bevestigd door het MER en inpassingsplan.

11.26 De effecten van de nieuwe ruimtelijke ontwikkeling kunnen niet exact worden gegeven doordat één type windturbine nog niet gegeven is en exacte locaties waar de turbines worden gerealiseerd ontbreken. Dit leidt tot langdurige onzekerheid onder reclamanten en potentiële kopers die een investering in een woning uitstellen omdat te onduidelijk is wat de plannen exact zijn. Met als gevolg dat de woningen in de gebieden langer te koop staan, de woningen minder opbrengen en potentiële kopers zich terugtrekken. Reclamanten verwijzen verder naar genoemd preadviseur: 'De schade wordt veroorzaakt door de omstandigheid dat kopers of investeerders afhaken dan wel een lagere koopprijs bedingen, omdat er gedurende het besluitvormingsproces onduidelijkheid bestaat over de effecten van de eventuele toekomstige nadelige ontwikkelingen en zij deze onduidelijkheid verdisconteren in hun beslissingen.'¹⁶⁹

11.27 Verder zijn reclamanten van mening dat de uitgangspunten van het provinciaal beleid niet worden verwezenlijkt. De uitgangspunten in het provinciaal omgevingsplan kunnen niet worden verwezenlijkt omdat de windturbines niet worden gerealiseerd op of nabij bedrijventerreinen, maar nabij woningen waarvan de dichtstbijzijnde op slechts 500 meter.¹⁷⁰ Dit geldt ook voor de Omgevingsvisie 2016 waar gesteld wordt dat bij het realiseren van windturbines een aantal inrichtingsprincipes van belang zijn waaronder het aansluiten bij het landschap.¹⁷¹ Reclamanten menen dat de windturbines niet bij het landschap die bestaat rondom het windpark N33 aansluiten.

11.28 Uit de rapporten van de Waarderingskamer blijken de WOZ waarden van de onroerende zaken in de betreffende gemeenten van het jaar 2015 ten opzichte van het jaar 2014 zijn gedaald. In de gemeente Oldambt is de WOZ waarde van de onroerende zaken gemiddeld 1,1 procent gedaald. In de gemeente Menterwolde is de WOZ waarde van de onroerende zaken gemiddeld 0,9 gedaald en in de gemeente Veendam is de WOZ waarde gelijk gebleven.¹⁷² Dit kan worden bevestigd door opgevraagde

¹⁶⁶ Inpassingsplan, p. 32.

¹⁶⁷ Inpassingsplan, p. 37.

¹⁶⁸ Inpassingsplan, p. 73.

¹⁶⁹ UU.

¹⁷⁰ Inpassingsplan, p. 32 e.v.

¹⁷¹ Inpassingsplan, p. 32 e.v.

¹⁷² https://www.waarderingskamer.nl/nc/allebeoordelingen/gemeentepagina/?tx_wakapublicportal_municipality%5Bmunicipality%5D=452&cHash=d9a3c3097c1d983cb1bb873a4bd5a515; <https://www.waarderingskamer.nl/nc/alle->

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

taxatieverslagen van reclamanten. Genoemde percentages zijn te laag in vergelijking met en afgezet tegen de huidige vaste rechtspraak. Afhankelijk van de afstand tot een windturbine en de hinder die een windturbine veroorzaakt, dalen de WOZ waarden van onroerende zaken ten minste 12,5 procent bij een afstand van 700 meter van een windturbine tot een onroerende zaak, tot aanzienlijk meer ingevolge rechtspraak met zeker schade van 30 procent. Reclamanten hechten hierbij eraan dat de zaken die tot nu in rechte zijn getoetst, uitsluitend lage windturbines betreffen en slechts in solitaire opstelling of hooguit beperkt dat willen zeggen in rijen van drie tot vijf turbines.

11.29 In genoemde rechtspraak gaat het om windturbineparkjes of zelfs plaatsing van maar één windturbine. In ieder geval betreffen het geen grootschalige windparken zoals hier de kolossale kracht van de initiatiefnemers in een stille, donkere en groene landelijke omgeving realiseren waardoor 35 windturbines worden gerealiseerd met een maximale tiphoogte van 200 meter en de dichtstbijzijnde windturbine op slechts 500 (of minder) meter van een onroerende zaak. Reclamanten achter hierom het bestreden besluit onzorgvuldig naar totstandkoming en ook naar inhoud onvolkomen. Dit mede gelet op het ontbreken van informatie inzake deze buitengewone financiële waardevermindering van vastgoed in de N3, daar nu door Nationale ombudsman bij het SER geconstateerd.

11.30 Voorts gaat het hier om een krimpgebied én een aardbevingsgebied. Reclamanten betwisten en ontkennen dat het MER hier zorgvuldig en volledig is, nu het MER geen enkel woord hieraan wijdt. Het plaatsen van windturbines komt bovenop deze problemen. Woningen die al slecht verkoopbaar waren worden nu onverkoopbaar door de realisering van een mega windpark. Inwoners van het gebied trekken weg en er komen geen inwoners voor terug. Dit leidt tot een dreigende achterstand, een immens probleem. Bovendien leiden leegstaande woningen tot een enorme verloedering van de omgeving. Uit berichtgeving blijkt dat de provincie twee miljoen euro wil investeren in een transitiefonds om panden die voor verloedering van de omgeving zorgen met vereende krachten worden aangepakt of gesloopt. De provincie geeft aan, doen we niks, dan kost ons dat als samenleving in 2030 ruim 1 miljard euro.¹⁷³ Kortom een niet te veronachtzamen maatschappelijk gevolg met enorme kapitaalvernietiging.

11.31 De gemeenten Menterwolde, Veendam en Oldambt zijn erkende aardbevingsgebieden. Op grond van recente rechtspraak staat vast dat aardbevingen de WOZ waarde van woningen beïnvloeden. De rechtbank Noord-Nederland heeft dit op 2 juli 2015 geoordeeld in een drietal uitspraken. De woningeigenaren uit de gemeente Eemsmond hadden een zaak aangespannen. Deze gemeente ligt midden in het gebied waar door de NAM gas wordt gewonnen. De rechtbank heeft geoordeeld dat de gemeente bij de vaststelling van de WOZ waarde van de onroerende zaken rekening moet hebben met de waardedrukkende factoren die aan aardbevingen verbonden zijn. Vanwege het slechte imago-effect en de onzekerheid over de vergoeding van de kosten van het aardbevingsbestendig maken van de woningen stelt de rechtbank de totale waardedruk vast op tien procent. Bovendien stelt de rechtbank een

---

beoordelingen/gemeentepagina/?tx_wakapublicportal_municipality%5Bmunicipality%5D=231&cHash=411188050adc079a799a400deeb9f393 en https://www.waarderingskamer.nl/nc/alle-beoordelingen/gemeentepagina/?tx_wakapublicportal_municipality%5Bmunicipality%5D=196&cHash=740a00573e97b86e5c3a9a4300ab4cfd.

¹⁷³ J. van der Veer, 'Dreigende verkrotting 'een immens probleem', DvhN, 16 maart 2016.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

vaste waarde-af trek vast van 2500 euro voor rompslomp schade. Dit is de schade in verband met de extra kosten, moeite en overlast waar de eigenaren van de woningen mee te maken krijgen. Aldus stellen reclamanten vast en kan niet worden ontkend dat WOZ waarden van onroerende zaken dalen als gevolg van aardbevingen. Deze waardedaling komt bovenop de WOZ waardedaling van onroerende zaken als gevolg van de realisering van windparken. Reclamanten achter het MER onvolledig en onzorgvuldig door hieraan voorbij te gaan. Deze drietal genoemde problemen bij elkaar opgeteld, leidt tot gevolgen die desastreus zijn voor onroerende zaken in en rondom het windpark N33.¹⁷⁴

11.32 Gemeenten moeten over een jaar bepaalde inkomsten hebben om hun begroting sluitend te krijgen. Dit doen gemeenten door bepaalde procenten onroerende zaak belasting, hierna: OZB, en rioolbelasting over de WOZ waarde te heffen. Dalen WOZ waarden in gemeenten, dan zullen de gemeenten de percentages van de OZB en rioolbelasting moeten verhogen om een bepaald inkomen te houden en hun begroting sluitend krijgen. Reclamanten stellen vast dat zij nu de dupe worden en meer moeten betalen aan belastingen dan redelijk is. De initiatiefnemers blijven buiten schot. Reclamanten achter het MER onvolkomen in dit opzicht door dit niet te noemen.

11.33 Voorts stellen reclamanten dat van een zorgvuldige dialoog geen sprake is. Aan een zorgvuldige dialoog wordt in ieder geval voldaan als een ontmoeting in persoon tussen omwonenden of andere eigenaren van percelen in de omgeving van de projectlocatie is georganiseerd, waarbij deze personen vooraf worden uitgenodigd, informatie krijgen over het project en de gelegenheid krijgen hierop te reageren. Ook op andere wijze kan voldaan worden aan een zorgvuldige dialoog. Reclamanten stellen zich op het standpunt dat in dit geval geen sprake is geweest van een zorgvuldige dialoog. Dit komt het woongenot van reclamanten absoluut niet ten goede.¹⁷⁵

Onvoorziene, overige kosten

11.34 Met betrekking tot onvoorziene kosten wijzen reclamanten op een recent ongeluk in Duitsland bij de constructie van een windturbine. Hierbij is de turbine rotor tijdens het hijsen uit zijn strop gevallen. In de media wordt bericht van een geheel nieuwe turbine.¹⁷⁶ Reclamanten menen dat een ongeluk in een klein hoekje zit, d.w.z. door een kleine fout van constructie medewerkers zou bij de realisatie van onderhavig windpark hetzelfde kunnen gebeuren. Ervan uitgaande dat een windturbine van de schaal als geplaatst in onderhavig windpark een meer dan aanzienlijke, buitensporige, forse kostprijs van 3 of meer miljoen euro heeft, ontkennen en betwisten reclamanten dat dergelijke onvoorziene kosten mee zijn genomen in de kostenprognose, die hen in volledige en finale begroting nog onbekend is.

11.35 Turbines hebben het hele jaar onderhoud nodig, met name aan bewegende delen. Reclamanten verwachten dat de kosten in dit gebied hoog op kunnen lopen, zoals kosten ten behoeve van de in het

¹⁷⁴ Rechtbank Noord-Nederland, 2 juli 2015, ECLI:NL:RBNNE:2015:3117; Rechtbank Noord-Nederland, 2 juli 2015, ECLI:NL:RBNNE:2015:3118 en Rechtbank Noord-Nederland, 2 juli 2015, ECLI:NL:RBNNE:2015:3119.

¹⁷⁵ Rechtbank Oost-Brabant, 20 april 2016, ECLI:NL:RBOBR:2016:1903.

¹⁷⁶ <http://stopthesethings.com/2016/03/18/germany-60-tonne-wind-turbine-rotor-crashes-to-earth/>

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

gebied veelvoudig voorkomende zandstuifwinden, hoewel hiertoe niet beperkt. Verzekeringen zijn nodig voor herstelkosten, aansprakelijkheid en productieverlies bij schade. Voorts is het onduidelijk of de initiatiefnemers de kosten voor onderhoud en verzekeringen objectief berekend hebben, of deze (na) calculatie juist c.q. volledig zijn.

11.36 Ook de kosten voor netinpassing respectievelijk vastrechtkosten en metingkosten om de gegenereerde stroom in te voeren op het stroomnet, zijn voor reclamanten onduidelijk, onvolledig, onjuist of helemaal niet meegenomen in de kostenprognose.

Sloopkosten

11.37 De SDE+ regeling gaat naar de aard van deze turbines uit van de maximale turbineleeftijd van 12-15 jaar. Inpassingsplan en MER bevatten een duur van 15 jaar, maar de vergunningen al van ruim 20 jaar. Vooralsnog is geen verwijdering- en sloop of vervangingsplicht opgenomen in het bestreden besluit. Waar het sloopkosten betreft bestaat er geen zekerheid over dat de turbine-eigenaren en/of de betreffende rechtspersoon op het einde van de levensduur van de turbine, niet alleen uit faillissementsrisico of andere liquiditeitsproblemen in staat zijn om de sloopkosten te voldoen, waarvoor ter zekerheid van de sloop jegens reclamanten een derdengeldenfonds moet worden opgebouwd gedurende de levensduur van de turbine(s). Hiertoe noodzaakt de helaas opgedane ervaring in Duitsland, waar de initiatiefnemers van windenergie zich bewust failliet hebben laten verklaren, zodat garanties (zoals sloop, schadevergoeding, planschade, nadeelcompensatie etc.) niet gestand konden worden gedaan.

Verwachte energieopbrengsten

11.38 Met betrekking tot de baten betwisten reclamanten dat de verwachte energieopbrengsten zoals het MER aankondigt maar niet inzichtelijk maakt¹⁷⁷, representatief zijn voor de daadwerkelijk redelijkerwijs te verwachten baten. Onduidelijk is waar de financieel economische onderbouwing van het park op gebaseerd is en of dit correct gebeurd is. Bij gebrek aan wetenschap daaromtrent ontkennen en betwisten reclamanten dat voldoende, correct rekening is gehouden met flankerende windsnelheden, de hoeveelheid wind, het wake-effect en mitigerende omstandigheden. De hoeveelheid daadwerkelijk geproduceerde energie is onduidelijk, en waarschijnlijk onzorgvuldig en onjuist berekend, dus kan niet ten grondslag liggen aan de financieel economische uitvoerbaarheid van dit ruimtelijk plan.

11.39 Voor reclamanten is onduidelijk hoe de financiële uitvoerbaarheid en haalbaarheid van het windpark gegarandeerd kan worden wanneer de energieopbrengsten onduidelijk zijn, aangezien de vermogens en typen van de afzonderlijke turbines niet bekend zijn. De uiteindelijke energieopbrengst is sterk afhankelijk van het vermogen van de windturbine. In het inpassingsplan is gewezen op mogelijke

¹⁷⁷ MER, p. 237.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

plaatsing van turbines in twee klassen: 3-5 MW en 5-8 MW.¹⁷⁸ De varianten 3-5 MW schijnen efficiënter te zijn per opgestelde megawatt omdat ze beter aansluiten bij het heersende windklimaat.¹⁷⁹ Dit is niet nader onderbouwd. Onduidelijk is waarom er voor windturbines met een lager vermogen is gekozen, als gevolg waarvan een groter aantal windturbines nodig is om aan de 120 MW te voldoen. Bovendien, reclamanten hebben vernomen van betreffende initiatiefnemers, onder wie RWE, dat het windpark met windturbines van 3 MW niet rendabel kan zijn. Niet uitgesloten is dat het huidige plan ziet op deze kleinste vermogenscategorie, daarmee is de financieel economische haalbaarheid van het windpark niet voldoende onderbouwd en gegarandeerd. Bovendien zou het gebied voor een groot deel gespaard kunnen worden wanneer er een turbine met meer vermogen geplaatst wordt.

11.40 Voor reclamanten is het onduidelijk of er sprake is van een windmeting, hoe deze windmeting heeft plaatsgevonden, en met welk windaanbod uiteindelijk rekening is gehouden bij het bepalen van de energieopbrengst. In het MER is een gemiddelde windsnelheid op 123 en 135 meter hoogte van circa 7.5 en 7.8 meter per seconde als uitgangspunt genomen. Dit is gebaseerd op gegevens van het KNMI. Volgens het MER zijn de opbrengstgegevens een betrouwbare indicatie, echter spreekt het zichzelf tegen door te stellen dat de opbrengst uiteindelijk afhankelijk is van het daadwerkelijke windaanbod.¹⁸⁰ Reclamanten stellen dat er grove onzekerheden zijn in het werkelijke windaanbod en de productieberekening. Een gedegen opbrengstberekening is eigenlijk niet mogelijk zonder een nauwkeurige windmeting op locatie. Onduidelijk is of de berekeningen van het KNMI rekening houden met ontkoppeling van luchtlagen. Het MER schiet ernstig tekort. In de regio is het algemeen bekend dat het een wind luv gebied is, niet onverwacht is dan ook dat dergelijke resultaten van een windmeting tegenvielen en hierom niet in openbaarheid zijn gebracht. Het windaanbod de afgelopen vijf jaar is aanzienlijk gedaald en deze negatieve trend ligt in de lijn der verwachtingen. Reclamanten verzoeken de minister hierover volledige duidelijkheid te geven, door de onderzoeksresultaten integraal openbaar te maken.

11.41 Windsnelheden achter een turbine nemen af waardoor er een negatief effect optreedt op de productie van nabijgelegen windturbines binnen de invloedssfeer van de voorste turbine. Reclamanten menen dat dit wake-effect niet of onzorgvuldig is onderzocht. Het MER stelt enkel dat opgetreden effecten zijn meegenomen op de jaarlijkse elektriciteitsproductie.¹⁸¹ Onduidelijk is wat hiervan de uitkomsten van de effecten waren en of, zo ja, in hoeverre dit zorgvuldig is onderzocht. Rekening moet worden gehouden met sterk afnemende rendabiliteit omdat de windturbines in elkaars schaduw staan, waardoor het windaanbod op die plaatsen afneemt en daarmee dus de productie voor groene stroom. Een onderzoek door het gerenommeerde Max Planck Institute for Biogeochemistry toont ook aan dat bij grootschalige windparken dit effect daadwerkelijk zwaarwegend aanwezig is.¹⁸² Bovendien, in Denemarken zijn ca. 20 jaar geleden een tweetal grote windparken (Nysted en Horns Rev) gerealiseerd

¹⁷⁸ Inpassingsplan, p. 33.

¹⁷⁹ MER, H VI.

¹⁸⁰ MER, p. 237.

¹⁸¹ MER, bijlage 15, p. 1.

¹⁸² Max Planck Institute for Biogeochemistry, 'Two methods for estimating limits to large-scale wind power generation', mei 2014, <http://www.pnas.org/content/112/36/11169.full.pdf>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

waarbij iedere individuele molen van het begin af voorzien is van continue metingen van Windrichting en snelheid, temperatuur, toerental, opgewekt vermogen etc etc. Deze data zijn gelogd en de database die zo ontstaan is wordt veel gebruikt door wetenschappers die zich bezighouden met windenergie. Daar waar in de tweede rij in Denemarken tot 15 % vermogen minder geproduceerd wordt (echte data) wordt in deze MER een verlies van 5 tot 7% berekend en zijn de berekende verliezen in de volgende rijen nog kleiner. Kortom in deze MER wordt een overschatting van het uiteindelijke vermogen gemaakt van zeker 30%. Ook hebben Barthelmie e.a. hiervoor gewaarschuwd in hun studie uit 2010 "Quantifying the Impact of Wind Turbine Wakes on Power Output of Off-shore Wind Farms". Deze studie is indertijd uitgevoerd met dit enorme empirische (echte) datapakket van deze twee Deense windparken op de Noordzee. Met deze data zijn 3 rekenmodellen gevoed waarna deze conclusie getrokken werd. Het door EZ consistent eenzijdig ingezet Energieonderzoek Centrum Nederland (ECN) distantieert zich van deze conclusies, wat reclamanten versterkt in hun betwisting van de onafhankelijkheid van dit rijksadviesbureau mede gezien de recente berichtgeving over de eigen, gefavoriseerde windenergiebelangen binnen deze organisatie.¹⁸³

11.42 Reclamanten wijzen hierbij ook op de interferentie met andere zeer naburig geplande grootschalige windturbineparken die dit wake-effect extra zullen versterken. Zo is grootschalig Windpark DMM-OM nog geen 4 kilometer ten zuidwesten gepland. Ook andere nabijgelegen windparken kunnen voor productieverlies door middel van het wake-effect zorgen. Dit is onvoldoende onderzocht. Immers, het landschap wordt gekenmerkt als een grootschalig open agrarisch landschap met open ruimten, omzoomd door bebouwingslinten en bomenrijen.

11.43 Bovendien zullen er mitigerende maatregelen genomen moeten worden om geluidshinder, slagschaduw en vleermuissterfte te voorkomen of te verminderen tot het bereik van de wettelijk toegestane normen. In het inpassingsplan wordt rekening gehouden met deze factoren die de daadwerkelijke productie van energie verstoren. Reclamanten menen dat dit niet voldoende en zorgvuldig gebeurd is. Volgens het MER wordt voor mitigerende maatregelen als gevolg van geluidshinder 0.18 procent productieverlies aangenomen. Echter, reclamanten stellen dat gezien de verkeerd ingeschatte gezondheidseffecten en daardoor onjuist gehanteerde normen, de mitigerende maatregelen aangescherpt moeten worden en dat hierdoor een aanzienlijk energieproductieverlies op kan treden. Zie over deze geluidsnormen hoofdstuk 14. Mitigerende maatregelen voor slagschaduw leiden volgens het MER tot een productieverlies van 0.07 tot 2.27 procent.¹⁸⁴ Reclamanten achten dit percentage onzorgvuldig en achten zich hierin ondersteund door terzake deskundige: "Met een stilstandvoorziening wordt de duur van de slagschaduw beperkt, maar dit leidt waarschijnlijk tot een ontoelaatbare beperking van de bedrijfsduur, hetgeen een realistische bedreiging vormt voor de economische exploitatie van de windturbines."¹⁸⁵ Het effect van mitigerende maatregelen tegen vleermuissterfte op de energieproductie worden niet meegenomen in het MER. Echter, Ecofys deed een studie naar vleermuizen en omzetting in West-Nederland en komt tot de conclusie dat jaarlijkse omzetting door de

¹⁸³ De Volkskrant, Tom Kreling, 'Belangenverstremgeling bij adviseur windenergie', januari 2016, <http://www.volkskrant.nl/economie/belangenverstremgeling-bij-adviseur-windenergie-a4230597/>.

¹⁸⁴ MER, bijlage 5, p. 27.

¹⁸⁵ DPA Cauberg-Huygen, p. 10.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

vleermuisterregeling significant kan zijn.¹⁸⁶ Nu de mitigerende maatregel relevant is voor omzetzendering, is in redelijkheid aan te nemen dat het ook significant is voor energieproductieverlies als te onderscheiden van het productievermogen.

11.44 Reclamanten constateren dat het opgesteld vermogen van de windturbines tot dusver onzeker is. Hierdoor is het volgens reclamanten onmogelijk om een goede opbrengstberekening te maken, de economische haalbaarheid te waarborgen en/of te controleren of aan de doelstelling wordt voldaan. Het MER houdt een indicatie aan van een omvang van ongeveer 120 MW.¹⁸⁷ Het opgestelde vermogen per turbine zal volgens het MER liggen tussen 3 en 8 MW.¹⁸⁸ Voor reclamanten is onduidelijk hoe de financiële uitvoerbaarheid en haalbaarheid van het windpark berekend en gegarandeerd kan worden wanneer de energieopbrengsten onduidelijk blijken, aangezien de vermogens en het type van de afzonderlijke turbines nog niet bekend zijn. Reclamanten hebben van exploitanten vernomen dat een vermogen van 3 MW per windturbine in dit gebied geen haalbare businesscase zal opleveren.

11.45 Naast afhankelijkheid van turbine eigenschappen, zoals ashoogte en rotordiameter, is de opbrengst uiteindelijk sterk afhankelijk van hoe de turbine eigenaar de geproduceerde stroom verkoopt en zijn financiering regelt. Onduidelijk is of en wat hierover afspraken zijn met stroomafnemers en in hoeverre op welke wijze flankerende windprijzen worden voorzien. Het is algemeen bekend dat pieken windstroom de vraag overtreffen waardoor deze stroom met negatieve waarde moeten worden verkocht.

11.46 Aldus hebben reclamanten gerechtvaardigd vermoeden dat de energieopbrengst een ondergeschikte rol heeft gespeeld ter realisatie van windpark N33. Reclamanten verwijzen naar hoofdstuk locatie waaruit duidelijk wordt dat de meest geschikte locatie niet is gekozen met het oog op draagvlak en energieopbrengst, maar gebaseerd is op eerdere gedragingen van het rijk, de provincies, initiatiefnemers en/of grondeigenaren die de huidige locatie c.q. grondposities om (persoonlijk) financiële redenen, via vooropgezette afspraken en toezeggingen die doorslaggevende betekenis hebben gehad.

SDE+ Regeling

11.47 Met subsidies duwt de overheid de samenleving in een voor de overheid wenselijke richting. Door SDE subsidies wordt de productie van hernieuwbare energie gestimuleerd om zo aan de 14% doelstelling te voldoen. De marktwerking wordt kunstmatig in stand gehouden door de grootschalige subsidiëring voor dit soort turbines. Die feitelijk de schijn heeft van staatssteun. Ofwel neerkomt op oneerlijke concurrentie als eenmaal de wettelijke randvoorwaarden ervan worden getoetst. Het doorslaggevend en onontkoombaar afhankelijk zijn van de SDE+ kan weliswaar aanvaardbaar kan zijn als stimuleringsinnovatie, een tijdelijk als aanjager van gezonde nieuwe economie. Maar het merkwaardig door de Staat financieren en daarmee inefficiënt in stand houden en bevoordelen van een verouderde niet meer vernieuwende commerciële windbedrijvigheid, schaadt een gezonde economie.

¹⁸⁶ <http://www.ecofys.com/nl/project/vleermuizen-en-omzetzendering/>.

¹⁸⁷ MER, II. Omschrijving initiatief windpark.

¹⁸⁸ MER, IV.2 Onderzochte varianten.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

Maatschappelijke uitvoerbaarheid

11.48 De maatschappelijke uitvoerbaarheid van het inpassingsplan is onvoldoende onderbouwd en aangetoond. Inpassing van het windpark heeft ernstige, onaanvaardbare negatieve consequenties voor toerisme, recreatie en werkgelegenheid in de regio.

Toerisme en recreatie

11.49 De kernkwaliteiten rust, ruimte en het open landschap maken de Groningse Veenkoloniën voor dagrecreanten, binnen- en buitenlandse verblijfstoeristen zeer aantrekkelijk. Er bevinden zich veel hotels, B&B's, bungalowparken en campings in de gemeente Veendam, Oldambt en Menterwolde. Reclamanten menen dat het bestreden besluit een onaanvaardbare schade zal toebrengen aan het toerisme en de recreatie in de regio.

11.50 Recente studies over effecten van wind op zee melden dat windmolens voor de kust veel banen kosten. Er moet worden gevreesd voor 5-10% minder binnenlandse en inkomende vakantiegangers in de Hollandse badplaatsen, zeker gedurende de zomermaanden.¹⁸⁹ Het rustige, open blikveld aan de kust is datgene wat toeristen trekt, en omgekeerd ook wat toeristen afhoudt. Datzelfde landschap wordt verstoord door windturbines. De toeristische trekker in de Veenkoloniën is namelijk het open blikveld, en rustig landelijk gebied. Bovendien, bij wind op zee staan de turbines minstens soms wel 10 tot 12 mijl uit de kust. Bij onderhavig toeristisch gebied zou het windpark er middenin geplaatst worden, wat de effecten klaarblijkelijk verergert. Deze studie bevestigt de vrees van voor negatieve effecten van windturbines op toerisme en recreatie, indirect de werkgelegenheid in hun regio.

11.51 Bovendien, juist het reliëf in het landschap zorgt voor een geografisch gezien groter negatief beïnvloedingsgebied. Vanaf de hoger gelegen Hondsrug zal een uitkijk over het gehele windpark, de nu zo aantrekkelijke openheid onaanvaardbaar verstoren. De tientallen turbines zullen het recreatiegebied zwaar onder druk zetten. Gerenommeerd landschapsarchitect verwoordt als volgt: "De ruimere context van het plangebied wordt in het geheel niet beschreven, terwijl het windpark daar wel degelijk invloed op kan hebben. De Hondsrug is het enige 'geopark' van Nederland en is vanuit het plangebied duidelijk zichtbaar. Daarnaast is het een belangrijke toeristische 'trekker' die zich afficheert met de slogan 'de plek waar je eindeloos kunt dwalen en rust en ruimte nog 'echt' ervaart'. Een beschrijving van het mogelijke effect van het windpark op dit gebied en de invloed die het kan hebben op de toeristenstroom ontbreekt in het inpassingsplan."¹⁹⁰

11.52 Forse investeringen van de afgelopen jaren gericht op ontwikkeling van het toerisme in de regio zoals ook omschreven in het hoofdstuk landschap, zullen door de komst van het windpark tevergeefs

¹⁸⁹ A. Salman, Green Destinations, 'Badplaatsen de mist in?', augustus 2015, p. 52.

¹⁹⁰ Hofstra Heersche.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

gedaan zijn. Dit leidt tot zwaarwichtige en nadelige doorslag van kapitaalvernietiging, gederfde winst en gemiste omzet van levensvatbare (recreatie)bedrijven.

Werkgelegenheid

11.53 Reclamanten betwisten enige positieve uitwerking op de werkgelegenheid, direct dan wel indirect. Geenszins is de regio gebaat met arbeidsplaatsen die niet door eigen inwoners maar goedkoop worden ingevuld, via vrij verkeer door werknemers uit lage lonen landen. Dit is een feit van algemene bekendheid, bovendien bewezen bij andere windparken.

11.54 Dit bevestigt het Centraal Plan Bureau (CPB). Het CPB heeft in 2013 op verzoek van het ministerie van EZ en I&M een maatschappelijke kosten-batenanalyse, hierna: MKBA, gemaakt over de Rijksstructuurvisie 6000 MW wind op land. Volgens het CPB zijn de effecten voor de werkgelegenheid van het uitvoeren van de 6000MW wind op land nihil. Er zal geen sprake zijn van additionele banen. Het CPB verwacht geen netto welvaartseffect via extra werkgelegenheid.¹⁹¹

11.55 Bovendien, het plaatsen van windturbines een specialistisch werk dat alleen kan worden uitgevoerd door een aantal nationaal en internationaal uitvoerende bedrijven. Deze bedrijven bevinden zich niet in de regio.

11.56 In de paragraaf hierna wordt de regionale krimp in de regio beschreven. De windturbines plannen zullen deze krimp versterken, wat indirect grote negatieve invloed zal hebben op werkgelegenheid.

Krimp in de regio

11.57 Het windpark zal een ernstig negatief effect hebben op de al nadelige bevolkingskrimp. De gemeente Menterwolde, Oldambt en Veendam zijn aangewezen als krimpregio.¹⁹² Het inwonersaantal daalt en er is sprake van vergrijzing. Het windpark leidt tot grote consequenties voor het landschap en de ruimtelijke kwaliteit. Kernkwaliteiten voor het landelijk wonen zoals ruimte en rust worden aangetast. Volgens landschapsgoeroe is horizonvervuiling door bijvoorbeeld het plaatsen van windturbines funest voor de economie.¹⁹³

11.58 Woningen staan jaren te koop. Al aangevangen nieuwbouwplannen vinden geen doorgang en/of blijven onvoltooid. Naast (nationale) economische crisis en krimp, zijn de windturbineplannen een extra schade toebrengende factor. Makelaars in het gebied constateren een toename van het aantal onverkoopbare woningen ná het bekend worden van de windturbine plannen. Algemeen bekend is de

¹⁹¹ CPB, KBA Structuurvisie 6000 MW Windenergie op land p verzoek van het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Infrastructuur en Milieu, juni 2013, <https://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/cpb-notitie-14jun2013-kba-structuurvisie-6000-mw-windenergie-op-land.pdf>.

¹⁹² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2014/12/22/krimp-en-anticipeerregio-s>.

¹⁹³ <http://www.volkskrant.nl/economie/fraai-landschap-is-de-manier-om-talent-te-lokken~a4322602/>.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

constatering door erkende taxateurs met ervaring in Noord-Nederland als het gaat om aardbevingsschade dat juist de als krimpgebied aangewezen woongebieden nadeel ondervinden van onder meer het daardoor ontstaan negatief gebiedsimago, met name de daaraan verbonden waardevermindering van woningen als gevolg van de extra druk door windbedrijvigheid. Reclamanten die onverhoopt toch hun woning hebben kunnen verkopen, verdisconteren aanzienlijke waardedaling. In de paragraaf hiervoor opteren reclamanten ervoor dat deze waardevermindering en schaduwsschade ondervangen dienen te worden. Immers, de regio wordt onaanvaardbaar aangetast en pleiten voor herroeping van het bestreden besluit.

11.59 Reclamanten wijzen op de Memorie van Toelichting van de Chw die refereert aan: "Versnelde ontwikkeling en verwezenlijking van ruimtelijke en infrastructurele projecten, teneinde bij te dragen aan de bestrijding van de economische crisis alsmede met dat doel diverse wettelijke bepalingen te wijzigen". Gezien de externe negatieve effecten die het windpark heeft op de economische situatie in de regio als aangegeven, zal de uitvoering van de Chw in dit geval het beoogde doel, het bestrijden van de economische crisis hier niet kunnen halen, maar daarentegen naar de overtuiging van reclamanten juiste een economisch effect veroorzaken, waarmee de Chw hier het omgekeerde doet dan wat met de wet is beoogd en waarvoor deze in het leven is geroepen.

Gebiedsontwikkelingsperspectief

11.60 Het inpassingsplan en het MER geven geen aanwijzingen van door deskundigen verlangde implementatie van een goed, gezond gebiedsontwikkelingsperspectief. Het bestreden besluit geeft onvoldoende blijk van de intentie om het gebied te compenseren.

11.61 Het kabinet erkent dat krimp regio's de komende jaren voor bijzondere opgaven staan om de leefbaarheid en economische vitaliteit op peil te houden en deze regio's zullen hierop stevig moeten inzetten.¹⁹⁴ Realisatie van windparken is niet verenigbaar met dit beleid, indien dit niet met een breder gebiedsontwikkelingsperspectief vergezeld gaat.

11.62 Ook de Omgevingsvisie Groningen pleit voor implementatie van een Windfonds zodat lusten en lasten beter verdeeld worden. Dit is conform het vastgestelde Beleidskader Sanering en Opschaling, Participatie en Gebiedsfonds.¹⁹⁵ In dit Provinciaal gebiedsfonds is onder andere geregeld dat voor alle nieuwe projecten een Gebiedsgebonden bijdrage zal worden gevraagd aan de initiatiefnemer van een windpark ter grootte van €1050,-/MW/jaar, jaarlijks te indexeren.¹⁹⁶ De provincie vult in voorkomende gevallen aan uit bestaande budgetten. Bovendien, ook uitwerking van het door de provincie vastgesteld Parkfonds is tot nu toe onduidelijk. Volgens het Beleidskader zal naast een Profijtregeling, besteding van het Parkfonds ten goede kunnen komen aan projecten op het gebied van Leefbaarheid, Duurzaamheid en Ecologie maar uit het inpassingsplan, en het MER blijkt niet dat aan deze financiële verplichting

¹⁹⁴ Kamerbrief aan Eerste Kamer over demografische ontwikkelingen van de komende 20 jaar, december 2014.

¹⁹⁵ Omgevingsvisie Groningen 2016, 13.2.31.

¹⁹⁶ BELEIDSKADER Sanering en opschaling, gebiedsfonds en participatie, Provincie Groningen, januari 2014.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

tegenover de Provincie voldaan gaat worden en dat oprichting van deze Fondsen uitvoering zal vinden. Reclamanten achten dit onzorgvuldig, in strijd met het rechtszekerheid en vertrouwensbeginsel.

Perspectief voor Agrariërs

11.63 Op en rond het plangebied bevinden zich veel (grootschalige) agrarische bedrijven die vee houden voor melk- en vleesproductie, en grootschalige akkerbouwbedrijven. Het uitgestrekte graslandschap van de Veenkoloniën is uitermate geschikt voor herbivoren om te grazen en gewassen om te groeien. Echter, onder andere het laagfrequent geluid van windturbines zal de gezondheid van deze dieren schaden, wat negatieve gevolgen heeft voor de effectiviteit, efficiëntie en uiteindelijke bedrijfsvoering van deze bedrijven. De conclusie van Hoofdstuk 15 is dan ook dat de schadelijke effecten op lange termijn van (laagfrequent) geluid op zowel mens als dier onbekend zijn, en niet voldoende onderzocht en gemotiveerd zijn in het bestreden besluit.

11.64 Bovendien, het landbouwbeleid van de Europese Unie en Nederland maakt het voor agrariërs erg belangrijk dat er (grootschalige) uitbreidingsmogelijkheden aanwezig zijn. De plaatsing van windturbines op landbouwlocaties maakt het zowel in verband met de gezondheidseffecten op hun vee, als financieel vanwege oplopende grondkosten, onmogelijk om aan de vereisten van de nieuwe Wet Verantwoorde Groei melkveehouderij, kortweg de Melkwet, te voldoen. Bijvoorbeeld, in de nieuwe Melkwet moet het fosfaatoverschot per hectare verantwoord worden met mestverweking en/of grond. Hiervoor moeten voldoende betaalbare, feitelijk beschikbare en geschikte gronden aanwezig blijven voor deze reclamanten. Dit maakt het onmogelijk om de weide plicht te kunnen invullen.

11.65 De bedrijfsvoering van deze agrarische bedrijven gaat vaak al generaties terug. Grondposities zijn al jaren in de familie. Onverwacht wordt door de plaatsing van windturbines de voor deze bedrijven vereiste schaalvergroting onmogelijk gemaakt. Voor melkvee bedrijven vervalt de garantie vee voldoende vrije wei-uren te kunnen geven. De mogelijkheid te voldoen aan de Melkveewet wordt beperkt, verkleind, dan wel volledig onmogelijk gemaakt. Hun bedrijfskapitaal naar rechtsgeldige onherroepelijke vergunning wordt ernstig en onomkeerbaar geschaad.

11.66 Naast schadelijke effecten van (laagfrequent) geluid, is de betaalbaarheid van aansluitende gronden een zeer belangrijk punt. Wanneer het kabinet verwacht dat agrariërs, ondanks de windturbines, toch uitbreiden, wijzen reclamanten op het feit dat deze gronden voor hun redelijkerwijs onbetaalbaar zijn. Door marktwerking loopt deze prijs op vanwege de ongekende pachtprizen die grondbezitters van windmolenexploitanten ontvangen. Wanneer deze grondbezitters bovendien ook agrariërs zijn is er sprake van oneerlijke concurrentie omdat zij onevenredig bevooroordeeld worden door het ontvangen van een aanzienlijk bedrag aan pacht, in tegenstelling tot een groot aantal concurrenten/collega's die dat niet ontvangen, maar hier eventueel wel voor open hadden gestaan.

Li & Van Wieringen

Advocaten en Belastingadviseur

11.67 Aldus, het windpark zal de al zwakke en kwetsbare regio in veel opzichten verder negatief beïnvloeden en aantasten, zonder dat daarin tegemoet gekomen zal worden in enige vorm, door deskundigen wel aangeraden. Onduidelijk is of de kosten en baten van het windparkplan tegen elkaar af te wegen zijn. Reclamanten betogen dat kostenposten aanzienlijk hoger uit zullen vallen dan begroot, en dat bepaalde kostenposten niet meegenomen zijn. Verwachte schadeclaims op grond van nadeelcompensatie, planschade en schaduwshade zijn niet ondervangen. Ook de baten zijn in het MER overdreven, onvoldoende rekening is gehouden met aspecten die de energieopbrengsten verminderen. De maatschappelijke uitvoerbaarheid is onvoldoende aangetoond, gezien sociaaleconomische effecten zoals negatieve consequenties op toerisme en recreatie, werkgelegenheid, en verdere krimp in de regio, zonder aangeboden gezond ontwikkelingsperspectief.